

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
ARAP DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

GÂDE ES-SEMMÂN'IN YA DİMEŞK VEDÂ'AN ROMANI ÜZERİNE TAHLİLİ
BİR ÇALIŞMA

Yüksek Lisans Tezi

Baderaldin Husain

Ankara 2022

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
ARAP DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

GÂDE ES-SEMMÂN'IN YA DİMEŞK VEDÂ'AN ROMANI ÜZERİNE TAHLİLİ
BİR ÇALIŞMA

Yüksek Lisans Tezi

Baderaldin Husain

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Bedrettin AYTAÇ

Ankara 2022

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

ARAP DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

GÂDE ES-SEMMÂN'IN YA DİMEŞK VEDÂ'AN ROMANI ÜZERİNE TAHLİLİ

BİR ÇALIŞMA

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Bedrettin AYTAÇ

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Bedrettin AYTAÇ

Prof. Dr. Mehmet Faruk TOPRAK

Doç. Dr. İbrahim ÖZAY

Tez Sınavı Tarihi: 16/08/2022

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (16/08/2022)

Baderaldin Husain

ÖNSÖZ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla,

Şam; sadece dünyanın en eski şehirlerden biri ve tarihteki en eski başkentlerden biri olduğu için değil, aynı zamanda sahip olduğu kritik coğrafi konumu, cezbedici doğal mekânları ve sanat, edebiyat ve siyasetle bağlantılı olan tarihi dolayısıyla hakkında konuşulacak çok konu vardır. Nitekim Şam ya da diğer adıyla *Medînetü'l Yâsemîn (Yasemin Şehri)*, birçok yazar ve şairin ilgisini çekmiş ve bunun neticesinde sayısız şiir ve edebi metne konu olmuştur.

Yukarıda bahsedildiği gibi başkent Şam'ın kadim tarihi ve sahip olduğu edebi ve sanatsal zenginliklerine istinaden, biz de bu çalışmamızı modern Suriye romanının önde gelen yazarlarından Gâde es-Semmân'ın *Ya Dimeşk Vedâ'an* adlı romanının, kapsamlı bir tahlili yapılmıştır. Tahlil çalışması esnasında, romanın bütünlüğüne ve onu oluşturan bölümlerin meydana getirdiği dengeye dikkat edilmiştir. Bu sayede verilmek istenilen mesaj özen ve dikkatle korunup, romanın özüne ışık tutulmuştur.

Söz konusu çalışmamızda, Suriye romanının ortaya çıkışı ve Suriye roman yazarlarının kaynaklarına da yer verilmiştir. Suriye romanına zemin hazırlayan unsularla birlikte modern Suriye romanı ve edebi akımları ve Suriyeli roman ve hikâye yazarların genel bir bilgi verilmiştir.

Gâde es-Semmân'ın edebi kişiliği, yayımladığı roman, hikâye, şiir, makale ve kitapları ve Gâde es-Semmân hakkında yayımlanan kitap, makale ve araştırma yazıları gibi kaynaklar ele alınmıştır.

Ya Dimeşk Vedâ'an romanının kısa bir özeti sunulmuştur. Daha sonra olay örgüsü, zaman, mekân ve karakter gibi romanı oluşturan başlıca unsurlar yer yer romandan alıntılar verilerek detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Ya Dimeşķ Vedâ'an romanının teması olan isyan, kadın özgürlüğü, ana vatana (Şam) bağlılık ve erkek egemenliği ve göç konuları ele alınmıştır.

Gâde es-Semmân'ın *Ya Dimeşķ Vedâ'an* romanının teknik özellikleri bakımından kapsamlı bir tahlil çalışması gerçekleştirebilmek için es-Semmân'ın kültürel yanını ve toplumsal mirası vurgulamak amacıyla yazarın romanda kullandığı dil, anlatıcı ve bakış açıları ile romanın teknik özellikleri üzerinde durulmuştur.

Çalışmamızda Arapça kaynak ve yazar isimlerinde çeviri yazı (transkripsiyon) kullanılmıştır. Ancak Ali, Ömer vb. gibi isimler Türkçede çok sık kullanıldığı için genellikle –istisnaları ile beraber- Türkçede olduğu gibi ifade edilmiştir.

Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur: *'Allah'a şükret, O'na şükreden kendi iyiliği için şükretmiş olur...'*¹

Öncelikle beni bu yüksek ilmî mertebeye ulaştıran Yüce Allah'a şükürler olsun. Bu aşamaya gelene kadar bana her zaman destek olan sevgili babama, anneme ve kardeşlerime de şükranlarımı sunarım. Ayrıca tez çalışmam boyunca bana yardımcı olan ve değerli vaktini bana ayıran danışman hocam Prof. Dr. Bedrettin AYTAÇ'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Nitekim bu çalışma hocamın gözetimi sayesinde şu anki haline kavuşmuş ve neticelenmiştir. Kendisinden aldığım rehberlik ve tavsiyeler, söz konusu çalışmamı tamamlamamda kilit rol oynamıştır.

---

¹ Diyanet İşleri Başkanlığı, Diyanet Vakfı, Kuran Yolu Meali (Lokman Suresi / 12).

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	vi
TRANSKRİPSİYON.....	vii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: GÂDE ES-SEMMÂN'IN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE	
ESERLERİ.....	24
1.1. Gâde es-Semmân'ın Hayatı	24
1.2. Gâde es-Semmân'ın Yayımlanan Eserleri.....	27
1.2.1. Hikâyeleri.....	27
1.2.2. Romanları.....	28
1.2.3. Tamamlanmamış Eserleri	30
1.2.4. Şiirleri	31
1.2.5. Gezi Yazıları	32
1.3. Gâde es-Semmân'ın Edebiyatı Hakkında Bazı Eleştirmenlerin Görüşleri.....	33
1.4. Gâde es-Semmân'ın Eserleri Üzerine Yayımlanan Çalışmalar.....	36
2. BÖLÜM: YA DİMEŞK VEDÂ'AN ROMANININ KURGUSU, OLAY	
ÖRGÜSÜ, ZAMANI, MEKÂNI VE ŞAHİS KADROSU	43
2.1. Romanın Özeti.....	43
2.2. Romanın Olay Örgüsü	48
2.3. Zaman	58
2.3.1. Tarihsel Referanslar	59
2.3.2. Özel Günler ve Durumlar.....	59
2.3.3. Kronolojik Sıra.....	61
2.4. Mekân	67
2.4.1. Romandaki Mekânlar	67
2.4.1.1. Şam.....	67

2.4.1.2. Şahsi Evler.....	68
2.4.1.3. Resmi Mekânlar	70
2.4.1.4. Halka Açık Umumi Mekânlar	72
2.4.1.5. Şam'ın Mahalleleri ve Kenar Mahalleleri.....	73
2.4.1.6. Lazkiye	76
2.4.1.7. Almanya	77
2.4.1.8. Beyrût.....	77
2.4.1.9. Beyrut Restoranları	78
2.4.1.10. Beyrut Kahvehaneleri.....	78
2.4.1.11. Beyrut Otelleri.....	78
2.5. Karakterler	80
2.5.1. Roman Karakterlerinin İsimleri	80
2.5.2. Karakterlerin Tanıtılması	81
2.5.3. Kendi Kendini Tanıtan Karakterler.....	81
2.5.4. Başka Karakterler Tarafından Tanıtılan Karakterler	84
2.5.5. Anlatıcı Tarafından Tanıtılan Karakterler.....	88
2.5.6. Romandaki Kadın Karakterler	91
2.5.7. Yardımcı Karakterler	93
2.5.8. Unvanlarıyla Birlikte Takdim Edilmiş Olan Karakterler.....	93
2.5.9. Edebi Karakterler	94
2.5.10. Gazeteci Karakterler	95
3. BÖLÜM: YA DİMEŞK VEDÂ'EN ROMANINDA TEMA	98
3.1. Kadın Özgürlüğü	98
3.2. İsyân.....	101
3.3. Vatana Özlem (Şam).....	104
3.4. Göç.....	106
4. BÖLÜM: YA DİMEŞK VEDÂ'EN ROMANININ ANLATIM	
ÖZELLİKLERİ.....	107
4.1. Anlatıcı ve Bakış Açısı	107
4.2. Öznel Anlatım/Gözlemci Bakış Açılı Anlatıcı	108
4.3. Hâkim Bakış Açılı Anlatıcı (İlahi Bakış Açısı).....	110
4.4. Anlatım teknikleri	112
4.4.1. Dil ve Üslup Özellikleri	112

4.4.2. Teknik Özellikler	113
4.4.2.1. Başlık.....	113
4.4.2.2. Dipnotlar.....	114
4.4.2.3. Lehçe unsurları	115
4.4.2.4. Atasözleri	119
4.4.2.5. Alıntılar	121
4.4.2.6. Romanın Bölümleri	123
4.4.2.7. Monologlar	124
4.4.2.8. Diyaloglar.....	125
4.4.2.9. Anlatıcıdan Alıntılar.....	127
4.4.2.10. Yinelemeler	128
SONUÇ	130
ÖZET	134
ABSTRACT	136
KAYNAKÇA.....	138

KISALTMALAR

a.g.e. adı geçen eser

s. sayfa

dr. doktor

trc. tercüman

tsz. tarihsiz

b. baskı

ö. ölüm tarihi

TRANSKRİPSİYON

أ	' / a,e	ق	ḳ
ب	b	ك	k
ت	t	ل	l
ث	ṣ	م	m
ج	c	ن	n
ح	ħ	ه	h
خ	ħ	و	v
د	d	ي	y
ذ	ẓ	ا	â
ر	r	و	û
ز	z	ي	î
س	s		
ش	ʃ / š		
ص	ṣ		
ض	ḍ		
ط	ṭ		
ظ	ẓ		
ع	ʿ		
غ	ğ		
ف	f		

GİRİŞ

Suriye Romancılığına Genel Bir Bakış

Romanın kavramları ve tanımı çeşitlilik gösterir. Bu kavramların çoğunluğu romanın; hayali, düzyazı, uzun ve göreceli olduğu konusunda örtüşmektedir.² Abdusselâm el-‘Uceyli onu “birçok hadiseyi anlatan uzun öykü olarak” tanımlar.³ Fâzıl el-Sibâi’ şöyle der: “Romana gelince o, öykünün aynısıdır. Olaylar birbirine girdiğinde uzar. Çünkü zamanlama aylar ve yıllara kadar uzanır.”⁴ Yazar Colelte Khoury’e göre roman “uzun bir zamana sahip bir hikâyedir”.⁵

Arap romanı, son yıllarda edebiyatta yaratıcılığın ortaya çıktığı türlerden biri kabul edilir. Bunun en önemli nedeni, romanın günümüz modern insanının psikolojik, sosyal, entelektüel ve sanatsal gereksinimlerini karşılayan edebi bir tür olarak benimsenmesidir. Nitekim roman, doğası itibariyle Arap yayınevlerinin yayınladığı listelerde en çok öne çıkan ve okuyucuları celbeden bir anlatı türü olarak kategorize edilir. Romanı diğer türlerden ayıran özellikler arasında; esnekliği, toplumun her tabakasına ait insanların sorunlarını ihtiva edebilmesi, söz konusu sorunlara çözüm üretmeye çalışması ve geleceğe bütüncül bir bakış açısıyla bakmayı sağlaması gösterilebilir.

1946 yılında Suriye’nin Fransız işgalinden kurtulması ve Arap Cumhuriyeti’nin kurulması, dönemin edebi hareketlerinin fitilinin ateşlenmesine katkı sağlamıştır. Kültür Bakanlığı, çeşitli dernekleriyle Arap Yazarlar Birliği gibi, Suriye’deki edebi hareketin canlanmasına katkı sağlayan kültürel topluluklar ortaya çıkmıştır.

² Ali Necîb İbrâhîm, *Cemâliyyâtü’l Rivâye, Dirâsât fi’r Rivâyeti’l Vâkii’yyeti’s-Sûriyyeti’l Muâ’sıra*, Suriye/Şam, Daru’l Yenâbii’, 1994, s.36.

³ Adnân b. Zerîl, *Edebu’l Kıssa fi Sûriya*, Menşûrâtü’l Dari’l Fenni’l Hadîsi’l Âlemî, s.224.

⁴ Hasan Ali Muhallef, *et-Turâş ve’s Serd*, Katar, b. 1, Vâzâratu’s Sekâfe ve’l Funûn ve’t-Turâş, 2010.

⁵ a.g.e., s. 403.

Modern dönem Suriye'deki edebi hareket, çeşitli edebi tür ve sanatsal yaklaşımda kendisini göstermiştir. Bunlara örnek olarak; makale, otobiyografik eser, çocuk masalı, kısa hikâye, tiyatro ve roman gösterilebilir.

Makale: Makaleler, gazetelerin yaygınlaşması, gelenek, aile yapısı, kadınların iş hayatı ve okuma oranı ve siyasi, fikrîsel ve eleştirel yazıları gibi çeşitli konuların ele alınması ve Gerçekçilik, Romantizm vb. edebi akımların çoğalması sebebiyle Modern Suriye Edebiyatında geniş bir yer işgal eder.

Otobiyografik Eser: Edebi Hareketlerin önemli bir parçasıdır. Bu tür; şairlerin, hikâye ve roman yazarlarının ve eleştirmenlerin kendi hayat hikâyelerinden bahsettiği eserlerdir.

Çocuk Masalı: 20. Yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. Birçok edebiyatçı bu türde eserler vermiştir. Yazarlar Birliği'nde bir çocuk edebiyatı derneğinin bulunması bu edebi sanatın güçlenmesine yardımcı olmuştur.

Kısa Hikâye: Sanatsal temeller ve toplumun ihtiyaçları arasındaki dengeyi sağlamayı başaran sanatsal bir türe dönüşene kadar zorlu bir aşamadan geçmiştir. Eleştirmenler, Ali Hülki'nin ربيع و خريف "İlkbahar ve Sonbahar" isimli kısa öyküsünün, bu türle ilgili ilk tohumları taşıdığı konusunda neredeyse hemfikir olsalar bile, tam anlamıyla sanatsal öğeleri taşıyan ilk kısa hikâyenin Abdu's-Selam el-Uceyli'nin بنت الساحرة "Sihirbazın Kızı" isimli eseri olduğu açıktır.

Tiyatro: Bu türün Suriye Edebiyatındaki en önemli temsilcisinin Ebu Halil el-Kabbâni olduğunu söylemek mümkündür. Tiyatrosunun yakılması ve zorunlu olarak Mısır'a göç etmesi, Suriye'de tiyatro alanında büyük bir boşluk oluşturmuştur. Bu olaylar, Suriye toplumunun tiyatro türünde geride kalmasına sebep olmuştur. ناكر الجميل "Nankör" isimli oyun Suriye Tiyatrosunun ilk oyunudur.

Roman: yapısı gereği bu tür, Suriye roman yazarlarının çeşitli çetrefilli konuları incelemesini ve bu konuları işlemlerini sağlamıştır. Bu konulara; “Fırat Baraj”ının inş edilmesi, Tişrîn Savaşı, Hapis, Köy ve Şehir Yaşantısı, Deniz, Arap Birliği, Haziran Mağlubiyeti, Sömürgeye Direniş” örnekleri verilebilir.

Suriye Roman Yazarlarının Kaynakları

Dünya edebiyatı ve literatür birçok farklı kaynaktan beslenmektedir. Bu kaynaklar neredeyse tüm milletler için ortaktır. Yazarlar ve şairler bu ortak kültür ve birikimi en güzel şekilde kullanmışlardır. Suriyeli edebiyatçıların beslendiği kaynaklar şu şekilde özetlenebilir.

1. Dini Kaynaklar: Suriye romanı farklı dini kaynakların (Kuran, Hadis, İncil, Tevrat, Sözlü Gelenek) metinlerinden bilgi edinmiştir. Bazılarının temel, bazılarının ikincil olarak farklı roller oynamaları için bazı metinleri ve fikirleri romanın dokusuyla örmüştür.
2. Tarihi Kaynaklar: Suriye romanının ilham veren tarih geniş yer kaplamıştır. Onu çeşitli yolları olmuştur. Bu genişlemenin sebepleri ve gerekçeleri vardır. Çünkü Suriye ulusal ve milli alanlarda önemli tarihi olaylardan geçmiştir. Roman yazarı olayları, karakterleri ve sembolleri kullanarak tarihin derinliklerine dalmıştır. Sonrasında bu derinliği milletin realitesine bırakır. Böylelikle tarihi roman, Arapların kültürel ve medeni rolünü teyit etmede, Arap ulusal benliğinin araçlarından biri haline gelmiştir.⁶
3. Efsanevi Kaynaklar: Sıradan insanın onu anlayabilmesi için; Destansı kaynaklar, ilk aşamasını Makame ve İslam tarihinden esinlenerek yaşamış, sonrasında efsane ve masallara başvurmuş olan Arap romanındaki gibi Suriye romanının da ikinci aşamasında bulunmamıştır. Bilakis efsanevi kaynaklar

---

⁶ Hasan Ali Muhallef, 2010, s. 44.

Suriye romanında güçlü bir şekilde varlığını hissettirmiştir. Suriye romanı okuyucuları, karakterler ve diyalogun yapısına ek olarak bu alana özgü terimler ile oluşturulan efsanevi havayı hisseder. Görünen anlamları aşan çağdaş boyutlar haline getirir. Metin ya da efsanevi karakterler, gerçek hayatı anlatan bir araçtır.⁷

4. Edebi Karakterler: Çeşitli edebi karakterler vardır. Bazen sembolik çağrışımlar, bazen de şiirsel mısra ile zikredilen bir şairin adını taşımıştır. Edebi karakterlerin taşıdığı sembolik çağrışımlar şu şekildedir: yalnızlık, stres, endişe, delilik, kayıp ve hikmettir.⁸

Suriye Romanına Zemin Hazırlayan Unsurlar

Çağdaş Arap romanın soluklu bir gelişimin ürünüdür. Ara ara hız kazanmıştır. Onun kökleri "Nahda" Çağına- XIX. yüzyılda ciddi olarak başlayan kültürel sentezlere yönelik hareket çağına verilen addır – hatta bu köklerin bir kısmı Nahda Çağından daha erken bir döneme uzanır.

Batı ve Arap Dünyası arasındaki temasların çok daha ileri bir tarihe dayandığını göz önüne alıp,⁹ bu temasın özellikle XIX. yüzyılın ikinci yarısının erken dönemlerinde artmasıyla birlikte, Suriye romanın ortaya çıkış tarihine geçmeden önce modern roman, kısa hikâye ve şiir türlerinde edebi renklerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamasından dolayı öncelikle Suriye'deki edebiyatın genel durumuna ışık tutmak gerekmektedir.¹⁰

Napolyon'nun Mısır seferi ve Mehmet Ali Paşa'nın reformları, Mısır ve Lübnan'da Batı ile temasta etkili olmuştur.¹¹ Bunların akabinde bu ülkeler gelişme sürecine

⁷ Hasan Ali Muhallef, 2010, s. 45.

⁸ a.g.e., s. 45-46.

⁹ Roger Allen, *er-Rivâyetu'l Arabiyye*, trc. Hassa İbrahim al-Munîf, b. 2, 1995, s. 31.

¹⁰ Husam al- Hatib, *er-Rivâyetu's-Suriyye fi Merhaleti'n Nuhûd (1958-1967)*, Şam-Suriye, 1975, s. 25-26.

¹¹ Ahmed Hasan ez-Zayyat, *Târîhu'l Edebi'l A'rabi Lil-Medarisi's-Sâneviyye ve'l-U'lya*, Kahire-Mısır, Daru'n Nahda Mısır lit-Tab' ve'n neşr, 1981, s. 420.

girmişlerdir. Böylece Mehmet Ali Paşa önderliğinde Suriye'yi de içine alan Nahda dönemi başladı. Modern Kalkınma Döneminin öğeleri şunlardır:

1. Tercüme: Batı ile temasların artması ve Avrupa'nın edebi hikâyelerinden bir kısmının Arapçaya çevrilmesi, bu gibi işlerin alıntısının yapılması sebep olmuştur. Batı edebiyatının eserleri özellikle Arap hikâyesine özgü modern Arap geleneklerini ortaya çıkana değin taklit edilmiştir.¹²
2. Okullar: O zamanlar Mehmet Ali, Ezher'de dini ilimler ve dil öğreten okullarda aradığı savaş, tıp ve spor bilimleri eğitimini bulamamıştır. Bunun akabinde farklı bilimsel okullar kurdu ve birinci, hazırlık ve özel olmak üzere bölümlere ayırmıştır. Avrupa'dan bilim adamları getirmiş ve oraya göndermiştir böylelikle onların arasında bağ kurmuştur.¹³
3. Edebi Kurumlar: Ahmed Hasan ez-Zeyyat'ın dediği gibi; Suriye Arap Cumhuriyetindeki kardeşlerimiz bilimsel kurumları inşa etme konusunda Arap milletlerinin en önde gelenidir.¹⁴

Modern Suriye Romanının Doğuşu

Modern Suriye romanının kuruluşunun ilk aşamalarından bahsedildiğinde, herkes konunun inişli çıkışlı olduğu ve bu dönemde roman ve hikâye başlangıçlarını işleyen kaynakların azlığı konusunda hemfikirdir. Suriye bölgesi bu açıdan Mısır ve Lübnan kadar şanslı olmamasından dolayı o dönemde siyasi ve edebi alanda Lübnanlı ve Mısırlılara sağlanan koşullar Suriyelilere sağlanmamıştır. Lübnan'da misyonerler Lübnanlılara Batı edebiyatını tanıtmada önemli rol oynadılar. Mısır'ın Osmanlı İmparatorluğunun merkezinden uzakta olması ise yarı bağımsızlık kazanmasına yardımcı

---

¹² Ahmed Hasan ez-Zayyat, 1981, s. 31-32.

¹³ a.g.e., s. 420.

¹⁴ a.g.e., s. 428.

olmuştur. Bu durum; edebi, sosyal ve siyasi gibi birçok açıdan olumlu şekilde yansımıştır.¹⁵

Suriyeliler XIX Yüzyılın sonunda aldığı Kıssat 'Antara, ez-Zeynâti Hâlıfa, Benî Hilâl, ez-Zeyr Sâlim, Seyf bin Zî Yazan'ın hikâyesi ve Binbir Gece Masalları gibi halk hikâyeler ile sınırlı şekilde yararlanmıştır. Suriye yukarıda zikredilen sebepler ve buna ilaveten o dönemde Suriye'de yabancı dil bilenlerin azlığı nedeniyle bu iki bölgenin yaşanan tercüme hareketine şahit olamamıştır.¹⁶

Amerikalı romancı ve bilimkurgu yazarı Roger Allen'ın 1982'de *The Arabic Novel* adlı kitabında bahsettiği üzere; araştırmacılar, Modern Arap romanının oluşmasında ve gelişmesinde Mısır'ın oynadığı öncü rol konusunda fikir birliğindedirler. Fakat onlar, Biladu'ş Şam ve göç edebiyatçılarının Modern Arap edebiyatının kalkınmasındaki rolünü unutmuyorlar. Bu bölgelerdeki edebiyatçılar, Napolyon'un, Mısır ve Suriye'yi işgalinden önce Batı ile temas halindeydiler ki bu durum onlara, Avrupa kiliselerinin çeşitli bağlantılar yoluyla gerçekleştirdiği misyonerlik faaliyetleri vesilesiyle Batı edebiyatını tanıma (okuma) fırsatı verdi. "el-Bustâni", "el-Yazîci", "Şıdyak" ve "en-Nakkaş" aileleri gibi birkaç aile edebiyat, sanat ve tiyatro alanında ön plana çıktı. Arapları; dillerine, geleneksel birikimlerine ve edebiyatlarına sahip çıkmaları için uyarmışlar, Arapların daha önce bilmediği yeni edebi türler ve konular ekleyerek yeniden canlanması için katkıda bulunmuşlardır. Bunların başını Butrus el-Bustâni (1819-1883), 1876 yılında "Mecmau'l Bahreyn" makamesini yazan Nâsıf el-Yazîci (1800-1871), 1856 yılında makâmelerin taklidi olan "es-Sâku a'la's-Sâk"ı kaleme alan Aḥmed Fâris Şıdyak (1805-1887) çekmektedir.¹⁷

¹⁵ Riyâd Kamîl, *Nakıd ve Kitâb Filisfîni/ Divanu'l Arab* dergisindeki makale.

¹⁶ Ömer el-Dakkak, *Funûnu'l Edebi'l-Muâ'sır*, Beyrut-Lübnan, Daru'l Şarık'l A'rabî, s. 109-113.

¹⁷ Seyyid Hâmid en-Nessâc, *Bânârûmâ al-Rivâye al-'Arabîyye*, Kahire-Mısır, Mektebe Garib, tsz. s. 174.

Pek çok araştırmacı Suriye ve Lübnan tarihi arasında ayırım yapmamıştır bilakis Modern Arap Edebiyatı tarihi üzerine bu iki bölgeyi bir bütün olarak inceleyen birçok çalışma bulunmaktadır. Nitekim iki ülkenin ayrılması, edebi açıdan ziyade siyasi açıdan olmuştur. Bilâdu’ş-Şâm’da Modern Arap romanının gelişimi konusu etrafında dönen “er-Rivâye beyne’l-Mağâle ve’l-Mağâme” başlıklı kitabında özel bir bölüm ayıran İbrahim es-Seâ’fin bu konuya oldukça önem veren ilk araştırmacılardan biridir. Nitekim al-Yazîcî’nin “Mecmau’l Baħreyn”i ve Aħmed Fâris Şıdyak’ın¹⁸ “es-Sâku a’la’s-Sâk”ı üzerinde ayrıntılı bir çalışma yapmıştır. Her ne kadar iki kitap arasındaki ilişkiye güçlü bir içsellik eşlik etmiyor gibi görünse de belki; bu iki kitabı ve yazarlarını üslup olarak ortak noktaları olan Şey kitabın bölümleri arasındaki açık bağlantıdır.¹⁹

Bu faaliyetler, XIX. yüzyılın yetmişli yıllarında çok sayıda sivilin ölümüne sebep olan iç savaşın patlak vermesi ve eğitimli ailelerin bir kısmının Suriye ve Cebel Lübnan’dan göç etmesi sonucu durmuştur. Onlardan bir kısmı Mısır’a, bir kısmı Amerika’nın uzak bölgelerine yerleşmişlerdir. Genel olarak siyasi koşulların Bilâdu’ş-Şâm’daki edebi hareketleri etkilemede önemli bir rolü vardır, çünkü bu bölge Osmanlı İmparatorluğunun merkezine yakın olmasından dolayı doğrudan kontrol altında tutulmuştur.

Suriye’de Fransis Marrâş’a *غابة الحق في تفصيل الأخلاق الفاضلة وأضدادها* “Ĝâbetu’l-Ĥaĥĥî fi Tafşîli’l-Aħlaķi’l-Fağile ve’l-’Addâd” adıyla 1865 yılında sanatsal öğeleri teyit olan ilk Arap romanı nispet edilmiş ve 1865-1918 yılları arasında onun gibi bazı parlak yazarlar ortaya çıkmıştır.²⁰

Yukarıda da belirttiğimiz gibi “Ĝâbetu’l-Ĥaĥ” romanı eğitici roman akımına aittir. Çünkü yazarın amacı, Rifâa’ Râfi’ et-Taħtâvî ve Ali Mubârek’in Batı düşüncesini,

¹⁸ İbrahim es-Seâ’fin, *Taťavvuru’l Rivâye’l ‘Arabiyye’l Ĥadîše fi Biladi’ş Şam 1870-1967*, b. 2, Beyrut, Daru’l Menahil, 1987, s. 31-51.

¹⁹ a.g.e., s. 31.

²⁰ Câbir U’sfur, *Zamanu’r Rivâye*, Şam-Suriye, Daru’l Meda, 1999, s. 99.

Avrupa yaşantısının tezahürlerini sunma ve bunları doğu ülkelerinde neşretme amacıyla aynıdır. El-Câbarî, el-Tahtâvî ve Mubârek Paris'i ziyaret etme, en önemli medeniyet simgeleri ve siyasi sistemleri hakkında bilgi edinme fırsatı bulmuşlardır.²¹

El-Câbari, iki meslektaşı gibi, Paris'te kaldığı süre boyunca özgürlük atmosferinden ve ülkesinde yoksun olan Fransız Devrimi'nin öğretilerinden etkilenmiştir. Bu nedenle, onun romanı; anlatıcının, dünyanın farklı krallıkları arasında yolculuk yaptığı, iyiyi ve kötüyü gördüğü bir rüya şeklinde ortaya çıkmıştır. Rüyalar âleminde yaptığı bu yolculuktan sonra kâinatın en güzel şehri olarak gördüğü Halep'e geri dönmüştür. Orada refah ve adaletin gölgesinde yaşamayı dilemiştir.

Suriye romanı olarak adlandırılacak dönemi meydana getiremedi; ancak araştırmacılardan birçoğu modern Arap toplumuyla birlikte ortaya çıkan modern hikâyeleri görmüştür. Fikir dünyası ve sosyal hayat gibi alanlarda batı medeniyetinden etkilenebildiği kadar etkilendi. Hem sanatsal biçim hem içerik hem de toplumsal çağrışım açısından yeni bir şeydir. Eski geleneğin imkânları; cazibesi, refah düzeyi ve özgünlüğü ile yeni gelişen burjuvazinin ne karşılamaya ne de ona ayak uydurmaya yetmiştir.²²

Eleştirmen Riyâd Kâmil şöyle demiştir: “Biz, modern fikirlere gem vurma konusunda muhafazakâr kesimin daha etkili ve dinamik olduğuna inanmaya meyilliyizdir. Şekîb el-Câbarî'yi harekete geçiren buydu. Birinci ve ikinci romanlarında yabancı bir arka plan oluşturarak, yabancı isimler seçmesi bunun bir örneğidir. Bu, el-Câbarî, Marrâş ve diğerleri gibi bazı öncülerin kitaplarında yabancı etkisi mevcutken de bizden diğer yönünü gizlememiştir. Her halükârda, keskinlik, açıklık ve aşinalık arasında kalan bu karışıklığın, Arap toplumunun her alanında, onların yaratıcılığı üzerinde büyük

²¹ Sâlim Mauş, *Şûratu'l Ğarb fi'-Rivâyet'l-Arabiyye*, Beyrut-Lübnan, Muessesetu'l Rihâbi'-Hadişe, 1998, s. 220.

²² Muhsin Câsim al-Musevî, *er-Rivayetü'l Arabiyye en-Neş'e ve't Tahavvul*, Beyrut-Lübnan, b. 2, Daru'l âdâb, 1988, s. 23.

bir etkisi olmuştur. Bu, öncü yazarların daha önceden tanıdık olana nüfuz ettikleri sürece kadar modern edebiyat hareketinin geçmiş olduğu bir emek sürecidir.

Hiç şüphe yok ki; siyasi olayların entelektüel hayatın tüm yönlerini etkilemede etkin bir rolü vardır. Roman, hikâye ve edebiyat genel manada siyasi olaylar ve sosyal dönüşümler, özellikle XX. yüzyılın otuzlu yıllarındaki gibi bu olaylar dramatikse de ahenk içindedir. Suriyeliler devletlerinin köşeye sıkıştığını anlamışlardır. Bu siyasi faktör, daha sonraki aşamada 1967 yılı Haziran savaşının yenilgisi akabindeki aktif edebi hareketin itici gücü olmuştur. Sonrasında Suriye ile Batı arasındaki asıl temas; Fransız mandası döneminin ve bu temasın doğurduğu tercümelerin akabinde olmuştur ve bu tercümelerin meydana getirdiği teşvik, heyecan ve taklidin yeni bir aşama izlemiş olduğunu unutmamalıyız. Romancılar kendilerine, yeteneklerine ve zengin miraslarına daha fazla güvendiklerinde, kelimenin tam anlamıyla modern gerçekliğe uyan yeniyi yaratmak için köklerine geri dönmüşlerdir.

XX. yüzyılın ellili ve altmışlı yıllarında bağımsızlığın etkisiyle realizm akımı Suriye romanına neredeyse tamamen hâkim olana kadar Suriye romanı için baskın karakter olarak kalmıştır. Suriye'nin 1950'li yıllarda devrimlerden tanık olduğu şey, 1952 yılının temmuz ayında Mısır'daki devrimin ardından yazılan Mısır romanının etkisine ilaveten rejimin sosyalist yönelmesi, çiftçiye toprak dağıtımını ve millileştirmedi. Nitekim bu yazılar, Suriye'de sıcaklıkla karşılanmıştır. Ayrıca Fransa, İngiltere, Almanya, İtalya, İspanya gibi yabancı etkilerine ve Rusça roman çevirilerine işaret edilmektedir.²³

Suriyeli karakterleri ve yerleri anlatan bir Suriye romanının ortaya çıkması için, Muhammed Mustafa Bedevî'nin²⁴ dediği gibi, yazar Hânnâ Mînâ'yı ve onun 1954'te çıkan ilk romanı *المصائب الزرق "el-Maşâbihu '-Zurk"*ı beklemek zorunda kalınmıştır.

²³ Seyyid Hâmid en-Nessâc, a.g.e, s. 213-214.

²⁴ Mısırlı-İngiliz yazar ve üniversite profesörü Muhammed Mustafa Bedevî, 1946'da İskenderiye Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nden mezun olmuş, daha sonra 1954'te Londra Üniversitesi'nden doktora derecesi almıştır.

El-Maşâbiḥu'l Zurḫ romanı eleştirilenlerin tarafından hiçbiri bunu inkâr etmemiş ve bu romanın oynamış olduğu önemli rolü göz ardı etmemiştir. Özellikle Mısır'daki eleştirilenler bazı teknik kusurlarına rağmen, onu incelemek ve hataları giderilmiş bir yenisi için uyarma konusunda hızlı davranmışlardır.²⁵

XX. yüzyılın 1950-60'lı yıllarındaki Suriye romanının önemi hakkında ne söylenirse söylensin, romanın yaratıcılığı 1960'lı yılların sonlarına kadar belli ölçülerde kalmıştır. 1870-1967 yılları arasında Biladu's Şam bölgesinde yayınlanan yaklaşık dört yüz roman arasından sadece kırkının Suriye romanı olduğunu görmekteyiz. XX. yüzyılın 1960'lı yıllarının sonundan itibaren roman daha yaygın hale gelmiş ve 1970-1989 yılları arasında yüz doksandandan fazla roman yayınlanmıştır.²⁶

Dolayısıyla, eğitilmiş kesimin içinde olduğu bu genel görüşten sonra herkes, Suriye romanının Mısır ve Lübnan'daki romanın gerisinde kaldığı ve başlangıcının 1930'larda Şekîb el-Câbarî ile başladığı konusunda ittifak etmiştir. Suriye romanının yükselmesi için araştırmacı Hüsâm el-Ḥatîb'in²⁷ de "Rivâyat taḥte'l Micher" adlı kitabında sıraladığı şu üç aşamadan geçmesi gerekmiştir:²⁸

İlk aşama 1937-1949: Bu aşama, romantizme eğilimle birlikte didaktik ve üslup yönleriyle öne çıkmıştır. Duygusal romantizm romanlarında Şekib el-Câbarî 'nin romanı ön plana çıkmıştır. Ma'rûf el-Arnaûṭ'un tarihi romanlarında romantizm eğilimindedir. Bu aşamada, bu sanat dalına atfedilen birçok eser için roman kelimesinin kullanılmasına son derece toleranslı olunmasıyla birlikte roman üretimi oranı her yıl biri geçmemiştir.

İkinci aşama 1950-1958: Bu dönemde, sahneye çıkmaya başlayan ekoller ve edebî topluluklar, özellikle sosyalist ve varoluşçu gerçekçilikle ilgilenenler, üzerinde tesiri olan

²⁵ Sâmîr al-Fayşal, *et-Taṭavvuru'l Fennî Li'l-İtticâhi'l Vâkı' fi'r Rivâye'l Arabiyyeti's Sûriyye*, Beyrut-Lübnan, Daru'l Nefâis 1996, s. 92.

²⁶ İbrahim es-Seâ'fîn, tsz., s. 571-589.

²⁷ Büyük bir araştırmacı ve eleştirilen olan Hüsâm El-Ḥatîb, 1932'de Filistin'in Tiberias şehrinde doğmuştur.

²⁸ Hüsâm el-Hatîb, *Tahte'l Micher*, 1983, s.16-24.

yabancı etkilere kapılar aralanmıştır. Bu aşamada kısa öykü gelişmiştir. Romana gelince onun gelişimi çok yavaş olmuştur. Bu durum, dönemin yazarları arasındaki realist yazar Hannâ Mînâ'nın "Mavi Lambalar" adlı romanında açıkça göze çarpmaktadır. Böylelikle romana, sol düşünceden yeni bir soluk ve toplumsal problemleri çözme konusunda romantizmin akımının hâkimiyetinden kurtulmaya çalışan yeni bir üslup dâhil olmuştur.

1959 yılında üçüncü aşama başlamıştır: Romanın sanatsal, entelektüel, sosyal ve modern deneyimlere doğru yükseliş ve çıkış aşamasıdır. Bu aşama çok önemlidir.

Modern Suriye Romanındaki Edebi Akımlar

1. Gerçekçilik Akımı: Belgesel gerçekçilik, yazarların kendi bakış açılarına uyan belirli sosyal olguları seçmeye dayandığından, Modern Suriye romanın takip ettiği yönlerden biri olmuştur. Bu durum, onların hayal gücüne yakın bir resim ve kendilerini çevreleyen toplumsal olguları bir nebze yansıtabilme çabasını vermiştir. Kendisini belirli bir fikri iletmek ve bu fikir hakkındaki bakış açısını göstermek için seçmiştir. Suriyeli roman yazarı tarafından bu sosyal olgu tasviri özenle seçilmiş olmasına rağmen derinlik ve psikolojik analizden yoksun kalmıştır. Bu nedenle formaliteye, gerçekleri ve olayları kaydetmeye yakındır.²⁹
2. Toplumcu- Gerçekçilik Akım: Suriye ile Sovyetler Birliği'nin başını çektiği sosyalist ülkeler arasındaki siyasi yakınlaşma, Suriye'nin içinde bulunduğu siyasi ve toplumsal koşullar, (sosyalizm destekçilerinin) davalarında zafere ulaşmak için aldıkları destek neticesinde Suriye'nin edebi ve entelektüel yönünü zayıflatmıştır.³⁰
3. Varoluşçuluk Akımı: O dönemde hüküm süren değerler ve ahlâk sisteminin sorgulanması sonucunda Batı'da yeni edebi akımlar ortaya çıkmıştır. Bunların arasında Batı toplumunda o fikirlere karşı duran varoluşsal akım vardır. Bu fikir ve değerleri, o dönem insanının yaşadığı trajedilerin ana nedeni olarak görmüşlerdir. Onun, farklı yönlerden gerçekçilik akımıyla bir bağlantısı olmadığını delili olarak değerlendirdiler. Gerçeği iyileştirme şeklini, kendilerini güçlendirmeye çalıştıkları bir iyileştirme şekliyle değiştirmişlerdir. Bu süreçte, her şeyi tasvir etmede boğulmuşlardır. Sorunları ve endişeleri, roman kahramanlarında vücut bulmuştur. Dar vizyonları, eserlerde kendilerini ve edebi temalarını ayırmadıkları için eserlerini sanatsal yönden yoksun

²⁹ İbrahim es-Seâ' fîn, a.g.e., s. 285.

³⁰ Faşal Sammak, *er-Rivâyetu's-Sûriye Neş'etuhâ ve Ta'avvuru Mezâhibuhâ*, s. 90.

bırakmıştır. Suriye'deki bazı yazarlar, edebi düzeyde bu akımdan etkilenmiştir.³¹

4. Sembolizm Akımı: Sembolizm, Batı'da 19. yüzyılın sonlarında gerçekçilik akımına tepki olarak çıkmıştır. Erken geçmişte diğer edebi akımlarla birlikte devam etmiştir.³²

Suriyeli Roman ve Kısa Hikâye Yazarlarına Bir Bakış

Suriye'de roman deyince akla gelen ilk isimlerden birisi Abdu's-Selam el-Uceyli'dir.³³

El-Uceyli eserlerinde, çoğunlukla Suriye halkından, karakterlerinden, Suriye Bölgelerinden bahsetmiştir. Bu durumu kendisine bir vazife olarak görmesinin yanında, kaleme aldığı eserler, çeşitli toplulukları inceleyip, dünya kültürlerinden bahsetmiştir. El-Uceyli'nin birçok eseri dünya dillerine çevrilmiştir. Arap olmayan okuyucu kitlesi, onun romanlarında bir diyalog, kültürel alışveriş, modern medeniyeti işleyen bir olay örgüsü bulur.

Nizar Kabbâni, el-Uceyli hakkında şunları söylemektedir. “*Şehri tanıyan en mükemmel bedevi ve çölleri bilen en harika şehirlidir.*” Bu ifade el-Uceyli'nin, kültüre, sanata ve edebiyata ne kadar hâkim olduğunu göstermektedir. Farklı bir görüş olarak Alman Oryantalist Hans Wehr onun hakkında “*Birçok Arap yazar Batı edebi üsluplarını*

---

³¹ es-Seâ'fin, a.g.e., s. 441.

³² Abdurrezâk el-Aşfar, *el-Mazâhibu'l-Edebiyye Leda'l-Ğarb*, Şam-Suriye, Arap Yazarlar Birliği, 1999, s. 85.

³³ 1918 yılında Rakka'da doğmuştur. 1945 yılında Şam Üniversitesi Tıp bölümünden mezun olmuştur. Siyasi alanda çalışmıştır. 1947 yılında mecliste Rakka temsilcisi olarak seçilmiştir. Kültür Bakanı, Ulusal Rehberlik ve Dışişleri Bakanı olmuştur. Birçok gazete ve Arapça süreli yayınlarda yayın yapmıştır. El-Uceyli, Arap Kısa Hikâye Sanatının ilk yazarlarından sayılmaktadır. Burada kast edilen, bu türde ilk eser verenlerden olması değil, bilakis hikâyeyi; şiirsel üsluptan ve köşe yazılarından kurtarıp, geliştirmesinden ve modernleştirmesinden dolayıdır.

takip ederken, el-Uceyli'yi farklı kılan, düşüncesinde, eserlerinde, üslûbunda ve özgünlüğünde Arap olmasıdır."³⁴

Romanlarından bazıları: *أرض الأسياد* (Efendilerin ülkesi 1998), *أزاهير تشرين المدماة* (Kanlı Ekim çiçekleri 1977), *قلوب على الأسلاك* (Tel üzerinde kalpler 1974), *المغمورين* (bilinmeyen insanlar 1979).

Klasik ve Modern Arap kültürü arasında bir köprü kurmaya çalışan Fâdıl es-Sibâi 1929 yılında Halep'te doğmuştur. Hukuk bölümünü bitirip avukat olarak çalışmıştır. 1990'lı yılların başlarında edebi çalışmalarını yayınlamaya başlamıştır.

Fâdıl es-Sibâi, geçmiş şahsiyetler ile yetinmemiş, modern dönemin siyasetçi, yazar, şair, gazeteci ve felsefecilerinden de eserlerinde bahsetmiştir.

Umer ed-Dakkâk, es-Sibâi'nin dille olan ilişkisini şöyle tanımlar. "*Dili saldırgan olmasına rağmen, kendisi nezih ve edebiyata hizmet eden bir üslûba sahiptir.*"³⁵

Eserlerinden bazıları: *بدر الزمان* (Dolunay 1992), *ثريا* (Süreyyâ 1963), *ثم أزهر الحزن* (Sonra hüzü'n çiçek açar 1963), *رياح كانون* (Aralık Rüzgarı 1968).

1912 yılında Şam'da doğan İlfet el-İdlibî, edebiyat araştırmacılarına göre, gerçekçilik akımına bağlı bir yazardır. Küçük yaşlarda yazmaya başlamıştır. 1950'li yılların sonunda edebi eserlerini yayınlamıştır. Hikâye, roman ve edebi çalışmalar kaleme almıştır. Hikâyelerinin bazıları Fransızcaya, Almancaya ve Çinceye çevrilmiştir. Meleha el-Hani, İlfet el-İdlibî hakkında şunları söylemektedir; "*Edebiyat görüşü her ne kadar gerçekçilik akımına bağlı olsa da, eserlerinde romantizm öğeleri taşıyan birçok göstergeyi sunmaktadır. Onun eserlerini, çevrilmiş roman çalışmalarından etkilenen, geleneksel roman bağlamında dahil edebiliriz. Bu bağlamı, romanın karakterlerinden,*

³⁴ Muhammed Alâeddin Abdu'l-Mevla, Hulasa Nakdiyye fi Edebi Abdu's-salam el-Uceyli, *Sahîfe Tilfiziûn Suriye*, 2021.

³⁵ İbrahim ec-Cebîn, Fâdıl es-Sibâi Âhir Ruvvât el-Kıssa el-Arab yerhal fi Dimeşk, *Cerîdetu'l-Arab*, 2020

davranışlarından, ana karakterlerin hüznünlü hayatlarından çıkarırız. Bu da romantizm akımından etkilendiğini göstermektedir.”

Hüsâm el-Hatîb ise “Kadınlara karşı sert bir tavrı olan toplumdan gelen el-İdlibî, 50’li yıllarda Suriye gerçekçilik akımında önemli bir isim olduğunu ispatlamıştır. Romanlarında kadınların yaşadığı zorlukları ve Yerel Dimeşk halkının yaşantısını ince ve hassas bir anlatım tarzıyla işlemiştir. Kendi yapısından olması gerek, eserlerinde daha çok insanın manevi yönünü konu edinmiştir.”³⁶ Eserlerinden bazıları: (حكاية جدي) (Büyükbabanın hikâyesi 1980), رواية للفتيان (Genç erkekler için bir roman 1991), دمشق يا بسمة الحزن (Dimaşk hüznünün tebessümüdür 1980).

Modern Arap Edebiyatında gezi yazısında en başarılı yazar olarak bilinen Hâlıl Hamd en-Nuaymî bu türün temellerini ortaya koymuştur. 1970’lerde Şam Üniversitesi Tıp Fakültesinden mezun olmuştur. Paris’te cerrah olarak çalışmıştır. Şiir, kısa hikâye ve roman yazmıştır. 1970’li yıllarda gazete ve süreli yayınlarda yayınlamaya başlamıştır. Kendisi tüm hayatını farklı ülkeler ve bölgeler gezmeye ve eser yazmaya vakfetmiştir. Yazılarını farklı kılan nokta, genel gezi kitaplarından farklı olarak betimleme ve tasvir konusuna eğilmesidir.³⁷ Romanlarından bazıları: الخلاء (Sahiplenilmeyen 1983), الشيء (Objektif 1972), القطيعة (Husumat 1993).

Memdûh ‘Udvân, 1941 yılında Kayrûn Mısıyaf (Suriye)’da doğmuştur. Tercüman, kâtip, şair, piyes ve roman yazarıdır. Şam Üniversitesi İngiliz dili bölümünde lisans eğitimini tamamlamıştır. Gazetede ve Medya bakanlığında çalışmıştır. Arap Yazarlar Birliği üyesidir.

Edebiyat akımı olarak, gerçekçiliğin Arap Edebiyat dünyasındaki aynasıdır. Eserlerinde, Arap toplumunun maruz kaldığı sıkıntıları, zorlukları ve gerçek hayatın

³⁶ Selva Abbâs, İlfet el-İdlibî Âşıkâtü Dimeşki Yasemin ve Şehrazad el-Hikâye Şamiyye ve Ummu Kısas Suriye, *Mecelle Daru’l-Ba’as*, 2021.

³⁷ Beşîr el-Bekr, el-Kitâbe Siret Vâi, *Ceridutu’l-Mudun*, 2020.

birçok detaylarını işlemeye yoğunluk göstermiştir. Kendisi sadece sorunları işlememiş aynı zamanda toplumun kültürleşmesine ışık tutmuş ve insanlığı kısıtlayan düşünceleri, duygu bozukluklarını, hayatlarının en güzel anlarının çalınmalarını eleştirmiştir.³⁸

Eserlerinden bazıları: الأبتّر (Noksan 1970), أعدائي (Düşmanlarım 2000).

Arap Edebiyatında en önemli roman yazarı ve eleştirmenlerinden birisi kabul edilen Nebîl Süleymân, 1945 yılında Burc Şâfitâ'da doğmuştur. 1967 yılında Şam Üniversitesi Arap dili bölümünden mezun olmuştur. Edebi romanlar ve eleştirel çalışmalar kaleme almıştır. 1970' li yıllarında başlarında çalışmalarını yayınlamaya başlamıştır.

Romanlarında gerçek ve kurguyu başarı ile mezcederek ele almış, hatta romanlarında kurgunun gerçek olup olmadığı sorgulanmıştır. Nebîl Süleymân'ı diğer yazarlardan ayıran başka bir özellik ise, okuyucularını ikna edecek derecede doğru bilgiye ulaşma çabası, titiz ve dikkatli çalışmasıdır.³⁹ Romanlarından bazıları: ثلج الصيف Beyaz çiçeği 1973), جرماتي (Suçlarım 1977), السجن (Cezaevi 1972), هزائم مبكرة (Erken yenilgiler 1985).

İbrahim el-Ḥalîl, 1944 yılında Rakka'da doğmuştur. 1972 yılında Şam Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatı bölümünde eğitimini tamamlamıştır. Roman, kısa hikâye ve edebi gazete makalesi yazmaktadır. Edebi ürünlerini 1970'li yıllarda yayınlamaya başlamıştır.

Romanları, kelime kullanımının çeşitliliği ve üslubunun güçlü olması yönünde farklılık gösterir. Eserleri eleştirmenlerin dikkatini çekmiştir. Nezâr Ca'fer kendisi hakkında şunları söylemiştir. “ İbrahim el-Ḥalîl, Rakka'daki en önemli roman ve hikaye yazarlarından birisidir, çünkü kendisi gerek nitelik ve nicelik olarak, gerekse de biçim ve

³⁸ Memdûh 'Udvân Hayatu Kâmile fî Muhavele Tarvîd el-İnsan, *Mecelle İneb Beledi*, 2021

³⁹ Emâni Muhammed Nâsır, Fevz Nebîl'l-Edeb ve'n-Nakd bi Câizet el-Uveys es-Sakâfiyye, *Sahifetu'l-Kubs*, 2021.

biçem olarak başarı göstermiştir.”⁴⁰ Romanlarından bazıları: حارة البدو (Bedevi sokağı 1982), الضياع (Sırtlanlar 1985).

Bedî' Hakkî, 1922 yılında Şam'da doğmuştur. 1945 yılında Suriye Arap Diploması birliklerinde çalışmıştır. Dimaşk Üniversitesinde okumuş, aynı üniversitede eğitimine devam edip 1944 yılında Hukuk bölümünden diplomasını almıştır. Hukuk alanında yüksek lisans eğitimine Paris'te devam etmiş ve 1950 yılında uluslararası Hukuk diploması almıştır. 1940'ların sonlarında edebi çalışmalarını yayınlamaya başlamıştır.

Yaşamı, ulusal meseleler ile uğraşmak ve elçi ve yetkili bakan sıfatıyla çeşitli kürsülerde kendi fikirlerini savunarak geçirmesine ek olarak, roman ve hikâyede harika eserler ile doludur.⁴¹ Romanlarından bazıları: أحلام الرصيف المجروح (Yaralı kaldırımın rüyaları 1973), جفون تسحق الصور (Göz kapakların fotoğrafları yok eder 1968), همسات العكازة المسكينة (Zavallı değnek 1987).

Nâdiâ Host, Şam'da doğmuş ve eğitimini orada almıştır. Okul dergisi ve okul kültür kulübü kurulmasına katkıda bulunmuştur. Edebiyat Fakültesinden mezun olmuştur. Orada edebi sempozyumlara katılmış ve sonrasında genç yazarlar derneğinin kurulmasına katkıda bulunmuştur. Moskova Üniversitesinden Edebiyat alanında uzmanlığını almıştır. Bir yıl Strazburg Üniversitesinde Fransız dili eğitimi almıştır.

Binlerce sayfayı aşan ve Irak ve Filistin'den bahseden 5 ciltlik في بلاد الشام “fi Bilâdi's-Şam” isimli romanıyla başarı elde etmiştir. Bu eserler, tarihi ve insani gerçekleri ve toplumsal ilişkileri içermektedir.⁴²

⁴⁰ Firâs el-Hakkar ve İbrahim el-Halîl, Abkari'-er-Rivâye el-Mensiyye, *Mecelle Kalem Rasâs es-Sağâfiyye*, tsz.

⁴¹ Bilal Ahmed ve Bedi Hakki, Kâtibi'l-Meûkîf ve Kelimetu's-Şa'riyye, *Mecelle Sâna el-Vekâle el-Arabiyye es-Suriye lil-Enbâ*,2020.

⁴² Halîl el-Hemlu, Nâdiye Host Dimaun ve Ahlam fi Bilâdi s-Şam Tucessid Melâmih Ahyau'd-Dimeşk, *Ceride el-Yevm*,2005.

Ahmed Yûsuf, Lâzikiye'nin Cebele ilçesinin Tel Hûveyrî köyünde doğmuştur. 1964 yılında Moskova Üniversitesi'nin Dil ve Edebiyat alanında yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. El-Furşan dergisinde editör olarak çalışmıştır.

60lı ve 70li yıllarda eserlerinde daha çok gerçekçilik akımı görülmektedir. Köy ve köy hayatının sorunlarını işlemiştir.⁴³ Romanlarından bazıları: الأوباش (*Berduşlar* 1982), تفاح الشيطان (*Şeytânın elması* 1988), الخيول (*Atlar* 1992).

Beşîr Fanşa, 1917 yılında Halep'te doğup eğitimini orada görmüştür. Sonrasında gazetede çalışmış ve birçok gazetede editörlük işi ile meşgul olmuştur, gazetelerden bazıları şunlardır; eş-Şebâb, et-Teğaddum, el-Enbâ'. Kısa hikâye, roman, çocuk hikâyeleri ve gazete makaleleri yazmıştır.

Eserlerinde halkın yaşadığı sıkıntılara ve onları bekleyen geleceğe değinmiştir. 1951-1971 arası askeri darbeler dönemindeki olumsuz havayı ve şartları abartmadan ve gerçeklik ile sunmuştur. Romanlarından bazıları: برج الصمت (*Sessizlik kulesi* 1975), النوافذ المغلقة (*Kapalı pencereler* 1977).

Halîm Berekât, 1936 yılında Tartus'ta doğmuştur. Beyrut Amerikan Üniversitesinde Sosyoloji bölümünde okumuştur. 1955 yılında lisans, 1960 yılında yüksek lisans diplomasını almıştır. 1966 yılında Michigan Üniversitesinde doktora eğitimini tamamlamıştır. Beyrut Amerikan Üniversitesi, Lübnan Üniversitesi ve Teksas Üniversitesinde ders vermiştir. Roman, hikâye ve sosyolojik çalışmalar kaleme almıştır.

Halîm Berekât'ın eserleri, son yıllarında sosyal hayata ve felsefeye yöneliktir. Öyleki eserleri roman seviyesinden makale düzeyine dönüşmüştür.⁴⁴ Bazı Eserleri: طائر الحوم (*Leylek kuşu*), عودة الطائر إلى البحر (*Denize dönüşü yapan kuş*)

Ḳamar Keylânî, 1928 yılında Şam'da doğmuştur. 1954 yılında Şam Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatı bölümünde lisans eğitimini tamamlamıştır. Eğitim bilimleri

⁴³ Nûr Muhammed Hatim, er-Rîf fî Rivâye el-Edîb es-Surî Ahmed Yusuf Dâvud, *Sahife el-Vahde el-Varakiyye*, tsz.

⁴⁴ Muhammed Süleyman, Rivâye Halim Berekat Beyne Siret Zatiyye ve İlm el-İctima', *Mecelletu Sakâfe*, 2017.

diploması almıştır. Öğretmen, Arap yazarlar birliği yönetim kurulu üyesi ve hikâye ve roman topluluğu üyesi olarak çalışmıştır.

Cubran Halil Cubran'dan, İlya Ebu Mâdi, el-Menfalûti ve Fransız hikaye yazarlarından etkilenmiştir. Çalışmalarından bazıları: *الأشباح* (*Hayaletler 1981*), *بستان الكرز* (*Kirazlık 1977*), *حب وحرب* (*Aşk ve savaş 1982*), *الدوامة* (*Girdap 1983*).

Haydar Haydar, 1936 yılında Tartus'ta doğmuştur. 1954 yılından öğretmen okulundan mezun olmuştur. Suriye köyünde ve Tartus'un okullarında öğretmen olarak ve 1970 yılında Arap Yazarlar Birliği yönetim kurulu üyesi olarak çalışmıştır. Bunları Cezayir'de öğretmen olarak çalışmıştır. Hikâye ve roman kaleme almış ve 1960 yılından beri gazeteler ve süreli yayınlarda yayınlamıştır.

Romanlarında insanların sıkıntıları ve umutları, rüyaları ve hezimetleri temaları sıkça kullanılmıştır. Mâlik Sakûr onun için şöyle demiştir; “*Haydar'ın eserlerini okuduğumuzda sanki Arapların bağımsızlığını yaşadığımız 1950li yıllara dönmekteyiz.*”⁴⁵

Romanlarından bazıları: *الزمن الموحش* (*Yalnız zaman 1973*), *شمس العجر* (*Çingenenin güneşi 1997*), *الفهد* (*Çita 1977*), *مرايا النار* (*Atel aynaları 1992*), *وليمة لأعشاب البحر* (*Deniz yosunlara bir ziyafte 1983*).

Hânî er-Rahîb, 1939 yılında Lazkiye'de doğmuştur. Şam Üniversitesi İngiliz dilinden mezun olmuştur. Orada akademisyen olarak çalışmıştır. Roman ve kısa hikâye yazmış ve tercüme ile ilgilenmiştir.

Rahib'in eserleri, çoğunlukla Arapların yaşadığı hezimetler ile ilgilidir. Eserlerinde özellikle 60lı yıllarda doğan insanların manevi sıkıntılarına yöneldi.⁴⁶ Eserlerinden bazıları: *رسمت خطا في الرمل* (*Kuma bir çizgi çizdim 1999*), *المهزومون* (*Mağluplar 1961*), *الوباء* (*Veba 1981*).

⁴⁵ Rozalin el-Cindi, Nedve Nakdiyyi Havle A'mâl Haydar Haydar, *Mecelletu el-Cemel bi ma Hamel*, 2006.

⁴⁶ Hâlid Allûş, Hânî er-Rahîb er-Rivâi ellezi Ketebe ani'l-İnsan ellezi La Yemlik el-Hakk Sive'l-Mevt, *Ceridetu Eyyâmi Suriye*, 2021.

Hannâ Mînâ, 1924 yılında Lazkiye’de doğmuş ve İskenderun’da büyümüştür. İskenderun, ana vatan Türkiye’ye katıldıktan sonra Lazkiye’ye geri dönmüştür. Roman, hikâye ve edebi çalışmalar kaleme almıştır. 1970’lerde Arap Yazarlar Birliği’nin Yönetim Kurulu üyeliğine seçilmiştir. Telif Tercüme ve Yayın Müdürlüğü’nde ve Suriye Arap Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı’nda çalışmıştır.

Hannâ Mînâ’nın romana bakış açısı ve ele aldığı konular, insan, toplum ve tarih ile tabiat ve doğa arasındaki ilişkidir. Çalışmalarından bazıları: بقايا صور (Kalan Fotoğraflar 1975), الثلج يأتي من النافذة (Pencereden Kar Geliyor) 1969, حكايا بحار (Bir Denizcinin Masalları 1981), الربيع والخريف (Bulutlarda Mavi Güvercin 1988), حمامة زرقاء في السحب (İlkbahar ve Sonbahar 1984), الشراع (Gün Batımında Bir Ayrılık 1992), الرحيل عند الغروب (Dağın Üstünde ve Kar Altında 1991), العاصفة (Yelken ve Fırtına 1966), فوق الجبل وتحت الثلج (Uzak Liman 1983), المستقع (Bataklık 1977), المرصد (Teleskop 1990), المرفأ البعيد (Yıldızlar Ayı Yargılar 1993), المصابيح الزرق (Mavi Kandil 1945), النجوم تحاكم القمر (Yıldızlar Ayı Yargılar 1993).

Velîd İhlâşî, 1935 yılında İskenderiyye’de doğmuştur. Ziraat ilimleri alanında lisans eğitimi almıştır. Halep Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. 1950’li yılların sonundan itibaren çalışmalarını yayınlamaya başlamıştır. Hikâye, roman, piyes, makale ve edebi çalışmalar kaleme almıştır.

Çalışmalarında, gerçek ve kurguyu bir arada kullanmış, aynı şekilde geçmiş ile geleceği birleştirmiş ve eserlerinde işlemiştir.⁴⁷ Romanlarından bazıları: أحزان الرماد (Kül Üzüntüleri), باب الجمر (Köz Kapısı), بيت الخلد (Sonsuzluk Diyarı).

Fâris Zerzûr, 1929 yılında Şam’da doğmuştur. Öğretmen olarak çalışmıştır. Ardından, 1949-1958 yılları arasında orduda bulunmuştur. Kısa hikâye ve roman kaleme almıştır. Üç defa devlet ödülünü kazanmıştır. Modern Suriye Edebiyatının, tarihi

⁴⁷ Mahmûd Mansur, Halep Tefkîd Kâtibeha ve Aşîkeha, *Ceride Oryant Net el-Elektruniyye*, 2022.

romancılığının öncü isimlerinden sayılmaktadır.⁴⁸ Gerçekçilik ekolünün en önemli simalarından birisidir.

Çalışmalarından bazıları: *حسن جيل* (*Hasan Cebel 1969*), *كل ما يحترق يتهب* (*Yanan her şey alev alır 1989*), *المذنبون* (*Suçlular 1974*).

Yâsin Rifâ'iyeye, 1934 yılında Şam'da doğmuştur. 1958 yılında edebi çalışmalarını yayınlamaya başlamıştır. Gazetede, kültür bakanlığında memur olarak, el-Ma'rifet dergisinde ve eş-Şevra gazetesinde çalışmıştır. Şam'dan Beyrut'a gitmiş ve Lübnan gazetesinde çalışmıştır.

Kendisi dile oldukça ehemmiyet vermesinden dolayı gerek şiir, gerekse de roman ve hikayede herhangi bir fark görmüyordu.⁴⁹ Romanlarından bazıları: *امرأة غاضبة* (*Kızgın kadın 1993*), *دماء بالألوان* (*Kanların türleri 1988*), *رأس بيروت* (*Beyrûtun başı 1992*), *الممر* (*Koridor 1978*), *مصراع ألماس* (*Elmâsının değerinin sonu 1981*).

Diğer bazı Suriye roman yazarları şunlardır;

Hayri ez-Zehbî, 1946 yılında Şam'da doğmuştur. Hikâye ve roman yazarıdır. Kahire Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun olmuştur. Şam Üniversitesinden Eğitim bilimleri diploması almıştır. Öğretmen ve Arap Yazarlar Birliği Yönetim Kurulu üyesi olarak çalışmıştır.

Eserlerinden bazıları: *حسبية* (*Hasîbe 1987*), *طائر الأيام العجيبة* (*Garip günlerin kuşu*) 1977, *فَيَّاض* (*Feyyâd 1990*), *ليال عربية* (*Arap geceleri 1980*), *ملكوت البسطاء* (*Basit insanların krallığı 1976*).

Cemâluddîn Hâddûr, 1954 yılında Humus'ta doğmuştur. Tıp alanında doktorasını almıştır. Kasidelerini ve araştırmalarını gazeteler ve Suriye dergilerinde yayınlamış, şiir topluluklarına üye olmuştur. Romanlarından bazıları: *رقصة المرأة المفجوعة* (*Hüznü kadının dansı 1994*), *الظِّل الدائري* (*Dairesel gölge 1986*).

⁴⁸ Mahir Berekât, Fâris Zerkûr Edîb Sûrî Lem Yensifuhu et-Târîh, *Mecelle el-Kabâda*, 2021.

⁴⁹ Avs Dâvûd Ya'kub ve Kemal Bustani, Yâsin Rifâ'iyeye Ehad Ruvvât el-Kıssa el-Arabiyye el-Kasîra, *Ceride el-Arab*, 2016.

Âşım el-Cundî, Selemiye’de doğmuştur. Hikâye ve roman yazmıştır. 1973 yılında ilk romanı Kefer Kâsım’ı çıkarmıştır. Romanlarından bazıları: *دير ياسين (Deyr Yâsin 1978)*, *عز الدين القسام (İzzuddîn el-Ûassâm 1975)*, *فارس القسطل (Fâris el-Ûastal 1977)*.

Abdulkerîm Nâşîf, 1939 yılında Selemiye’de doğmuştur. Şam Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun olmuştur. Öğretmen, zabıta, memur, el-Maarif dergisinde editör ve hikâye ve roman topluluğu üyesi olarak çalışmıştır. Romanlarından bazıları: *الشمس-الجوزاء (Güneş yıldızı 2000)*, *الطريق إلى الشمس- شرق غرب (Doğudan ve batıdan güneşe giden yol 1996)*, *العشق والثورة (Aşk ve devrim 1989)*, *في البدء كانت الحرب (Başlangıçta savaş vardı 1994)*, *المخطوفون (Kaçırılanlar 1991)*.

Gassân Kâmil Vennûs, 1958 yılında Tartus şehrinde doğmuştur. Mühendis, hikâye ve roman topluluğu üyesi olarak çalışmıştır. İlk hikâye çalışmalarını Suriye gazeteleri ve dergilerinde yayınlamıştır. Romanlarından bazıları: *الجنور (Kökler 1995)*, *المدار (Eksen 1994)*.

Fayşal Hârtaş, Halep’te doğmuştur. Eserlerinden bazıları: *تراب العُرباء (Yabancıların toprağı 1995)*, *ملخص تاريخ باشا الصغير (Küçük Pâşâ geçmişini bir özet 1991)*.

Maḥfûz Eyyûb, 1934 yılında Hama’nın Muhrada köyünde doğmuştur. Şam Üniversitesi Felsefe bölümünde lisans eğitimi almıştır. Ardından Eğitim bilimlerinden diploma almıştır. 1963 yılında Elbû Kemal lisesine müdür olarak tayin edilmiştir. Kısa hikâye, roman ve piyesler yazmıştır. Eserlerinden bazıları: *بابل الخاطنة (Yanılan Bâbil 1970)*, *تدمر وروما (Tadmur ve Rûmâ)*, *زهرة في قبر (Mezarda bir çiçek 1969)*, *الفتاح الأكبر (En büyük Fâtih 1982)*.

Muhammed Sâlih el-Aşîl, 1945 yılında Elbû Kemal’de doğmuştur. Şam Üniversitesi göz doktorluğu bölümünden mezun olmuştur. Göz hastalıklarında uzmanlaşmak için İngiltere’ye gitmiştir. Şair ve roman yazarıdır. Çalışmalarından bazıları: *حدث أبو الفرج الطيب (Hadeşe Ebu’l Ferec et-Tabîb 2000)*, *عاد أبو الفرج الطيب (â’de Ebu’l-Ferec 2006)*, *أبو الفرج كحالا (Ebu’l Ferec Kehmâlen 2006)*.

Nâdir es-Sibâi, 1941 yılında Halep'te doğmuştur. Halep liselerinde felsefe ve sosyoloji öğretmeni olarak çalışmıştır. Hikâye ve roman topluluğunun üyesidir. Romanlarından bazıları: السبع الأشهب (Yırtıcı Aslan 1999).

Nihâd Sîrîs, 1950 yılında Halep'te doğdu. İnşaat mühendisi olarak çalışmıştır. Hikâye ve roman topluluğu üyesidir. Romanlarında bazıları: حالة شغف (Tutku 1998), رياح الشمال (Kuzey Rüzgârı 1993), السرطان (Yengeç 1997), الكوميديا الفلاحية (Köylü Komedyası 1990).

Velîd el-Hicâz, 1936 yılında Şam'da doğmuştur. Müzisyen aynı zamanda roman yazarıdır. Paris'te müzik yazarlığı alanında yüksek enstitüden mezun olmuştur. Ardından Amerika'da siyasi ve iktisadi bilimler alanında master yapmıştır. Arap Yazarlar Birliği'ne üyedir. Eserlerinden bazıları: رحلة النيلوفر (Nilüferin Yolculuğu 1983), مسافر بلا حقائب (Valizi Olmayan Bir Yolcu 1979).

Velîd Medfeî, 1932 yılında Şam'da doğmuştur. 1954 yılında Şam Üniversitesi Eczacılık fakültesinden mezun olmuştur. 1950'li yıllardan beri hikâye, piyes ve edebi çalışmalar kaleme almaktadır. Çalışmalarından bazıları: شجرة الرحمن (Raḥmân Ağacı 1997), غرباء في أوطاننا (Ülkemizde Yabancıyız 1972), فلسفة القرآن (Kur'ân Felsefesi 1993).

1. BÖLÜM: GÂDE ES-SEMMÂN'IN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1.1. Gâde es-Semmân'ın Hayatı

Suriyeli yazar, edebiyatçı, şair ve aynı zamanda gazeteci olan Gâde Ahmed es-Semmân 1942 yılında Şam'da doğmuştur. Geçtiğimiz yüzyılın en önemli kadın yazarlarından biri olarak kabul edilir. İyi bir eğitim altyapısı ve kültürel geçmişe sahip ve Suriyeli şair Nizâr Kabbânî ile akrabalık bağı olan Şamlı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Annesini küçük yaşta kaybetmiştir ve bu durum Gâde es-Semmân'ı derinden etkilemiştir. Babası Ahmed es-Semmân ise, Sorbonne Üniversitesinde politik ekonomi alanında doktora yapmıştır. Ahmed es-Semmân bir süre Suriye Üniversitesi Rektörü ve Suriye Eğitim Bakanı olarak görev yaptı. Kendisi bilime, dünya edebiyatına ve aynı zamanda Arap edebi mirasına çok ilgi duyardı. Babasının bu ilgisi Gâde es-Semmân'ın karakteri ve edebi kişiliğini farklı boyutlar katarak şekillendirmesine imkân tanıdı. Çok geçmeden Gâde es-Semmân'ın edebi üslubu ve kişiliği, içerisinde yetiştiği "çok muhafazakâr" olan Şam toplumuyla zıt düşmüştür.

Gâde es-Semman, Şam'daki Fransız Lisesinden mezun olduğu için öğrendiği yabancı dil Fransızcadı. Daha sonra es-Semman, Arapça'nın ana dil olduğu devlet okullarında eğitim görmek için başka bir okula gitti. Nitekim yazarın ilk olarak kaleme aldığı ve yayımladığı eserin dili Arapçaydı. Babası, Gâde es-Semman'ın tıp öğrenimi görmesini istedi ve ona bu konuda baskı yaptı ancak es-Semman babasının beklentisinin aksine liseyi bitirip 1963 yılında Şam Üniversitesi'ndeki İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. Daha sonra Beyrut Amerikan Üniversitesi'nden İngiliz Dili ve Edebiyatı alanında yüksek lisans diploması aldı. Ardından Londra Üniversitesi'nden *Tiyatro* alanında ikinci yüksek lisans eğitimini tamamlayıp ardından Kahire Üniversitesi'nde doktorasını yaptı.

Es-Semmân, 1962 yılında *Aynâke Kaderî (Gözlerin Kaderim)* adlı ilk hikâye koleksiyonunu yayımlandı. Kôlet Hûrî ve Leyla Bea'lbekkî gibi söz konusu dönemin feminist yazarlarından biri olarak kabul edildi. Öyle ki es-Semmân, feminizm alanındaki çalışmalarında ısrarcı olarak, kadınların yaşadığı sorunlara ve feminizm hareketine yönelik dar bakış açılarının beşerî, psikolojik ve sosyal açılara evrilmesini sağlayacak şekilde farklı ve öne çıkan eserler kaleme almayı başardı.

Gâde es-Semmân basın alanında çalıştı ve bu tecrübesi onun daha fazla öne çıkmasını sağladı. Nitekim es-Semmân, Beyrut'un kültürel bir merkez olduğu zamanlarda oradaki basının en önemli isimlerinden olmuştu.

Daha sonra Gâde es-Semmân, Avrupa'ya gitti ve orada zaman zaman farklı birçok başkentte bulundu. Avrupa'da basın muhabiri olarak çalıştı ve bu sayede dünyayı keşfetmeye ve oradaki edebi ve kültürel kaynakları öğrenerek edebi kişiliğini geliştirmeye ve şekillendirmeye başladı. Bu çabalarının etkisi, edebi kariyerinin olgunlaştığını gösteren üçüncü hikâye koleksiyonu *Leylu'l-Gurabâ (Gurbetçilerin Gecesi)* adlı eserinde görüldü. Bu sayede, Mahmûd Emîn gibi söz konusu dönemin önde gelen eleştirmenleri kendisini tanıdı. Es-Semmân'ın entelektüel yönelimi batı liberalizmine daha yakın olsa da, söz konusu dönemde bazı Arap şehirlerinde hüküm süren sol cenahlara da meylenmesi söz konusu olmuştur. Nitekim Marksist öğretinin öne çıktığı Güney Yemen'de Aden'i ziyaret etmiş ve bazı yazılarını Aden'e atfetmiştir.

Es-Semmân 1966 yılında hükümete muhalif olması gerekçesiyle üç ay hapsedildi. Sonrasında yasal olmayan yollarla Suriye'den ayrıldı. Gâde es-Semmân, tek başına yaşayan ve çalışan bir kadın olarak birçok Arap ve Avrupa ülkesinde ikamet etmiştir.

Haziran 1967 yenilgisi, Gâde es-Semmân ve söz konusu kuşak için adeta büyük bir şoktu. O dönemde es-Semmân yaşanan mağlubiyet hakkında *Ehmilu a'rî ilâ London (Utancımı Londra'ya Götürüyorum)* başlıklı bir makale kaleme aldı. Yazar, Arap halkına

tesir edeceğinden endişe ettiği için makalesinde en-Nekse (Yenilgi) sözcüğünü kullanmaktan kaçındı. Söz konusu yenilginin ardından bir süre hiçbir şey yayınlamayan es-Semmân'ın basındaki çalışmaları onu toplumsal gerçekliğe yaklaştırdı. Bu süre zarfında kaleme alacağı edebi eserler için zengin bir altyapı teşkil edecek olan gazete yazıları telif etti.

Gâde es-Semmân 1973 yılında bazıları tarafından tüm koleksiyonları arasında en önemlisi olarak kabul edilen *Raḥîlu'l-Merâfi el-Ḳadîme (Eski Limanların Göçü)* adlı dördüncü koleksiyonunu yayımladı. Nitekim bu koleksiyonda Arap aydınlarının yaşadığı çıkmaz ve onların fikirleri ile eylemleri arasındaki uçurum olağanüstü bir edebi biçimde gözler önüne serilmiştir. 1974'ün sonlarına doğru, Beyrut'un taktığı güzel maskenin ardındaki acı gerçekliğin derinliklerine daldığı "*Beyrut 75*" adlı romanını yayımladı. Es-Semmân, romandaki karakterler arasında yer alan bir kâhin aracılığıyla "Kan görüyorum, çok kan görüyorum" ifadelerini kullandı ve romanın yayımlanmasından birkaç ay sonra ülkede bir iç savaş patlak verdi.

Gâde es-Semmân, 1978 yılında Daru't-Ṭalîa'nın sahibi olan eşi Beşîr ed-Dâûk'un⁵⁰ yardımıyla kolay ve sorunsuz yayın yapabilmek için kendi adını taşıyan bir yayınevi kurdu.

Yazar, *Laḥza Âbira (Geçici Bir An)* 1979 adlı şiirinde olduğu gibi, birçok şiirinde siyasete yönelmiştir. Genel olarak, es-Semmân şiiri amaçlarına ve siyasi mensubiyetine hizmet etmesi için bir araç olarak kullanma eğilimindeydi. Ayrıca yazarın, Arap-İsrail çatışmasını ve Filistinlilerin haklarını incelemek üzere kaleme aldığı son makalelerinden biri de *İsrâil bi Eḳlâmi Ârabiyye (Arap Kalemlerinde İsrail)* 2001 adlı makalesidir.⁵¹

⁵⁰ Beşîr Cemîl ed-Dâûk, köklü bir Beyrut'lu aileden gelmiştir. Babası Cemîl ed-Dâûk annesi ise Sâre Ğandûr'dur. Amcalarından biri olan Ömer ed-Dâûk Kral Faysal döneminde Arap hükümetinin ilk başkanıydı. Birden fazla hükümetin başbakanı ise merhum Ahmed ed-Dâûk idi

⁵¹ Gâde es-Semmân, *el-Ḳabile Testecvib el-ḳatîle*, Beyrût/Lübân, Menşûrât Gâde es-Semmân, 1990, s.22-108.

Gade es-Semmân hakkında bazıları İngilizce, Fransızca ve İtalyanca'dan çevrilmiş yaklaşık 18 kitap yayımlanmıştır. Gâde es-Semmân ise roman, hikâye, şiir, gezi yazısı, edebi ve sosyal eleştiri ve söyleşi türünde toplam 50 kitap yayımlamıştır. Eserlerinden bazıları, belirteceğimiz şu diller de dâhil olmak üzere on sekizden fazla dile çevrilmiştir: Fransızca, İngilizce, Leh Dili, İspanyolca, Rusça, İtalyanca, Korece, Hintçe, Yugoslavca, Felemenkçe, Rumence, Çince, Farsça, Bulgarca, Ermenice.⁵²

1.2. Gâde es-Semmân'ın Yayımlanan Eserleri

Yazarın eserleri *Ya Dimeşk Vedâ'an* adlı romanında şöyle belirtilmiştir:

1.2.1. Hikâyeleri

Gâde es-Semmân'ın ilk kısa hikâye koleksiyonu 1962 yılında “*Aynâke Kaderî (Gözlerin Benim Kaderimdir)*” adı altında yayımlanmış ve daha sonra Almanca, Rumence ve İngilizce dillerine çevrilmiştir.⁵³

Es-Semmân edebi yolculuğuna, Arap kadınının ataerkil toplum yüzünden yaşadığı sosyal ve psikolojik sorunlarla yaşadığı acıları anlatarak başladı. Her zaman olduğu gibi, yazar Gâde es-Semmân hikâyelerinin çoğunda doğu toplumlarına başkaldırarak kadın haklarını ve kadınların toplumdaki rolünü savunmuştur. Ayrıca genel olarak Arap dünyasının mevcut durumu ile ilgili konulara önem vermiş olup özellikle Suriye ve Lübnan'daki meseleleri ele almıştır.

- *Aynâke Kaderî (Gözlerim Kaderimdir)*
- *La bahra fî Beyrût (Beyrut'ta Deniz Yok)*
- *Leylu'l-Gurabâ (Gurbetçilerin Gecesi)*

⁵² Gâde es-Semmân, *Ya Dimeşk Vedâ'an*, Beyrût/Lübnân, Menşûrât Gâde es-Semmân, 2015, s.209.

⁵³ Gâde es-Semmân, *Aynâke Kaderî*, Beyrût/Lübnân, Menşûrât Gâde es-Semmân, 1962, s.7.

- Raḥîlu'l-Merâfi el-Ḳadîme (Eski Limanların Göçü)
- Zamanu'l-Ḥubbi'l Âḥar (Başka Aşk Zamanı)
- el-Ḳameru'l-Murabba' (Dört Kenarlı Ay)

1.2.2. Romanları

Beyrût 75 (Beyrut 75)

Beyrût 75 romanı Gâde es-Semmân'ın tamamladığı ilk romanıdır. Es-Semmân söz konusu romanı aracılığıyla Arap toplumunun mücadelelerini, özellikle de Lübnan toplumunun yetmişli yıllardaki mücadelesini ele almıştır.

Kevâbisu Beyrût (Beyrut Kâbusları)

Bu romanda; Lübnan'daki sivil toplum, söz konusu dönemde ülkedeki siyasi ve finansal sistemlerin yozlaşması, Lübnan halkının maruz kaldığı yozlaşma, insan ilişkilerinin bozulması ve yine söz konusu dönemdeki yazar ve aydınların hayatlarına ışık tutan sıkıntılı dönemler ele alınmıştır.

Yazar, bu romanı yazmaya niyetlendiğinde onu dört ayı geçmeyecek kısa bir sürede bitireceğine inanıyordu. Daha sonra romanın sayfa sayısı 355'e ulaşmış ve uzun bir roman ortaya çıkmıştır. Gazeteci ve film eleştirmeni İbrâhîm el-A'ris bu hususta şöyle demiştir: '*Romanında her sayfasında, özellikle de son yirmi beş sayfasında tezahür eden edebi zenginlik, romanın uzunluğunu telafi etmektedir. Nitekim Gâde es-Semmân son yıllarda Arap dilinde kaleme alınan en güçlü ve estetik değere sahip eserler sunmuştur.*'⁵⁴

Söz konusu roman, onun yüksek edebi değere sahip bir eser olduğunu ifade eden Mısırlı yazar ve filozof Mahmûd Emîn el-Â'lim gibi o dönemin büyük edebi

---

⁵⁴ es-Semmân, *Kevâbisu Beyrût*, Beyrût/Lübân, Menşûrât Gâde es-Semmân, 1976, s.358.

şahsiyetlerinin beğenisini ve takdirini kazanmıştır. Ayrıca, Lübnanlı şair Henrî Zuğayb, es-Semmân'ın Kevâbîsu Beyrût adlı romanında ele aldığı hususlar için hem kendi adına hem de Lübnan halkı adına sevgi ve minnetle teşekkürlerini sunmuştur. Bu roman; Lehçe (Polanya'nın resmi dili), Rusça ve Almanca dillerine tercüme edilmiştir.⁵⁵

Leyletu'l Milyâr (Milyar Gecesi)

Gâde es-Semmân bu romanında Arap dünyasının vicdanına seslenmiş, dönemin sorunlarını tartışmış. Söz konusu roman seksenli yıllarda edebiyatseverlerin büyük ilgisini çekmiştir.

Suriyeli siyaset ve basın danışmanı olan Buşeyna Şa'ban bu roman hakkında şu ifadeleri kullanmıştır: “*Es-Semmân; milli, politik ve beşerî değerleri bir arada tutmayı başarmıştır. Zira yazar, alışılmışın dışında bir üslupla kadın edebiyatı ile öne çıkmış ve daha çok vatan ve insanlık ile ilgili konulardan bahsetmiştir.*”⁵⁶

er-Rivayetu'l Mustehile – Fuseyfis Dimeşkiyye (İmkansız Roman – Şam Mozaïği)

Söz konusu romanda Şam'da yer alan bir evde yetişen bir kızın yaşadığı olaylar ele alınmıştır. Nitekim bu romanda yazar Şam'ın sosyal ve kültürel yönlerine odaklanmıştır.

---

⁵⁵ Gâde es-Semmân, 1976., s.2.

⁵⁶ Gâde es-Semmân, *Leyletu'l Milyâr*, Beyrût/Lübnân, Menşûrât Gâde es-Semmân, 1996, s.493.

Sehratu Tenekuriyye li'l Mevtâ (Ölüler İçin Bir Maskesli Balo)

Yazarın Arap okuyucuyu Beyrut şehrine duyduğu ilgisine ve sevgisine alıştırdığı romanda, Beyrut'un 2000'li yıllardan önceki vaziyeti ve ülkenin iç savaş sonrası durumu ele alınmıştır. Ayrıca, bu romanda iç savaşı tasarlayan ve daha sonra ülkedeki güvenliği ve ekonomik durumu tehdit edip kriz dönemlerinde ülke ekonomisini sömüren insanlara ışık tutulmaktadır.

El-A'mâku'l-Muhtelle – İşgal Edilmiş Derinlikler

Bu eserinde es-Semmân, sanatsal üslubuyla, hakları gasp edilip adaletsizce muamele edilen ve zulmedilen Arap insanının ruhunun derinliklerine inmiştir. Ayrıca, doğu toplumunun siyasilerini ve baskıcı adet ve geleneklerini yermeye devam etmiştir. Şair Zeynep Hammûd; *Gâde es-Semmân'ın hayat dolu bir üslubu olduğunu ve bu hayat doluluğunun Arap dünyasının gerçeklerine -ne bir eksik ne bir fazla- karşı takındığı halis tavrından kaynaklandığını* ifade ederek bu eseri övmüştür.⁵⁷

1.2.3. Tamamlanmamış Eserleri

Tamamlanmamış eserlerinden en öne çıkanları *el-Ğabîle Testecvib el-ğatîle (Kabile Öldürülen Kadını Sorguluyor)* ve *el-Baħru Yuhâkimu Semeke (Deniz Balığı Yargılıyor)* adlı eserlerdir. Yazarın edebi yaşamının belgelenmesi için bu eserler temel alınmıştır. Nitekim hayatı boyunca yazdığı makaleleri, gazeteciler tarafından kendisiyle ve meslektaşlarıyla yapılan röportajları ve kendi hayatı hakkındaki birçok gerçeği içeren bilgileri bu eserlerinde derlemiştir.

- Zamanu'l-Ĥubbi'l-Âĥar (Başka Aşk Zamanı)
- el-Cesedu Ĥakîbetu Sefer (Beden Bir Yolculuk Valizidir)

---

⁵⁷ Gâde es-Semmân, *El-A ġmâku'l Muhtelle*, Beyrût/Lübân, Menşûrât Gâde es-Semmân, 1993, s.322.

- es-Sibâha fi buhayrati'ş Şeytân (Şeytan Gölünde Yüzmek)
- Hutmu'z Zâkira bi's-Şem'i'l Aħmar (Kırmızı Mum ile Hatıra Mühürü)
- İ'tikâlu Lahzatin Hâribetin (Kaçış Anının Tutuklaması)
- Muvâține Mutelebbise bi'l Kıraat (Okuma Suçu İşleyen Bir Kadın Vatandaş)
- er-Rağif Yenbiğu ke'l-Ķalb (Ekmek Bir Kalp Gibi Atıyor)
- A. ğ. Teteferrisu (A. Ğ. İnceliyor)
- Şaffâratu İnzâr Dâhile Ra'si (Kafamın İçindeki Alarm Siren)
- Kitâbâtu Ğayr Multezime (Kural Dışı Mektuplar)
- el-Ĥub mine'l-Varîd ila'l-Varîd (Şah Damarından Şah Damarına Aşk)
- el-Ķabîle Testecvib el-Ķatîle (Kabile Öldürülen Kadını Sorguluyor)
- el-Baħru Yuħakimu Semeke (Deniz Balığa Hükmediyor)
- Tesekku' Dâhile Curħ (Bir Yaranın İçinde Başiboş Gezinmek)
- Muħakemetu Ĥub (Aşkın Sorgulaması)
- İmra'e Arabiyye ve Ĥurra (Özgür Arap Kadını)
- Sete'ti eş-Şabiyye li tua'tibuke (Gün Gelecek Genç Kız Seni Kınayacak)
- İsticvâb Mütemerride (İsyankârın Sorgulanması)
- Ĥikâyetu Ĥubbin Âbira (Geçiçi Bir Aşk Hikâyesi)

1.2.4. Şiirleri

Gâde es-Semmân, edebi eserlerini zenginleştirmeyi, cümlelerinde şiirsel ifadelere yer vererek şiirsel metinlerini Arap okuyucularla buluşturmayı başarmıştır. Es-Semmân'ın şiirsel metinleri eleştirilenler tarafından övülmüş ve desteklenmiştir. Nitekim bu hususta yazar ve sinema yazarı Nevvâf Ebû el-Hicâ' şöyle demiştir: “*Gâde es-*

*Semmân, şiir ile düzyazıyı birbirinden ayıran yanılısama duvarı inşa etme yeteneğine sahiptir.*⁵⁸

Şiir kitapları şu eserlerden oluşmaktadır:

- Hüb –(Bir Aşk)
- E'lantu aleyke'l-Hüb (Aşkı Sana İlan Ediyorum)
- Eşhedu Akse'r-Rîh (Rüzgarın Tersine Tanıklık Ediyorum)
- Aşîka fi Maḥbera (Mürekkebin Hokkasında Bir Aşık Kadın)
- Resâilu'l-Ḥanîn ile'l-Yâsemîn (Yasemin'e Özlem Mektupları)
- el-Ebediyye Laḥzatu Hüb (Sonsuzluk Bir Aşk Anıdır)
- er-Raḫşu mea'l-Bûm (Baykuşla Dans)
- el-Ḥabîbu'l-İftirâdî (Olmayan Sevgili)
- el-Ḳalbu'l Ârî Âşîkan (Aşıktır Mahrum Kalp)
- Âşîkatu'l-Ḥurriyye (Özgürlük Sevdalısı)

1.2.5. Gezi Yazıları

Gâde es-Semmân'ın adı sadece roman ve hikâye üretimi ile değil, aynı zamanda seyahat edebiyatıyla da anılmıştır. Es-Semmân'ı seyahat edebiyatında öne çıkaran şey, gezileri boyunca unutamadığı Şamlı kimliğidir. Nitekim es-Semmân'ın el-Cesedu Ḥakîbetu Sefer (*Beden Bir Yolculuk Valizidir*) adlı eserinde eleştirmenlerin çoğunun belirttiği noktalar; bir yazar olarak seyahatlerinde ya da başka bir ifadeyle sürgünde taşıdığı sorumluluk hissiyatı ve nereye giderse gitsin ana vatanına karşı hissettiği aidiyet duygusudur.⁵⁹

- el-Cesedu Ḥakîbetu Sefer (Beden Bir Yolculuk Valizidir)

⁵⁸ Gâde es-Semmân, *A'lentu aleyke'l-hub*, Beyrût/Lübân, Menşûrât Gâde es-Semmân, 1976, s.161.

⁵⁹ Gâde es-Semmân, *El-Cesedu Hakîbetu Sefer*, Beyrût/Lübân, Menşûrât Gâde es-Semmân, 1996, s.521.

- Gurbet Tahte's Sıfır (Sıfırın Altında Gurbe) (2. Baskı)
- Şehvetu'l Ecnîha (Kanatların Şehveti) (2. Baskı)
- el-Ğalbu Nevras Vaĥîd (Kalp Yalnız Bir Martıdır) (1. Baskı)
- Ra'şetu'l-Ĥurriyye (Özgürlüğün Titreyişi) (3. Baskı)

1.3. Ğâde es-Semmân'ın Edebiyatı Hakkında Bazı Eleştirmenlerin Görüşleri

Ğâde es-Semmân, eserlerini tamamladıktan sonra birçok yazar, şair ve gazetecilerin görüşlerine önem vermiştir. Öyle ki, kendisi, belirtilen bu fikirleri, edebi eserlerini tamamladıktan sonra kitabın sonuna eklemiştir. Bu uygulamayı neredeyse bütün eserlerinde görmek mümkündür.

Ğâde es-Semmân'ın *Aynâke Ķaderî (Gözlerin Kaderimdir)* adlı eserindeki eleştirmenlerin görüşleri bölümünde aşağıdaki gibidir:⁶⁰

Nizâr Kabbâni: “*Ğâde'mizin kaleminden dökülen sözcükler bizleri edebiyatın en kıymetli haliyle buluşturuyor. Kendisini en büyük yazarlardan biri olmaya layık bir aday olarak görüyorum.*”⁶¹

Gazeteci ve Yazı İşleri Müdürü Musa Sabrî: “*Söz konusu yazar her zaman eserleriyle edebiyat dünyasına damgasını vurmuştur, aksine şahit olmadım.*”⁶²

Filozof ve Düşünür Muṭa' eş-Şafadî: “*Ğâde, hayatta ıstırap çeken ve çektiği acıları kaleme döken bir yazardır. Arap kadınının toplumda varoluş savaşını bizler için canlandırmaya gayret etmiştir.*”⁶³

⁶⁰ Ğâde es-Semmân, *Aynâke Ķaderî*, 1962, s.182.

⁶¹ a.g.e., s.182.

⁶² a.g.e., s.182.

⁶³ a.g.e., s.182.

Yazar ve şair Hâlıl Hindavî: “*Gâde’nin üslubu narin ve kibardır. Aynı şekilde, birbirinden farklı tarzları tek bir potada eritip ortaya uyumlu bir resim çıkarabilir. Böyle yazarların yokluğu edebiyat dünyasında çok uzun zamandır hissedilmektedir.*”⁶⁴

Gâde es-Semmân’ın, *La bahre fî Beyrût (Beytut’ta Deniz Yok)* adlı eserindeki eleştirmenlerin görüşleri bölümünde yer alan görüşler aşağıdaki gibidir:⁶⁵

Yazar Tefkîk Yûsuf Avvâd “*Muhteşem... Üslubu ve yarattığı atmosfer tek kelimeyle harika!*”⁶⁶

Yazar, eleştirmen ve tiyatro yönetmeni Riyâd İsmet: “*Gâde es-Semmân, günümüzde eşine nadir rastlanan, yaratıcı üsluba sahip, hala edebi üretime devam edebilen ve geniş bir kitleye hitap eden bir yazardır. Es-Semmân’ın edebiyat dünyasında parlayan bir yıldız olmasını, edebiyatı hiçbir zaman kötüye kullanmaması ve siyasi akımlara dâhil olmamasına bağlıyorum. Çabası, azmi, cüretkârlığı ve şüphesiz yeteneği sayesinde bu başarıyı elde etmiştir.*”⁶⁷

Araştırmacı, tarihçi ve çevirmen Abdullah Abduddâim: “*Gâde deyince aklıma entelektüellik, anlayış ve üslup gelir. Öyle bir üslup ki adeta hayatın kaynağı olan aslı baharın tadını andırır. Haykırışları ise modern Arap edebiyatımızın şahit olduğu en samimi haykırışlardı. O, sadece gerçekleri dile getirir, yalan dolanla işi olmaz.*”⁶⁸

Tarihçi ve düşünür Kustantîn Zureyk: “*Gâde es-Semmân’ın hikâyeleri insanı adeta sisli, alevli, kargaşa ve çelişki dolu ruhun derinliklerine götürür. Es-Semmân gördüğü ve hissettiği şeylerle yetinmez, daima görünenin ardını merak eder. Hayatın hareketli*

⁶⁴ Gâde es-Semmân, *Aynâke Kaderî*, 1962, s.182.

⁶⁵ Gâde es-Semmân, *La Bahra Fî Beyrût*, Beyrût/Lübân, Menşûrât Gâde es-Semmân, 1993, s.170.

⁶⁶ a.g.e., s.170.

⁶⁷ a.g.e., s.170.

⁶⁸ a.g.e., s.170.

*akışında her zaman daha fazlasını hissetmeyi arzular. Bu nedenle daima isyankâr bir ruh halinde ve seni de kendisiyle birlikte harekete geçirmek ister.”*⁶⁹

Gazeteci ve yazar Abdullah Bacbîr: “*Ya Dimeşk Vedâ’an romanındaki olaylar Şam’ın kadim ahşap tiyatro sahnelerinde tasvir edilmiştir. Ayrıca, yazar bazen aşk sembolizmiyle bazen de karamsarlıkla okuyucuyu meşhur baykuşuyla buluşturmayı es geçmemiştir. Bu onun ritüellerinden biridir.*”

Gazeteci, editör ve yazar Yâsin Rifâiyye: “*Çocukluğunu yoğun ve tutarlı bir dille anlatmış ve çoğu zaman kullandığı dil şiirsel bir dile dönüşmüştür. Kullandığı dili şöyle tanımlamak doğru olacaktır: Şam’ın eski mahallelerinde yaşamış olduğu ve hala daha yaşadığı o gizli, büyümlü ve engin dünyayı son derece samimi ve keyif veren bir dille okuyucuya aktarmıştır.*”

Abdurrahman Mecîd er-Rabîi: “*Eserde yer alan mektuplar, bu iki seçkin yazarımızın yaratıcılığını gösteren önemli belgelerdir. Gâde es-Semmân’ın aralarında geçen mektuplaşmayı eser haline getirip yayımlaması oldukça cesur bir harekettir.*”⁷⁰

Yazar, gazeteci, düşünür ve edebiyatçı Enîs Mansûr’un görüşü şöyledir: “*Gazeteci meslektaşım Gâde es-Semmân’dan ne kadar yazdığımı sayamıyorum. Onu gördüğümü de anımsamıyorum. O dönem kendisinden küçük mektuplar almama rağmen (eserleri) gözlerimi kamaştırıyordu. Bizler yani Mısırlılar, şiirlerin tadına varan Suriyelilere hayrandık. Gülerek şöyle söyledik: Suriyeli bakan, herhangi bir bakan sizi odanın bir köşesine çektiğinde size önemli bir haber vereceğini zannedersiniz fakat şaşırırsınız çünkü o sadece size bir dize şiir okumak ister!”*⁷¹

⁶⁹ Gâde es-Semmân, *La Bahra Fî Beyrût*, 1993, s.170.

⁷⁰ Gâde es-Semmân, *el-Firâşe ed-Dimeşkiyyeti’l Harîfiyye*, Mecelletu Cuheyne, Sekâfet İctimâiyye Şehriyye (Jouhina.com).

⁷¹ Edebu’l Ezâfiri’t-Tavîle Kaderî, *En Ehyâ bi’d-Dumû’!* (alantologia.com).

Şair, eleştirmen ve el-Hayât gazetesinin kültür bölümü başkanı Abdo Vâzin ise şöyle demiştir: “Söz konusu önemli yazarımızın ismi Nobel Ödülü’nü kazananlar kategorisine dâhil olmayı hak ediyor, zira kendisi daha önce Nobel Ödülü kazanan kimselerden daha niteliklidir. (2014)”⁷²

Yazar Sâre Dâhir, Gâde es-Semmân hakkında şu sözleri sarf etmiştir: “Günümüzde Gâde es-Semmân’ın edebiyatı bizler için önemli bir edebi akımı temsil ediyor. Kendimizi aşırılık ve cüret içeren şeylerle sınırlamamalıyız. Arap edebiyatına son derece üstün fikrî (entelektüel), sanatsal ve üslupsal bakış açıları kazandırdı. Kendisi özgürlüğe inanan bir devrimci bir yazardı.”⁷³

1.4. Gâde es-Semmân’ın Eserleri Üzerine Yayımlanan çalışmalar:

1. Fayşal Ğâzi en-Nai’mî, *Cemâliyyâtu’l-Binâi’r-Rivât inde Gâde es-Semmân - Dirâse fi’z-Zamani’s Serdî*.⁷⁴

Söz konusu eserde Gâde es-Semmân’ın romancılığına, eserlerinde kullandığı yöntemlerin zaman içindeki gelişimine ve ayrıca yazarın sosyal ve politik meselelere olan yaklaşımlarına ışık tutulmuştur.

2. Feyrûz es-Sâdık Zuzu, *El-Va’yu’s-Serdî fi Edebi Gâde es-Semmân*.⁷⁵

Gâde es-Semmân’ın eserlerinde ele aldığı beşeri temalara, savaştan dolayı acılar çekmeye devam eden Arap insanının ıstırabını somutlaştıran aşk ve savaş konularını harmanladığı yazılara, 1975 Lübnan iç savaşının Arap halkının sosyal yaşamına etkilerine

⁷² es-Semmân, 2015, s.209.

⁷³ a.g.e., s.209.

⁷⁴ Fayşal Ğâzi en-Nai’mî, *Cemâliyyâtu’l-Binâi’r-Rivât inde Gâde es-Semmân - Dirâse fi’z-Zamani’s Serdî*, Ürdün, Daru’l Mecdêlâvî li’n neşr, 2013.

⁷⁵ Feyrûz es-Sâdık Zuzu, *El-Va’i’s-Serdî fi Edebi Gâde es-Semmân*, Dimeşk, Darul ’kl li-Neşr ve Dirasetu ve terceme, 2017.

ve zamanla değişen değerlere önem verilmiştir. Gâde es-Semmân'ın edebi ürünleriyle Arap dünyasındaki gerçekler arasında dikkate değer bir bağlantı olduğu görülür.

3. Abdulazîz Şebîl, *El-Fennu'r-Rivâi inde Gâde es-Semmân*.⁷⁶

Bu kitapta eleştirmen, Gâde es-Semmân'ın edebi eserleri hakkında yazılan bazı eleştirel çalışmaları sunmuştur. Abdulazîz Şebîl, es-Semmân'ın önceki çalışmalarının herhangi bir edebi eseri taklit etmediği ve özgün ilke ve standartlara dayandığını göstermek için Suriyeli yazar Gâde es-Semmân hakkında öne sürülen farklı görüşleri bu eserinde derlemiştir.

4. Neclâ Nesîb el-İhtiyâr, *Taharruru'l-Mer'a abra A'mâl Simone de Beauvoir ve Gâde es-Semmân*.⁷⁷

Simone de Beauvoir, Fransız yazar, düşünür, varoluşçu filozof, aktivist, feminist ve sosyalisttir. Kendisini bir filozof olarak görmese de feminizm ve varoluşçuluk felsefesi alanında dikkate değer bir etkisi olmuştur. De Beauvoir, felsefe ve siyasetin yanı sıra sosyal meseleler üzerine çok sayıda roman, makale, biyografi ve araştırma yazıları yazmıştır. Simone de Beauvoir; *el-Medu'u* (*She came to say*) ve *el-Muşakkaşûn* (*The Mandarins*) dâhil olmak üzere romanları ve *el-Cinsu'l-Âhar* (*The Second Sex*) adlı kitabıyla meşhur olmuştur. Nitekim *El-Cinsu'l-Âhar* (*The Second Sex*) adlı eseri, kadınlara yapılan zulmün ayrıntılı bir analizi olup çağdaş feminizm için temel bir yapıt olarak kabul görmüştür.⁷⁸

Yazar Neclâ Nesîb el-İhtiyâr hem Simone de Beauvoir hem de Gâde es-Semmân'ın düşünce ve fikirlerinin kültürel mirasın bir ürünü olduğuna ve de Beauvoir ile es-

⁷⁶ Abdulazîz Şebîl, *el-Fennu'r-Rivâi inde Gade es-Semman*, Tunus, Daru'l-Me'arif li't-Tibâa ve'n-Neşr, 1987.

⁷⁷ Neclâ Nesîb el-İhtiyâr, *Taharruru'l Mer'a abra A'mâl Simone de Beauvoir ve Gâde es-Semmân*, Lübnan, Daru't-Talîa' li't-Tibâa ve'n-Neşr, 1991.

⁷⁸ <https://www.arageek.com/bio/simone-de-beauvoir>

Semmân'ın yazıları arasındaki bağlantının özünün, kadın meselelerini birçok açıdan ele alma arzuları olduğuna inanmaktadır.

5. Hanân el-Avvâd, *Kağâyâ Arabiyye fi Edebi Gâde es-Semmân*.⁷⁹

Hanân el-Avvâd, Kudüs doğumlu Filistinli bir şairdir. Edebiyat alanında yüksek lisans yapmıştır. Ebû Dîs li'l-Ulûm Külliyesinde öğretmen olarak görev yapmıştır. 1988'de Kadın Uluslararası Barış ve Özgürlük Birliği'nin Filistin Şubesi Başkanı ve kurucusu olmuştur. *Min Demî Ektub* (1983) ve *Ihtartu el-ħařar* adlı şiir divanları vardır. Ayrıca, modern Filistin edebiyatı alanında çalışmalar yapmıştır.⁸⁰

El-Avvâd, 1961'den 1975'e kadar Gâde es-Semmân'ın hikâye ve roman üretimine, sosyal meseleler de dâhil olmak üzere Arap dünyasıyla ilgili konuları sunma biçimine ve edebi üslubuyla ilgilenmiştir. Dolayısıyla el-Avvâd söz konusu eserinde Gâde es-Semmân'ın 1967 döneminden önce ve sonra ürettiği edebi ürünlerini analitik bir yöntemle ele almak ve ilgisine sunmak istemiştir.

Ayrıca Hanân el-Avvad, yaptığı araştırmalarla Gâde es-Semmân'ın ilk eserlerinde genellikle Arap toplumundaki erkek ve kadın ilişkilerini ele aldığı, daha sonraları ise bakış açısını genişleterek Arap toplumunun bütün meselelerine kapsamlı bir şekilde değindiği sonucuna ulaşmıştır.

6. İlħâm Ğâli, *Gâde es-Semmân el-Ĥub ve'l Ĥarb*.⁸¹

Söz konusu kitap, araştırmacı İlħam Ğâli tarafından Arap yazar Gâde es-Semmân'ın eserlerinde ele alınan savaş sorunsalını araştırmak için sunulan bir tezdır. Araştırmacının yararlandığı yöntem analitik yöntemdir. Ğali, bu eser aracılığıyla Gâde es-Semmân'ın eserlerinin çağdaş Arap edebiyatının bir kolu olan savaş edebiyatındaki

⁷⁹ Hanân el-Avvâd, *Kağâyâ Arabiyye fi Edebi Gâde es-Semmân*, Lübnan, Daru't-Talîa' li't-Tibâa ve'n-Neşr, 1989.

⁸⁰ Muhammed el-Tûncî, *Mu'cemu a'lâmi'n Nisâ'*, Lübnan/Beyrut, 1.Baskı, 2001, s.76.

⁸¹ İlħâm Ğâli, *Gâde es-Semmân el-Ĥub ve'l-Ĥarb*, Lübnan, Dâru't-Talîa' li't-Tibâa ve'n-Neşr, 1986.

yerini saptamıştır. Bunu yaparken özellikle eserlerin doğu toplumundaki yerine ve yazar ile Arap okuyucu arasındaki ilişkiye önem vermiştir.

7. Abdullatîf el-Ernâût, *Gâde es-Semmân ve Mesîratuhâ es-Şekâfiyye ve'l İbdâiyye*.⁸²

1931 yılında Şam'da dünyaya gözlerini açan Abdullatîf el-Ernâût, edebiyat kariyerine kırklı yılların sonunda başlamış ve edebi eserleri (öykü ve şiir) Şam gazete ve dergilerinde yayımlanmıştır. Ellili yıllarda ise Arnavut edebiyatından Arapçaya çeviriler yapmaya başlamıştır.⁸³

Bu eserde Gâde es-Semmân'ın edebiyatından ve kültürel bir o kadar yaratıcı olan edebi yolculuğundan bahsedilmektedir. Abdullatîf el-Ernâût, sanat dünyasındaki aktif üretkenliği nedeniyle edebiyat hakkındaki görüşleriyle Arap toplumlarımızda erken bilinçlenmeye katkıda bulunan Gâde es-Semmân'ın edebi kariyerine değinmiştir.

8. Paula Di Kayou, *Et-Temerrud ve'l-İltizâm fi Edebi Gâde es-Semmân*.⁸⁴

Yazar bu eserinde Gâde es-Semmân'ın hayatı ve eserleri hakkında kapsamlı bilgiler sunmuştur. Söz konusu çalışmada, Gâde es-Semmân'ın edebi eserlerini öne çıkaran özgünlüğüne ve bütün eserlerinde yer verdiği isyan ve sosyal bağlılık konularına odaklanılmıştır. Yazar, bu eserinde Gâde es-Semmân'ı isyana sürükleyen faktörün akıl dışı ve abes olan şeylere karşı onun farkındalık sahibi olduğu kanaatini getirerek bu hususu analiz etmeye çalışmıştır.

Eserin son bölümünde yazar, Gâde es-Semmân'ın eserlerinin okuyucu üzerindeki etkisinin ve başarısının onun üslubu ile ve yaratıcı ve bir o kadar da sanatsal bakış açısından kaynaklandığını kanıtlamak istemiştir.

---

⁸² Abdullatîf el-Ernâût, *Gâde es-Semmân ve Mesîratuhâ es-Şekâfiyye ve'l İbdâiyye*, Lübnan, Daru'l Arabiyye li'l ulûm nâşirûn, 2013.

⁸³ <http://alnoor.se/author.asp?id=991>

⁸⁴ Paula Di Kayou, *Et-Temerrud ve'l İltizâm fi Edebi Gâde es-Semmân*, Lübnan, Daru't-Talîa' li't-Tibâa ve'n-Neşr, trc Nevran es-Seman, 1992.

Ayrıca, söz konusu kitap 1991 yılında Lübnan/Beyrut merkezli Dâru't-Talî'a adlı yayınevi tarafından tercüme edilmiştir. Kitabın iki ek bölümü vardır ve bu bölümlerin birinde yazarın Gâde es-Semmân ile gerçekleştirdiği bir röportaj, diğerinde ise İtalyan eleştirmenlerin es-Semmân'ın edebiyatı ve sanatı hakkında görüşleri yer alır.

9. Vefik Ğarîzî, *El-Cinsu fî Edebi Gâde es-Semmân*.⁸⁵

Vefik Ğarîzî, şair, eleştirmen ve araştırmacıdır. *İsticvâb* adlı dergide kültür bölümünün başkanlığını yapmış ve birçok Lübnan ve Arap gazetelerinde yazılar yazmıştır.⁸⁶

Vefik Ğarîzî'nin bu eserinde Gâde es-Semmân'a yer vermesine katkıda bulunan unsurlar, es-Semmân'ın cüretkâr edebi eserler kaleme alması ve bunların Arap dünyasına hâkim olan eserlerin birçoğundan farklı ve özgün olmasıdır. Ğarîzî bu kitabında tamamıyla Gâde es-Semmân'ın edebi eserlerinde yer verdiği aşk ve evliliğin yanı sıra kadın haklarının gasp edilmesi ve cinsel özgürlük konularına ek olarak cinsellik ile ilgili konulara odaklanmıştır.

10. Mâcide Ğammûd, *Cemaliyyâtu'l-Muğamerati'-Rivâiyye ledâ Gâde es-Semmân*.⁸⁷

Mâcide Ğammûd, çok sayıda kitap, roman ve tenkit eserleri yayımlamış Suriyeli yazar, eleştirmen ve şairdir. 1988 yılında Şam Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden doktora diploması almıştır.

Ğammûd bu çalışmasında, derin düşünme, analiz ve karşılaştırma gibi yöntemlerle Gâde es-Semmân'ın kaleme aldığı “*Beyrût 75*” ile başlayan ve “*Sehra Tenekkuriyye li'l mevtâ (Ölüler İçin Bir Maskeli Balo)*” ile biten beş romanı incelemiştir. Yazar, kendini

⁸⁵ Vefik Ğarîzî, *El-Cinsu fî Edebi Gâde es-Semmân*, Lübnan, en-Naşîr: Daru't-Talîa' li't-Tibâa ve'n-Neşr, 1994.

⁸⁶ <https://www.goodreads.com/author/show/4109422>.

⁸⁷ Mâcide Ğammûd, *Cemaliyyâtu'l-Muğamerati'-Rivâiyye ledâ Gâde es-Semmân*, Beyrut, Daru't-Talîa' li't-Tibâa ve'n-Neşr, 2005.

adeta bu çalışmaya adanmıştır ve sürekli biçim ve içerik olarak geliştirmeyi ve zenginleştirmeyi amaçlamıştır. Özetle yazarın eserde savaşlara yenik düşen, sahte değerlerle kandırılan ve zulme uğrayan Arap insanının hâlini tasvir ettiği ve daha sonra söz konusu çile ve ıstırapları özgün ve yenilikçi bir kurguyla somutlaştırdığı söylenebilir.

Söz konusu kitabın genel olarak Gâde es-Semmân'ın eserlerini ele aldığı doğrudur fakat aynı zamanda hayatını ve sanatını milletin özgürlüğüne adanmış, tüm enerjisini ve yeteneklerini yaratıcılığını beslemek için kullanmıştır. Bunun sonucunda da ortaya son derece estetik, özgün ve kıymetli eserler çıkarmış şefkat dolu bir yazarı da kaleme aldığını unutmamak gerekir.

11. Şâkir en-Nâbul'sî, *Fađđ Zâkirati İmra'e*.⁸⁸

Şâkir en-Nâbul'sî, liberal bir araştırmacı olmasının yanı sıra Arap dünyasındaki reform ve İslami meseleler konusunda ihtisas yapmış Ürdünlü yazar, araştırmacı ve eleştirmendir. dünyasında "neo-liberaller" olarak kategorize edilen kimseler arasında yer almaktadır.

En-Nâbul'sî birçok kitap kaleme almıştır ve Arap dünyasındaki "radikal" ve "fanatik" kurulu, şörgüt ve fikirlerin yanı sıra daha çok reformu ele aldığı makaleleriyle tanınmaktadır.

Şâkir en-Nâbul'sî bu kitabında Gâde es-Semmân'ın sanatına ve edebiyatının beşerî ve dilsel yönlerine ek olarak, eserlerinde ele aldığı aşk, ölüm, zaman, rüya, cinsellik, özgürlük, mekân, savaş, kaygı, sanat, devrim, yabancılaşma, hüzn, seyahat, delilik, güç ve kültür gibi birçok konuyu ele almıştır. Ayrıca söz konusu kitapta tüm konular, es-Semmân'ın biyografisinin önemli bir yönü ile birlikte vurgulanmaktadır.

Türkiyede, Çalışma ile ilgili yaptığımız araştırmada Amire Acar'ın 2020 yılında Ankara Üniversitesi'nde yüksek lisans tezi için sunduğu "Gâde es-Semmân'ın

⁸⁸ Şâkir en-Nâbul'sî, *Fađđ Zâkirati İmra'e*, Lübnan el-Muessesetu'l-Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 1990.

“Zemenu’l-Hubbi’l-Âhar” Adlı Eserinde Harfî Cerlerin Semantik Açından İncelenmesi”
adlı çalışmaya rastlanılmıştır.⁸⁹

---

⁸⁹ Amire Acar, *Gâde es-Semmân’ın “Zemenu’l Hubbi’l Âhar” Adlı Eserinde Harfî Cerlerin Semantik Açından İncelenmesi*, yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, 2020

2. BÖLÜM: YA DİMEŞK VEDÂ'EN ROMANININ KURGUSU, OLAY ÖRGÜSÜ, ZAMANI, MEKÂNI VE ŞAHİS KADROSU

2.1. Romanın Özeti

Gâde Es-Semmân *er-Rivâyetu'l Mustehîle – Fuseyfisâ Dimeşkiyye (İmkansız Roman – Şam Mozaiği)* adlı romanda: ‘‘Şam’ın unutulmaz yüzlerine armağan ettiğim, o yüzleri (okuyucuya) sevdirdim ve onları adeta kan dolaşımında taşıdım. Birlikte dünyayı gezdik ve zamanda yolculuk yaptık. Onları nasıl tanıdıysam hep öyle kaldılar ne yaşlandılar ne de öldüler... Ve Şam’da yollarımız kesiştiğinde yüreğimin ısınacağı kimselere...’’⁹⁰ der. Gâde es-Semmân sayesinde, annesini kaybetmiş dört yaşındaki kız çocuğu Zeyn’i tanıdık. Dahası, Zeyn’in, babası Emced el-Ḥayyâl ve diğer aile fertleriyle birlikte Şam’daki büyük evlerinde nasıl büyüdüğüne şahitlik ettik. Zeyn, ay ışığı altında herkesten gizlediği kasidesini yazmak için fırsat kollayan ve Yasemin sokağında ailesinin görüş alanından uzak bir şekilde kasidesini gecenin emin kollarına teslim ederek onunla vedalaşan, âsi, ergen, biraz korkak ve biraz da cesur bir kız çocuğudur. Zeyn, *er-Rivâyetu'l Müstehîle*’de yaşının verdiği pervasızlığın bedelini inatçı ve asi kişiliğiyle ödedikten sonra ancak yıllar sonra yeni bir kişilikle *Ya Dimeşk Vedâ’an* romanında tekrar okuyucunun karşısına çıkar. Gâde es-Semmân, sekiz bölümden oluşan romanıyla okuyucuyu isyan döneminin başlangıcına götürüyor. Romanın bölüm başlıkları aşağıdaki gibidir:

- **Birinci Bölüm:** «Hayatımı Yakala » ya da « Ben Kâsiyûn’da Bir Kayayım
- **İkinci Bölüm:** «Şam’a Olan Sevgim Bana Boyun Eğdiriyor»
- **Üçüncü Bölüm:** «Suskunluğun Şehri»
- **Dördüncü Bölüm:** «Evliliği Beceremedim Ama Boşanmayı Başardım »

⁹⁰ Gâde es-Semmân, *Er-Rivâyetu'l Mustehîle*, Beyrût/Lübân, Menşûrât Gâde es-Semmân, 1997, s.5.

- **Beşinci Bölüm:** «Yasemin Sokağı»ndan «Cinler Sokağı»na
- **Altıncı Bölüm:** «Beyrut Özgürlüğün Başkentidir, Ancak...»
- **Yedinci Bölüm:** «YanlıŞ Zaman»daki «Doğru Adam»? Ya da «Başarısız Yayınlama Girişimi»
- **Sekizinci Bölüm:** «Ey Aziz Vatanım, Neden Beni Yurtsuz Bırakıyorsun? »
«Sessizce, gözyaşlarım...» «Şam'ın Görünmez Duvarlarının Meskunu Değilim⁹¹»

Gâde es-Semmân, Ya Dimeşğ Vedâ'an adlı romanında okuyucuya edebi bir içerik sunar. Bu sayede yazar, fiziksel olarak vedalaştığı fakat hala kaleme aldığı satırlarda, hayal dünyasında ve yüreğinde sakladığı şehir olan Şam'ın imajını güçlendirir.

Yazar, bu romanda yaşamı ve mevcudiyeti için özgürlüğünü şart koşan isyankâr bir Şam kadınının hayatını kaleme alır. Gâde es-Semmân, yaşadığı dönemdeki kadınlara yönelik eril bakış açısını değiştirmek için bir kıvılcım yakmayı başarmıştır. Dahası, sorunlarla yüzleşmek ve haksızlıklara karşı meydan okumak için insanların cesaretini artırmıştır. Es-Semmân, isyankâr üslûbuyla her bir değişim için adeta bir tohum eker, sonrasında yitirdikleri benlikleri için bir çıkış yolu arayan, dayatma ve kısıtlamalardan uzak hayallerini gerçekleştirmek isteyen birçok kadının hikâyelerini satırlara ilmek ilmek işler.

Romanın kahramanı Zeyn el-Ĥayyâl'dir. Zeyn; kadınlığına ve kişiliğine tasallut olmaya çalışanlara karşı direnmekten asla vazgeçmeyen ve hakkını savunmak için mücadele eden asi bir Şam kadınıdır. Kendisini çeşitli yollarla sindirmeye ve susturmaya çalışan ataerkil otoriteye karşı direnişini ve mücadelesini sürdürür. Zeyn, hayattaki ve edebiyattaki yolculuğunu güçlü, kendinden emin, inançlı ve inatçı bir şekilde tamamlamakta ısrar eder. Roman kahramanı, yaşadığı dönemin kadınlara karşı eril

---

⁹¹ Gâde es-Semmân, her bölüm için birden fazla başlık sunup uygun olan başlığın seçimini okuyucuya bırakmıştır.

bakışı değiştiren bir kıvılcım oluşturmayı başarmış, meydan okuma ve yüzleşme fırsatını sağlamış ve çıkardığı isyanla değişimin temelini atmıştır.

Gâde es-Semmân, Ya Dimeşk Vedâ'an adlı eserinde çocuğunu aldırma üzere olan Zeyn'in öyküsüyle başladığı bir dizi isyan hikâyesini şiirsel bir dille aktarır. Çünkü Zeyn kendisine değer vermeyen bir adamdan ocuk sahibi olmak istemez. Oysa ki Zeyn o adama aşkını ilan eden taraftır ve onun için herkesi karşısına alır. Ailenin örf ve adetlerine rağmen isyankâr kararını ve o adamı ailesine zorla kabul ettirir. Daha sonra, o adamlar evlilikleri üzerinden bir yıl geçer ve Zeyn büyük bir hayal kırıklığına uğradığını anlar ve boşanmayı istediğinde ise henüz 18 yaşındadır.

Zeyn hatalar yapar ama kendi hatalarını kendisi düzeltmeye çalışır. Çünkü kazandığı tecrübelerden istifade etmek ister ve her bir deneyimin kişiliğini daha da geliştirdiğine inanır. Zeyn, hatalarını kabullenmekten korkmaz, aksine onları telafi etmek için kendisiyle yüzleşme cesaretine sahiptir. Edebiyat yolculuğunda kendine olan inancıyla önünü açar ve sözcüklerin değişim yaratmadaki rolüne tutunarak yoluna devam eder. Nitekim kişinin sahip olduğu irade, onu olduğu kişi yapan ve geleceğini şekillendiren şeydir.

Yine, romanda iktidarın çirkin yüzünü temsil eden Nâhî adında bir teğmen karakteri vardır. Söz konusu karakter; hükümeti deviren, halka ve emellerine düşman bir otorite yüzünden patlak veren Baas darbesinden sonra Suriye toplumunu karalama ve vatandaşları bölmeye ve kutuplaştırmaya çalışır. Dahası, makamını emirlerine ve saçma sapan arzularına boyun eğmeyenleri katletmek için kötüye kullanmaya çalışır. Üstelik oğlunu kurban verdiği yasaklanmış ve son kullanma tarihi geçmiş ilaçların ticaretini yapmaktan herhangi bir tereddüt de duymaz. Fakat romanda onun şantaj ve sömürü adı altında suçlama listelerini oradan oraya dağıttığına şahitlik edilebilir.

Bir diğerkarakter, davası ve Filistin'e olan sevgisinin peşini bırakmayan Filistinli yazar Ğazvân el-Â'id'dir. Söz konusu yazar, kalemi ve eylemleriyle eğitimli Filistinli savaşı imajını somutlaştırdı. Ayrıca, kendisi kadınların savunucusudur ve birtakım tutum, paradoks ve tesadüfler Zeyn ile Ğazvân'ı bir araya getirir ve böylece Ğazvân'ın kendisine en yakın hissettiği kişi Zeyn olur. Zeyn ise ikinci bir aşk macerasına atılmayı reddeder, kalbinin sesini dinlemez ve kendisinin yegâne ve sonsuz sevgilisi olarak tarif ettiği özgür iradesine sarılır.

Es-Semmân, okuyucuya kahramanı Zeyn'i kuşatan düşmanca bakışlarda kendini gösteren acı bir ironi sunar. Bu, onunla aynı fikre sahip olmayan, isyankârlığı ve özgürlük arayışıyla makamlarına ve gizlendikleri kabuklarına tehdit teşkil ettiğini düşünenlerin izlenim ve görüşlerinin gerçekçi bir tasviridir. Kendilerini devrimci olarak görenler, onu isyankâr ama burjuva sınıfına sadık bir kız olarak; burjuvaziler de onu âsi ve devrimci olarak görürler. Aile fertleri, mahalleli ve şehirlilerin ise ona karşı bakışlarından bahsetmeye gerek yok; zira Zeyn'in tuhaf davranışları karşısında onu kendine getirmek için âdeta kafasına bir darbe yemesi gerektiğini düşünürler.

Gâde es-Semmân, romanında ülkesine ve özgürlüğüne sevdalı bir kadın yazarın isyanı üzerine Şam şehrinin nasıl daraldığını tasvir eder. Zira yazar, boşanmış bir kadın olarak erkeksi görünüşünden hareketle kendisine şantaj yapmaya çalışan bir memur tarafından suçlandıktan sonra Şam'ı terk etmek zorunda kalır. Ardından edebiyat dünyasına girişin izini sürer ve kendi varoluşunu gerçekleştirir. Öyle ki o, gerçekleri için başkaldıramayan ve zincirlerine hapsolmuş kadınlara galebe çalar.

Zeyn, etrafını kuşatan mayın tarlaları arasında özgürlüğünü arayan kişinin trajedisine de atıfta bulunur. Öyle ki kendisini Beyrut'ta bulur ve Şam'a geri dönmesi artık yasaktır. Hatta babası vefat ettiğinde bile onu defnetmek için cenazeyle birlikte oraya gidemez. Ne yazık ki kırık kalbini şehrin hudutlarına gömmek zorunda kalır. Sonra,

yaralarını sarmaya çalışır ve özgür ve inançlı bir şekilde yeniden hayat ve edebiyat yolculuğuna çıkar.

Gâde es-Semmân, ‘‘Ya Dimeşk Vedâ’an’’ adlı romanında okuyucuya kadim Şam’a dair günlükler sunmuştur. Bu eserinde yazar, okuyucuyu Şam’dan Beyrut’a uzanan bir yolculuğa çıkarmıştır. Dolayısıyla kaleme alınan günlüklerde olayların başından sonuna kadar Şam ve Beyrut toplumu yer almıştır. Yazarın bu eseri, ortak noktalarda kesişen bu iki ülkenin geçmişinde yaşanan gerçekleri ortaya koyma girişimidir.

Es-Semmân, söz konusu romanında Şam toplumuyla yüzleşmeyi ve kadınları hapsoldükleri prangalarından kurtarmayı başarmıştır. Nitekim söz konusu dönem, Arap kadınlarının gelenek ve göreneklere yenik düştükleri ve bastırıldıkları bir zamandı. Buna rağmen es-Semmân, onları entelektüel ve kültürel açıdan hak ettikleri konuma getirmek için yapılan devrime destek olmuştur. Aynı zamanda es-Semmân, döneme hâkim olan eril otoritenin karşısında durduğu gibi, onların arasından eğitilmiş ve adil olanlarının da haklarını yememiş, kadınların haklarını savunmalarına yardımcı olan duruşlarını dile getirmiştir.

Gâde es-Semmân’ın söz konusu eserinde özgürlük ve isyan konularına ağırlık vermesine rağmen, diğer yandan edebiyat, basın-yayın, meslek ve zanaatkarlık ile ilgili konulara olan yöneliminin de yadsınamayacak boyutta olduğu gözlemlenmektedir.

Yazar, eserinde aşk ve evlilik konularını özgün bir biçimde ele alma ve beklenmedik sonlarla neticelendirme konusunda da öne çıkmış, bu noktada merak ve sürpriz unsurlarının hâkim olduğu bir dil kullanarak okuyucunun tahmin yürütebileceği klasik sonlardan kaçınmıştır.

İşte, bu eserin yazarı, okuyucusuna sitem ile sevgi, hasret ile acımasızlık, şefkat ile nefret duyguları arasında gidip gelinen bir aidiyet hikayesi anlatan Şamlı Gâde es-Semmân’dır. Es-Semmân, hakikatte ‘‘Ya Dimeşk Vedâ’an’’ adlı edebi eserini Şam’a

duyduğu aidiyet duygusu ve derin sevgisiyleilmekilmek işleyen Kasiyun dağında bir kaya ve Suriye hudutlarının ardında bir vatandaştır.

2.2. Romanın Olay Örgüsü

Romanın olay örgüsüne değineceğimiz zaman, içeriğin nasıl planlandığını anlamak için olay örgüsünü detaylı bir şekilde ele almamız gerekir. Olay örgüsü; serim, düğüm ve çözüm olmak üzere üç ögeden oluşur. Bu olay örgüsü; sebeplerin ve etkilerin belirli bir kronolojik sırayla vurgulandığı bir dizi olay veya bu kronolojik düzenin ortadan kaldırılması yoluyla birbirleriyle etkin bir şekilde mücadele eden ve etkileşime giren asi şahsiyetler içindir. Bu durumun sonucunda olaylar büyük ölçüde gelişir. Olay örgüsü sıra dışı gösterişte yaşam tarzı olan kimseler olaylara sahiptir. Bu nedenle, olay örgüsünü anlamak, olayları analiz etmek ve üzerinde düşünmek için keskin kavrama yeteneğine sahip olmak gerekir. Ayrıca kavrama yeteneğinin yanında, olayların gizemini çözmek ve olay örgüsüne hâkim olan belirsizliği ortadan kaldırmak için olayları birbirine bağlayacak ve analiz edecek bir hafıza da olmazsa olmazdır.

Şerif Aktaş, *Anlatma Esasına Bağlı Edebi Metinlerin Tahlili* kitabında, *edebi metinlerde olay örgüsü vzageçilmez bir unsur olduğunu* söyler, ve bunun sebebi bu şekilde açıklar: *bu metinler bir olay veya bir olay örgüsü çevresinde vücut bulur. Olay, zaman ve mekân içerisinde yer alır. Kişiyi beraberinde getirir. Öyleyse bunların birlikteliği söz konusudur. Bu yapıyı farklı noktalardan hareketle parçalara ayırmak mümkündür.*⁹²

Olay örgüsü güçlü olan romanlardaki gerçeklerin genellikle birbirine bağlı ve iç içe olduğunu görürüz. Fakat okuyucu bunu kolayca tahmin edemez. Olay örgüsü üzerinde büyük bir etki yaratan bir anlık gizemin yanı sıra, kurgunun temelinde gizem vardır. Zira

---

⁹² Şerif Aktaş, *Anlatma Esasına Bağlı Edebi Metinlerin Tahlili*, Ankara, Kurgan Edebiyatı, 2013, s. 41.

gizem unsuru için kronolojik bir sıranın olmasına gerek yok. Ayrıca, dramatik olay örgüsüne renk katan gizem unsurunun, seyircide okuma zevkini tamamlama tutkusunu uyandıran özel bir üslupla sürdürülemeyeceği söylenebilir.

Çarpıcı bir olay örgüsü tasarlamada zekâ ve hafıza tıpkı bir madalyonun iki yüzü gibidir. Zira hafızası iyi olmayan kimse, olayları ve dolayısıyla da karakterleri kuşatan gizemi çözemez, anlayamaz, analiz edemez ve herhangi bir çıkarım yapamaz.

Olay örgüsündeki her bir sözcük, konu ne kadar karmaşık olursa olsun, az sayıda olmalı ve mantıklı bir şekilde kullanılmalıdır. Nitekim olay örgüsü ne kadar birbirine bağlıysa, neden-sonuç ilişkilerinin anlaşılması o kadar kolaylaşır. Öyle ki bütün bunların anlaşılır olması okuyucuyu tatmin ve mutlu eder. Olay örgüsü okuyucuyu şaşırtmalıdır, çünkü mantıksal açıdan olay örgüsünün tamamı, bilinmeyen diyarlarda bocalayarak gezindikten sonra okuyucu tarafından çözülecek olan gizem ve sır atmosferi gerektiren romanı oluşturur. İşte bu noktadan sonra artık roman yazarı olaylar arasında kararlı bir şekilde seyrederken, karakterlere hayat veren kişi olarak okuyucu üzerinde meydana getireceği en iyi etkiyle mükemmel bir müzakere halinde, hünerli bir tasarımcı olarak sunduğu edebi eserinin zirvesine oturur.

Yukarıda bahsedilen hususlardan, romanın olay örgüsünün yazar tarafından farklı ve ayrıntılı bir şekilde sunulan yazılı planlar olduğu sonucuna varabiliriz. Ayrıca, yazarın karakterlerin kaderlerine yön verdiği, tasarladığı neden ve sonuç ilişkileriyle olaylara heyecan, şaşkınlık, neşe ve hüznü kattığı olay örgüsüne sürpriz unsuru hâkimdir.

Yazar Gâde es-Semmân'ın Ya *Dimeşğ Vedâ'an* adlı romanı dikkatle incelendiğinde, bir dizi önemli mesajı okuyucuya muhteşem ve hünerli bir şekilde iletmiş göze çarpar. Nitekim söz konusu roman, kusursuz bir şekilde iç içe ve mantıksal olarak örülmüş olayları ile sade ve akıcı üslubuyla öne çıkar. Bu özellikleri sayesinde okuyucu, söz konusu romana konu olan olayları yakından takip etme heyecanı duyar.

Bundan sonraki satırlarda, romandaki olaylar aracılığıyla, daha fazla ışık tutulması gereken bazı kritik konular, köklü çözümler önerilmesi için açık bir şekilde incelenmek üzere ele alınacaktır.

Roman, kadın kahraman Zeyn'in çocuğunu aldırma isteğini içeren önemli bir konuyla başlar. Zeyn romanda şöyle der: "Bu kararı kendimle açık ve dürüst bir şekilde konuştuktan sonra aldım." Bu ifadeye binaen; bir insanın yaptığı hatayı telafi etmesi gerekir, belki kişi o anda kendisine doğru gelen bazı şeyler yapabilir ancak zamanla çok fazla hata yaptığını fark eder. Burada, Zeyn ciddi bir hata olduğunu bilmesine rağmen çocuk aldırma kararı verir fakat bu bir hatayı hata ile düzeltmeye çalışmaktır. Zeyn'in içinde bulunduğu durum hiç de kolay değildir fakat Zeyn'in bir kızın evlenmeden önce eşiyile tanışmasına izin vermeyen eski gelenek ve göreneklere suçlamaktan kaçınarak, elde etmesi zor olsa da istediği her şeye karşı sabırlı olması gerekiyordu. Sonuç olarak, ortaya çıkan tablo, gelecek vadetmeyen, başarısız ve mutsuz bir evliliğdir, acı ve sert gerçeklik karşısında mağlup olmuştur.

Bazen başka bir hata yapmak, daha önce yapılan daha büyük bir hatanın sonuçlarını telafi etmek için tek mantıklı çözüm gibi gelir. İşte Zeyn de kendi rızasıyla severek birlikte olduğu kocasıyla yaptığı evliliğini telafi etmeksizin ve kimselere haber vermeden çocuk aldırma düşüncesine gark olur. Zeyn, başından beri doğru insanı seçmediğini ve hata yaptığını kendine itiraf eder. Romanın ilk satırlarında şöyle serzenişte bulunur Zeyn:

لا أريد أن يولد طفل لي في بيت ممزق كما حدث لي أريد أن أضع نقطة لأبدأ من أول السطر التالي (هل ذلك ممكن حقاً)⁹³

" *Tıpkı benim yetiştiğim ev gibi yıkık dökük bir evde çocuk dünyaya getirmek istemiyorum. Hayatıma yeni bir sayfa açmak istiyorum. (Bu gerçekten mümkün mü?).*

⁹³ Gâde es-Semmân, *Ya Dimeşk Vedâ'an*, Beyrût/Lübân, Menşûrât Gâde es-Semmân, 2015, s.14.

Zeyn'in, kendisi için dünyaları karşısına aldığı Vesîm ile yaptıkları evliliğin temelindeki hataları düzeltmesi gerektiğini kendisine itiraf edecek cesareti vardır. Fakat diğer yandan Vesîm kararlı bir şekilde ve ısrarla boşanmak ister. Bunun üzerine Zeyn, söz konusu kararını sağlam bir iradeyle uygulamak için dünyaya bir kez daha meydan okur. Kendisine, geri dönüşü olmayan bir yola girdiğini, yeniden doğduğunu, her şeyin üstesinden gelebileceğini ve hayatının kontrolünü yeniden kazanabileceğini söyler. Zeyn şu sözleri sarf eder: *"Şimdi ikinci hatamı yapacağım (sosyal olarak). Doğum günümde kocamdan boşanmak istediğimi açıklayacağım. Evet, ben bir hata yaptım ve bunu telafi etmek istiyorum."*⁹⁴

Gâde es-Semmân'a göre boşanmak, kadının alnında bir leke değildir. Aksine, olgunluğa erişmiş bir kadının hayatını düzene koymaya çalışırken attığı ilk adımdır. Roman yazarı Gâde es-Semmân, boşanma konusunu mantığa uygun ve sürükleyici bir üslup ile gündeme getirme hususunda başarılı olmuştur.

Romanda işlenen ve en az bir önceki mesele kadar önemli olan bir diğer mesele ise erkek egemenliğidir. Nitekim romandaki erkek egemenliği ilerleyen kısımlarda, farklı durum ve biçimlerde açıkça belirginleşir. Hatta babasının, çocukluğunda kendisi üzerinde acımasız ve alçakça uyguladığı erkek egemenliği baskısını ve bu yüzden çektiği korkunç acıları bizlere anlatan Ruheyf el-Menâhilî ile tanışırız. Öyle ki babası adamcağızın hayat yolculuğunu tamamlaması için ihtiyaç duyduğu özgüvenini ve inancını neredeyse elinden alıyordu. Sonrasında el-Menâhilî'nin, babasının zalim otoritesine boyun eğmeyi reddedip, kendi kendini yetiştirmiş bir adam olarak hayatına farklı bir yol çizmeye çalışmasına tanık oluruz. Babasının bitmek bilmeyen baskısına boyun eğmeden geçimini sağlamak için çeşitli mesleklerde çalışır. Diğer yandan insanları şaşırtmak için başarılı bir doktor olarak hayalini gerçekleştirme yolunda eğitim

---

⁹⁴ es-Semmân, 2015, s.14.

mücadelesini sürdürür. Biz el-Menâhilî'yle babası yüzünden çektiği acıların üstesinden gelip başkalarına yardım etmeyi başardığı işi sayesinde tanışırız. Diğer yandan karnındayken çaresizce onu aldırma isteyen annesi:

لقد بذلت أمك كل ما بوسعها لإجهاضك لماذا لم تمت؟⁹⁵

“Annen seni aldırma için elinden geleni yaptı, sen neden ölmedin?” der.

Psikolojik ve sosyal olarak yıpranmış bir çocuğun doğumunu önlemek amacıyla Zeyn'i ve diğerlerini ücret almaksızın çocuk aldırma sıkıntısından kurtarmaya çalışır. Çünkü parçalanmış ailelerde, çocuklara gereken özen gösterilmez ve bu yüzden çocuklar aşağılanma ve baskının acısını yaşayarak sosyal olarak istismar edilirler.

Roman, kadın varlığını etkileyen daha fazla konuyu eğlenceli ve dikkat çekici bir üslupla sunmaya devam eder. Üslubu, okuyucunun zihnini uyandırıp okumaya devam etmesini sağlayacak kadar caziptir. Bir sonraki mesele ise; kadınların çalışma özgürlüğü, baskı altında kalmadan bir hayat arkadaşı seçme özgürlüğü, okuma özgürlüğü ve çocuk sahibi olma özgürlüğüdür. Bu mesele, Zeyn, amcasının karısı Felek ve halası Bûrân arasında tartışılır. Zeyn kendi kendine şöyle sorar:

تساءلت للمرة الأولى في حياتها، لو كان لي الحق في اختيار رجلي، هل كنت سأختاره زوجاً لي؟⁹⁶

“ Hayatım boyunca ilk defa şunu merak ediyorum. Kocamı seçme hakkım olsaydı onu mu seçerdim?”

Romanda, kadın karakterlerin başına gelen çok fazla olay dile getirildiğinden dolayı kadının gasp edilen özgürlüğünü ifade eden pek çok durum olmuştur. Nitekim Faðile karakteri romanda en çok haksızlığa uğrayan kadındır. Ailesinin, onu hayat ortağını seçme hakkından mahrum bıraktığını veya Faðile'nin Muṭâ'nın ellerinde maruz kaldığı vahşî saldırının boyutunu öğrendikten sonra bile onun Muṭâ'ya neden karşı çıktığı

⁹⁵ es-Semmân, 2015, s.34.

⁹⁶ a.g.e., s.60.

hususunda tartışmalarına şahit oluruz. Anne ve babası göz göre göre bu ağır ihlali görmezden gelir. Hatta onlar evlilik akdinin belirlenenden daha erken bir tarihte icra edilmesinden memnun kaldılar. Muṭâ', sadece maddi durumu iyi olan genç bir adamdır. Ne var ki, Muṭâ' tarafından böylesine acımasız bir saldırının kurbanı olmasına rağmen asıl suçlu Muṭâ' yerine Faḍîle'yi itham ederler. Faḍîle o çaresiz anlarını şöyle dile getirir:

لقد اغتصبني مطاع كي لا أقول لا يوم كتب الكتاب، لقد اغتصبني وقال إنني سأقبل حذاءه كي يرضى الآن
بالزواج مني.⁹⁷

“*Muṭâ', nikâh günü ona hayır dememi engellemek için bana tecavüz etti. Daha sonra, şimdi de onu evlenmeye razı etmem için ayakkabılarını öpmem gerektiğini söyledi.*” Hâlbuki kadının onurunu ve şerefini koruması gereken kişi odur, çünkü kadın artık onun adını taşıyacak ve onun şerefi haline gelecektir. Roman bizlere toplumda çifte standardın uygulandığını ve hatta kadın ile erkek arasındaki hak ve görev eşitsizliğinin desteklendiğini gösterir. Nitekim İslam dini tarafından kadınlara sağlanan evlilik/himaye hakkı ve özel imtilak hakkı gibi haklarla kadın toplumdaki haysiyetini ve onurunu muhafaza eder.

Daha sonra, meseleleri yargılamada eril fikir olgunluğu ve gerçekçiliğin en üst derecesini temsil eden Necm karakteri, Muṭâ' tarafından tecavüze uğrayan Faḍîle'nin durumuna rağmen onunla evlenmek istediğini açıklamasıyla hikâyeye dâhil olur. Necm'in Arap erkeğinin toplumdaki sert duruşuna rağmen Faḍîle'ye olan masumane aşkını ilan etmesi, bizlere aşkın en güzel hâlinin ve bir fedakârlık hikâyesinin resmini çizer.

Daha sonra, Faḍîle'nin babası ve bir kişide toplanması mümkün olan birçok kötü sıfatın sembolü kabul edilen kahramanın amcası Abdulfettah gözüdür. Zira Abdulfettah, karısı ve kızlarına baskı yapar ve sanki kölelermiş gibi onların kaderlerini tayin etme

---

⁹⁷ es-Semmân, 2015, s.84.

özgürlüğünü ellerinden alır. Ağabeyinin eşi Hind bile, doğum sancısı çekerken tıbbi bakıma muhtaç olduğu halde, bir erkek doktorun bir kadın vücudunu görmesinin doğru olmadığını iddia ederek onun gözünün yaşına bakmazdı. Bana göre Abdulfettah, ailesinin hakkını hiçbir şekilde gözetmeyen, kötü ve ihmalkâr bir baba modelidir. Abdulfettah, karısı ve çocukları da dâhil olmak üzere bütün bir ailenin bakımını üstlenmeye ve onları muhafaza etmeye uygun bir insan değildir. Üstelik haksız bir saldırıya uğrayarak ölen kardeşinin karısının hakkını da gözetmez.

Zeyn, romanda bir kişinin özgürlüğünü savunması ve bunun için mücadele etmesi gerektiğinin mesajını verir. Dahası, bir kocaya veya babaya bel bağlamadan bir kişinin geçimini sağlaması ve ihtiyaçlarını karşılaması için uygun bir iş bulma hakkını savunur. Zeyn, etrafındaki olayların doğasıyla olan uyumunu düşünmekte oldukça iyidir. Bir yandan bakımını babasının üstlenmesini beklerken, bir yandan da kadın erkek eşitliğini nasıl haykırabilir? Sanki her kadına bağımlılığı öğrenmemesini ve her zaman bir şeyleri yönetme özgürlüğünü korumak için çaba sarf etmesini istiyormuş gibi... Bunun üzerine Zeyn şöyle der:

سأذهب للتفتيش عن عمل إضافي وسأصر على المشاركة في نفقات البيت مع أبي.⁹⁸

“*Gidip ek iş arayacağım ve evin masraflarını babamla paylaşmak için ısrar edeceğim.*” Kendi arabasını kendi parasıyla satın almasının yanı sıra, Zeyn, Cin sokağında arabasını kendi başına nasıl tamir edeceğini öğrenmeye çalıştığı zamana kadar bütün sorumluluklarını tam bir şekilde üstlenir. Bizlere ısrarla tek aşkın özgürlüğe duyduğu aşk olduğunu ve sadece onu muhafaza ettiğini söyler. Bu duygularını şöyle dile getirir:

حبيبي الأوحده الحرة اسمه الحرية، وكل ما تبقي كماليات لا تزعجني!⁹⁹

---

⁹⁸ es-Semmân, 2015, s.107.

⁹⁹ a.g.e., s.113.

“Benim tek aşkım özgürlüktür, maddiyat gibi geriye kalan hiçbir şey beni kaygılandırmaz!”

Zeyn’in söz konusu dönemin toplumundaki tüm çelişkili durumlara karşı isyanının haklılığını kanıtlamadaki başarısı okuyucunun beğenisini topladığı noktadır. Eğer Zeyn hayatında tanık olduğu ve doğru olmadığına inandığı olay ve durumlara başkaldırmasaydı ve sevdiği yazma hobisinin yanı sıra sürdürdüğü meslekle kendini kanıtlama ısrarı olmasaydı, gazetelerde makale yazarak ve seminerler düzenleyerek ulaştığı bu saygın edebî konuma ulaşamayacaktı. Zeyn’in insanın içinde var olan ve inandığı özgürlüğün ve bağlılığın; edebi, entelektüel ve sosyal ufuklara ulaşmak için yeterli olduğuna dair bakış açısını şiddetle destekliyorum. Zeyn’in kişiliğine olan hayranlığımı artıran şey; eserleri ve edebi dehası hakkında entelektüel çevrelere konuşma fırsatı sunması ve bu sayede edebi gazetelerin sahipleri tarafından edebi meseleleri ve görüşlerinin savunulmasının yanı sıra, kendisi ve çalışmalarının Beyrut’taki Lübnan gazetelerinde övülmesiydi.

Yine, Zeyn’in babası Emced el-Ḥayyâl’in verdiği tepkiye karşın oluşan düşüncesi de oldukça etkileyicidir. Zira Zeyn babasının geçmişte yaptığı hatalarla yüzleşir. Babasının, kendisine karşı takındığı tutum ve davranışlardan ve annesi Hind’e yaptıklarından dolayı suçluluk duyacak kadar olayları yeniden gözlerinin önünde canlandırır. Babası, Hind’e karşı takındığı düşmanca tavır ve tutumlardan ve Zeyn’i doğururken yaşadığı ciddi sıkıntılara rağmen ısrarla erkek çocuk doğurmasını istemesinden dolayı onun ölümüne sebep olur. Dahası, kardeşi Abdülfettah’ın doğum zamanı geldiğinde onu hastaneye götürmeyeceğini bilmesine rağmen, doğum vaktini kasten ihmal eder. İşte Emced el-Ḥayyâl’in, bütün gücü, nüfuzu ve parasıyla kızı Zeyn’e edebi kariyeri boyunca sürekli destek verip, ona özgürce bir hayat yaşama hakkını tanıyarak yaptığı şey budur. Bir baba olarak görevi onun bu özgürlüğünü himaye etmek ve desteklemektir. Bu hususta babanın şöyle dediğine tanık oluruz:

لا لن أَدع ذلك يحدث لزين سأقوم بحمايتها بكل ما لدى من قوة ونفوذ ومال.¹⁰⁰

“Hayır, bunun Zeyn’in de başına gelmesine izin vermeyeceğim. Onu tüm gücüm, nüfuzum ve paramla koruyacağım.”

Romanın olayları peşi sıra devam ederken, rüşvet gibi gayrimeşru yollardan kazanç elde eden ve makamını çarpık kişiliğinin hedeflerini gerçekleştirmek için kullanan yozlaşmış Teğmen Nâhî’, okuyucuya bir karakter sunar. Dahası bu teğmen, halkın menfaatine kayıtsız kalıp hastaların hayatlarıyla oynayarak daha fazla para kazanmak için insan tüketimine uygun olmayan bozuk ilaçların ticaretini yapar. Teğmen’in en büyük şiddeti ise, ona ülkeden ayrılmaya izni vermesi için bedelini şerefi ve haysiyetiyle ödemesi için Zeyn’in geceleri aniden ofisine gelmesini istemesidir. Zeyn’i Batı Almanya için muhbirlik yapmakla suçlar. Fakat delil olmaksızın keyfi suçlamalarla itham edilen suçlamanın cezası ağır olacaktır.

Teğmen şöyle der:

عليك إلغاء الندوة الليلة لأن زين عميلة للمخابرات الألمانية.¹⁰¹

“Zeyn bir Alman istihbarat ajanı olduğu için bu geceki semineri iptal etmeniz gerekiyor.” Teğmen Nâhî’nin bu tutumu, onun utanç verici uygulamalarını ortaya çıkararak Zeyn’in isyan konusundaki kararlılığını ve ısrarını artırır. Böylece Zeyn, gücü ve etkisi ne olursa olsun herhangi bir kötülüğe veya yolsuzluğa boyun eğmeyeceğini tüm dünyaya ilan eder. Yozlaşmışların kötülüklerini ortaya çıkaran şeyi kaleme almaya karar verir. Onları insanların zihinlerini aydınlatmak için söz konusu meseleleri netleştirmeye yönelik ciddi girişimlere mahkûm eder. İnsanları her türlü yanlış duruma karşı başkaldırma eylemini ciddi bir şekilde düşünmeye çağırır. Gazete sahipleri, haksızlığa ve

¹⁰⁰ es-Semmân, 2015, s.123.

¹⁰¹ a.g.e., s.146.

yolsuzluğa karşı durması için ona destek verir. Bu durum ise aydınlanmış düşüncenin özgürlüğü için edebi bir zaferdir.

Romadaki mesaj, olayların belirlediği mantıksal sonuçtur. doğal olarak, gücünü ve makamını kötüye kullanan zalim ve yolsuz kimseler Allah'tan cezalarını bulacaklardır. Nitekim son kullanma tarihi geçmiş bozuk bir ilaç içerek ölen Teğmen Nâhî'nin oğlunun başına gelen tam da budur.

Her yerde yayılmaya başlayan özgür düşüncenin sesi karşısında Teğmen Nâhî'nin verdiği tepkiler olayları adeta bir alev topu gibi büyütür. Teğmen, Zeyn'in yurtdışına çıkmasını yasaklar. Onun yurtdışında olması durumunda dönüşünü takip eder ve onu İstihbarat Birimi'ne getirtme emri verir. Zeyn gerçekten de tam ifade özgürlüğünün tadını çıkarmak için Beyrut'a gidebilmiştir. Zeyn, taraflar arasında karşılıklı şiddet ve nefretten kaçınılması, özgürlük ve demokrasi ortamının hâkim olması ve -yeri doldurulamaz ve paha biçilemez olan- vatanın çıkarlarının ön planda tutulması için kendine amaç edindiği görevini orada tamamlar. Daha sonra, romanda şaşırtıcı bir olaya şahitlik ederiz. Zeyn, muhalif rejimden kaçan ve kendisine zulmeden bir Arap diktatörle karşılaşır ve aralarındaki görüş farklılıklarına rağmen birbirleriyle diyalog kurarlar. Yazar Gâde es-Semmân, samimi bir fikir birliği çağrısı göndermek için ortaya koyduğu bu olay üzerinden bir model sunar. Bu sayede Arap birliğinin bölünmesine ve parçalanmasına yol açan çekişme ve kavgaların yayılmasını önleme mesajı verir.

Gâde es-Semmân'ın, geçen yüzyılın ellili ve altmışlı yıllarında Suriye'deki kötü siyasi durumu anlatan tasvirleri birer kanıt niteliğindedir. Zeyn'nin şöyle dediğine tanık oluruz:

‘‘Biz Suriyelilerin, burada, Beyrut'ta ne yaptığını merak ediyorum.’’

Suriyelilerin Beyrut'ta olmalarının nedeni, söz konusu dönemde Şam'da hüküm süren zulüm ve adaletsizliğin boyutunu insanlara duyurmak içindir. Ne var ki, halk bu kadar Suriyelinin Beyrut'ta bulunmasından hoşnut değildir. Zira adaletsizlik ve diktatörlük bu kadar yayılmasaydı durum bu hale gelmezdi. Zeyn, kendi vatani olmayan yabancı bir ülkede olsa bile, örneğin kayak yapmayı öğrenmek gibi yeni bir faaliyet adı altında insanları davet ederek, onlara en güncel başkaldırış planlarına dair yeni mesajlar verir.

Sonunda, umudun ve direnişin resmine tanık oluruz. Zira Zeyn, haksızlığa ve aşağılanmalara boyun eğmemek için Şam'a geri dönmez ve babasının cenaze törenine katılmaz.

2.3. Zaman

Zaman; olayların seçimi ve düzenlenmesi, ritim ve anlatım yöntemi gibi anlatı söylemiyle ilgili teknik faktörleri tanımladığından dolayı romanın önemli bir unsurudur.

Gâde es-Semmân, *Ya Dimeşq Vedâ'an* adlı romanında Suriye'nin siyasi tarihine ait belirli zaman dilimlerine atıfta bulunur. Bunlar; Cumhurbaşkanı Şükrü el-Kuvvetli'nin Suriye Cumhuriyeti'nde birinci dönem 1943-1949 ve ikinci dönem 1955-1958 olmak üzere iki dönemden oluşan görev süresi, romanın sonlarında, es-Semmân'ın atıfta bulunmak için geçmişe hatırlama tekniği kullanarak geri döndüğü 1925-1927 Büyük Suriye Devrimi, daha sonra 1948 Filistin Yenilgisi (Nekbesi,) Mısır-Suriye Birliği ve Ayrılığı (1957-1961) ve 1963 Suriye Devrimi (Nasırcılar ile Baasçılar arasındaki ayrılık).

¹⁰² es-Semmân, 2015, s.163.

2.3.1. Tarihsel Referanslar

Tarihsel referanslar, geçen yüzyılın ellili ve altmışlı yıllarında somutlaşan, geçmiş ve bugün arasındaki olayların tutarlılık olmaksızın zamansal önemini vurgulamak için mevcuttur.

- ✓ Büyük Suriye Devrimi: Zeyn, daha önce hiç tanımadığı ve bildiği kadarıyla 1925-1927 yılları boyunca Cebelu'l-Arab ve Gûta'da savaşan büyük amcası Süfyan'ın hayalini görür.¹⁰³
- ✓ 1948 Filistin Nekbesi, Mısır-Suriye Birliği ve Ayrılığı 1957-1961 ve 1963 Suriye Devrimi (Nasırcılar ile Baasçılar arasındaki ayrılık).¹⁰⁴

2.3.2. Özel Günler ve Durumlar

Özel günler ve münasebetler, sadece önemli olayların hakikatlerini belgeleyen anlatım ve olay örgüsünün gerekliliği için mevcuttur.

Zeyn'in doğum günü:

سأعلن بمناسبة عيد ميلادي أنني أريد تطليق زوجي.¹⁰⁵

“Doğum günümde kocamdan boşanmak istediğimi açıklayacağım.”

Zeyn'in bebeği aldırma için Ruheyf Al-Menâhilî ile randevusu:

إنه اليوم الذي حدده الطبيب وتصادف يوم ميلادي، أتراه عيد ميلاد أم عيد موت؟ يا له من عيد دموي!¹⁰⁶

“Doktorun belirlediği gün ve benim doğum günüme denk geliyor. Sizce bu doğum günü mü yoksa ölüm günü mü? Ne de kanlı bir gün!”

¹⁰³ es-Semmân, 2015, s.155.

¹⁰⁴ a.g.e., s.188.

¹⁰⁵ a.g.e., s.14.

¹⁰⁶ a.g.e., s.16.

Boşanma Davası Duruşması:

وسأبدأ بذلك من قصر العدل في جلسة الطلاق بعدما عانيت الكثير من تعنت زوجي للوصول إلى تلك اللحظة المباركة الطلاق.¹⁰⁷

‘‘Adalet sarayında, boşanması duruşmasında, o kutlu ana ulaşmak için kocamın inatçılığundan çok çektikten sonra, ‘Boşanma’ kelimesiyle ağzımı açacağım.’’

- Fağîle ve Necm’in nikâhı.¹⁰⁸
- Sosyal Edebiyat Sempozyumu.¹⁰⁹
- Radyo programı: Zeyn, ‘‘Şiir, Müzik ve Zeyn’’ başlıklı bir radyo programı düzenlemiştir.¹¹⁰
- Dummar semtinde Bir Gece: Suriyeli yazarların Almanya'ya gitmeleri amacıyla vize almaları için bir heyet toplantısı.¹¹¹
- Batı Almanya Yazarlar Birliği'nden Davet.¹¹²

Üniversiteye giriş sınavı:

ذهبت إلى الجامعة لأداء امتحان القبول.¹¹³

‘‘Kabul sınavına girmek için üniversiteye gittim.’’

Beyrut’a gidiş vizesi:

هل سأذهب إليه وأحصل على الورقة. . .¹¹⁴

‘‘Ona gidip, vizeyi alacak mıyım?’’

Emced el-Ḥayyâl ve yazar kızı Zeyn’i bir araya getiren ortak bir seminer:

استرخت الأستاذة ثريا في مقعدها بعد أمسية حافلة في منتداها.¹¹⁵

‘‘Profesör Süreyya, yoğun bir akşamın sonunda kendisini kanepeye bıraktı.’’

¹⁰⁷ es-Semmân, 2015, s.75.

¹⁰⁸ a.g.e., s.98.

¹⁰⁹ a.g.e., s.117.

¹¹⁰ a.g.e., s.124.

¹¹¹ a.g.e., s.130.

¹¹² a.g.e., s.125.

¹¹³ a.g.e., s.137.

¹¹⁴ a.g.e., s.141.

¹¹⁵ a.g.e., s.146.

2.3.3. Kronolojik Sıra

Geçmişe Dönüş Tekniği (*Flashback*)

Gâde es-Semmân'ın yoğun olarak kullandığı bu teknik, hafızayı uyandırmak ve okuyucuyu geçmişe göndermek için kullanılan tekniklerden biridir. Es-Semmân, kahramanı Zeyn aracılığıyla bu tekniğe defalarca başvurmuştur. İncelenen eserden şu örnekleri vermek mümkündür;

أليس اقتراف الكتابة من قبلي إثماً؟ لعل أمي دفعت حياتها ثمناً له حين كررتها أسرتها ورفض عمي إحضار طبيب (ذكر) لها وهي تحتضر بعد تعسُّر ولادتها الثانية وماتت؟¹¹⁶

(Zeyn) *‘‘Benim de yazmam günah mıdır? Belki de annem, ailesi ondan nefret ettiğinde ve amcam onun zorlu ikinci doğumu için bir (erkek) doktor getirmeyi reddettiğinde o bunun bedelini canıyla ödedi ve öldü?’’*

ألم يرم عمي على أحجار سور دمشق بالقطط الإناث التي ولدتها القطة وأبقى على حياة المواليد الذكر؟¹¹⁷

(Zeyn) *‘‘Amcam, Şam'ın duvarlarına ve yavru doğuran dişi kedilerinin üzerine taş fırlatıp da erkek kedilerin canını bağışlamadı mı?’’*

حين جاءت نساء أسرة العريس الأعلى كعباً في السلم الاجتماعي للتفرج على "الجهاز" كما تقتضي التقاليد، أبدين أعجابهن بذلك البذخ كله، يمرّ ذلك الشريط في عيني كومضة برق.¹¹⁸

(Zeyn) *‘‘Toplumun seçkin kesiminden olan ve yüksek topuklu ayakkabılar giyinmiş damat tarafının kadınları, geleneklerin gerektirdiği gibi ‘‘gelinin çeyizini’’ izlemek için geldiklerinde, bütün bu israf hoşlarına gitmişti. Bu an adeta bir şimşek parıltısı gibi gözlerimin önünden geçiyordu.’’*

¹¹⁶ es-Semmân, 2015, s.16.

¹¹⁷ a.g.e., s.16.

¹¹⁸ a.g.e., s.19.

وهكذا أنفق والدي الكادح ثروة طائلة على إعداد جهاز عرسي وملابسي الفاخرة وبعضها بل وأرخصها من مخزن الحايك الذي فتح أبوابه مؤخراً في المبنى المطلّ على بردى تحت مكتب صحيفة "أخبار اليوم" في دمشق، وثياب النوم المطرزة من عند الراهبات، وستان العرس من عند "ديوار" باريس، فستانان يُلد ثوب سندريلا الحكايات الفرنسية التي درستُها في "الليسيه فرانسيه" في شارع بغداد.¹¹⁹

(Zeyn) “ *Böylece, emekçi babam çeyizimin ve şahane gelinliğimin hazırlanması için büyük bir servet harcadı. Bazı şeyleri daha doğrusu ucuz olanlarını, Şam'da 'Ehbâru'l Yevm' gazetesinin ofisi altında son zamanlarda kapılarını açmış olan ve Barada nehrine nazır el-Hâyük mağazasından almıştık. Ayrıca, rahibenin birinden işlemeli bir gecelik ve Paris gelinlikçisinden bir gelinlik almıştık. Bu elbise, Bağdat caddesindeki Fransız lisesinde okuduğum Fransız hikâyelerindeki Sindirella'nın elbisesi gibiydi.* ”

كنتُ في العاشرة. مشينا أبي وأنا من بلودان إلى بقين فالزبداني في رحلة وداع للصيف. كنتُ بنتاً صغيرة وفي طريق العودة "قادومية" لم يعد بوسعي المشي. تعبت. انهرت أمام نبع الماء رغم رغبتني في إرضاء أبي وكنت أريد الشرب. قال لي: هيا انهضي. قلت بصوت خامل: لم أعد أستطيع، قال: هي شغلي "المحرك الثاني" لديك. دعيه يعمل. اكتشفيه بقوة الإرادة. أعرف أنك تمتلكينه وربما تمتلكين المحرك الثالث والرابع.¹²⁰

(Zeyn) “ *On yaşındaydım. Babam ve ben Blûdân'dan Bukeyn'e yürüdük. Ben küçük bir kızdım ve Kâdûmiyye'ye dönüş yolunda daha fazla yürüyecek takatim kalmamıştı, yorulmuştum. Babamı memnun etmek istememe rağmen kaynak suyunun önüne yığıldım. Su içmek istiyordum. Babam şöyle dedi: "Hadi, kalk artık." Donuk bir sesle şöyle cevap verdim: "Artık yapamam." Bunun üzerine babam şöyle cevap verdi: "Sahip olduğun güçten istifade et. İradenin gücüyle içindekini bul. Bu güce sahip olduğunu biliyorum. Hatta belki düşündüğümden daha fazlasına sahibsindir.* ”

¹¹⁹ es-Semmân, 2015, s.18.

¹²⁰ a.g.e., s.19-20.

أغرمت به من النظرة الأولى وكان ذلك قبل ثلاثة أشهر من عيد ميلادي السابع عشر وخضت حروباً مع أسرتي ولكن غرامي به منذ النظرة الأولى كان ضارياً شرساً متوحشاً بملايين المحركات.¹²¹

(Zeyn) “*On yedinci doğum günümden üç ay önce, ona ilk bakışta âşık olmuştum. Ailemle bir sürü mücadeleye girmiştım fakat bu ilk görüşte yakalandığım sevda bundan milyonlarca kat daha zor ve tehditkârdı.*”

تراه كان أحد مدعوي أبي إلى حفل زفافي الكبير في الفندق الأوريانت بالاس؟¹²²

(Zeyn) “*Acaba (Ruheyf), Orient Palace otelindeki görkemli düğüne babamın davetlisi olarak mı gelmişti?*”

يأتي ذلك الصوت الذي أسمع حين أكتب ويدعم تلك الر عديدة التي هي أنا، صوت شبيه صوت أمي (أم تراه صوت أمي على سرير احتضارها وأنا طفلة).¹²³

(Zeyn) “*Yazarken bir ses işitiyordum, o ses savaştan korkan bana güç veriyordu. Duyduğum ses, tanıdık bir sestı, evet o annemin sesiydi (Yoksa ben çocukken annemin yatağında can verirken çıkardığı ses miydi o?) ...*”

مرّ أمام عيني شريط لحظات الإذلال كلها التي عشتها في ذلك الزواج، لا أدري كيف استطعت أن أطيعه طوال تلك الأيام والليالي بما فيها البكاء ليلاً على الشرفة الخلفية للمطبخ في حين كانت الأرملة العجوز الكوتللي تسمعني في حي الرئيس وكنت وأنا أكتشف كيف يمكن للحبيب أن يصير جلاًداً.¹²⁴

(Zeyn) “*Evliliğim boyunca yaşadığım rezil olduğum ve aşağılandığım bütün o anlar film şeridi gibi gözlerimin önünden geçti. Geceleri mutfağın arka verandasında ağlamadığım zamanlar da dâhil olmak üzere tüm o günlere ve gecelere nasıl katlanabildim bilmiyorum. Ben bir aşğın nasıl bir cellada dönüştüğünü anlamaya çalışırken, ihtiyar dul el-Kotelli mahallede bana kulak kesilirdi.*”

¹²¹ es-Semmân, 2015, s.20.

¹²² a.g.e., s.22.

¹²³ a.g.e., s.23.

¹²⁴ a.g.e., s.26.

ينذكر المشاهد منذ وصولها وزين تطارد أفكاره في كل خطوة خطتها في عيادته وكل أنين مكبوت أطلقته وكيف أسندها بذراعه وهي تصعد إلى سيارته.¹²⁵

(Ruheyf) *‘‘Ruheyf el-Menâhilî, muayenehanesine geldiğinden beri yaşadığı o anları hatırlar. Zeyn’in muayenehanede attığı her adımda düşüncelerle nasıl boğuştuğunu, bu zamana kadar içinde bastırduğu bütün iniltisini nasıl dışarıya vurduğunu ve arabaya binerken kolunu arabaya koyup nasıl destek aldığını...’’*

(رهيّف) يسترجع طفولته مع خالته زوجة أبيه، كانت ترفع إناء الماء والصابون لتدفق المزيج إلى أحشائي وأشعر أن بطني يكاد ينفجر وأكاد أوشك على البكاء، لكنني لا أبكي فترفعه أكثر قليلاً لكي أصرخ الماء، وأتوسل إليها، تتمرّق أحشائي. لكنني كنت أنظر إليها بتحدٍ ولا أبكي. ويستمر في استرجاع لحظات من طفولته في عدة مشاهد.¹²⁶

(Ruheyf) teyze siyle ve üvey annesiyle geçirdiği çocukluğunu gözlerinin önüne getirir: *‘‘Üvey annem, bir maşrapa su ve sabun ile beni öylesine şiddetli yıkardı ki, sanki iç organlarım patlayacakmış gibi hisseder ve ağlamanın eşiğine gelirdim. Buna rağmen ağlamamıştım. Daha sonra, acı içinde bağırمام için biraz daha şiddetlenmişti. Böyle yapmaması için ona yalvarıyordum, neredeyse bağırsaklarım dışarı çıkacaktı. Her şeye rağmen ona meydan okurcasına bakıyordum ve ağlamıyordum.’’* Ruheyf, çocukluğundan aklında kalan birkaç sahneyi gözlerinde canlandırmaya devam eder.

ما لم أقله لزين هو إنني أعدت الإسوارة الماسية إلى يدها وهي ممددة لتصحو من البنج وخلصه عن زوجتي.¹²⁷

(Ruheyf) *‘‘Zeyn, anestezinin etkisinin geçmesi için yatağa uzanmış haldeyken, (ameliyat için) bana verdiği elmas bilezikleri onun bileğine geri taktığımı ona söylememiştim. Bundan karımın da haberi yoktu.’’*

¹²⁵ es-Semmân, 2015, s.30.

¹²⁶ a.g.e., s.32-35.

¹²⁷ a.g.e., s.33.

زين، جاءها وجه غزوان العائد المنعش وهو يقول لها في الطريق إلى الصيدلية وقد اشتشف "مرضها"
وحزنها: الحياة أمامك، الأيام لك، لا تتفوقعي داخل صدفتك، أثقبيها وحلّقي كفراشة، طيري معي، إنني أحبك
أحبك.¹²⁸

(Zeyn) Ğazvân el-Â'id'in insana hayat veren o yüzünü gözlerinin önüne getirir. O gün beraber eczaneye gidiyorlardı ve Ğazvan onun hasta ve üzgün olduğunu anlamıştı. Ğazvân: *"Bu hayat senin, önünde yaşayacağın bir sürü gün var, kendini içine kapatma, kabuğunu kır ve tıpkı bir kelebek misali benimle uç, seni seviyorum, seni seviyorum..."*

كنت أنصت إليهما وأنا أتذكر أمي التي نامت في تابوت ونمت معها لأوقظها معي. كنت أريد فقط الالتقاء
بالموت لأطلب منه أن يعيد إليّ أمي.¹²⁹

(Zeyn) *"Tabutta yatan annemi düşündüğüm esnada Vesîm ve babamın konuşmalarına kulak kesiliyordum. Daha sonra, benimle uyanır ümidiyle annemin yanında uyuyakaldım. Yalnızca, annemi geri vermesini istemek için ölümlle buluşmak istiyordum."*

فتذكرت الشاب الذي أوصلني إلى عيادة الطبيب يوم أطلق النار عليّ ابن عمتي متظاهراً بأنه يصطاد عصفوراً
واهتزت يده وكنا يومها في قرية الريحانية.¹³⁰

(Zeyn) *"Beni o gün doktorun muayenehanesine getiren o genci hatırladım. O gün, (güya) bir serçeyi vurmak isterken elinin titremesi sonucu beni vurduğunu söyleyen halamın oğlu tarafından vurulmuştum. Olay günü biz er-Reyhâniyye köyündeydik."*

في غرفة المكتبة الفستقية العائدة لوالدها حيث جاءت بحبيبتها ذات يوم والكل نائم في البيت والتحمت به
بشغف.¹³¹

(Anlatıcı) *"Babasının fıstık rengi ofisine sevgilisiyle beraber geldiği o gün, evdeki herkes uyuyordu ve Zeyn ile sevgilisi ise tutkuyla yakınlaşıyorlardı."*

¹²⁸ es-Semmân, 2015, s.42.

¹²⁹ a.g.e., s.62.

¹³⁰ a.g.e., s.74.

¹³¹ a.g.e., s.79.

(إنه السيد الموت)، عدوي الأول منذ موت أمي، حين تمددت إلى جانبها في التابوت محاولة إيقاظها وفشلت.¹³²

(Zeyn) “*Ölüm Efendi, annem öldüğünden beri benim bir numaralı düşmanımdır.*

O tabuttayken yanına uzandığımda, onu uyandırmaya çalıştım fakat başarılı olamadım...”

(لا لم ينس أنه كان يلاعبك وأنت طفلة في الخامسة وهو صبي في العاشرة ويدفع بك في السيارة الحمراء

الجميلة التي اشتريتها أمك لك من باريس ولم يكن ثمة ما يُماثلها في دمشق. . .)¹³³

(Zeyn) “*Hayır, sen beş yaşlarında bir çocukken seninle oynadığını – o sıralar o da*

on yaşındaydı- ve annenin senin için Paris’ten aldığı ve o zamanlar Şam’da eşi benzeri bulunmayan güzel kırmızı arabanın içinde seni nasıl ittiğini unutmadı...”

ها أنا اسدد لوالدة زين ديناً، فأنا لم أحتف حقاً بأبجديتها بل وكنت شبه عدواني تجاهها، وكنت أريدها أولاً ان

تمنحني صبيّاً، لقد قتلتها من دون أن يستطيع أي قاض محاكمتي.¹³⁴

(Emced el-Ḥayyâl) “*İşte ben Zeyn’in annesine olan borcumu ödüyorum, çünkü ben*

Zeyn’in yazar olmasını kutlamadım aksine ona karşı düşmanca tavırlar takınıyordum.

Öncelikle ondan bana torun doğurmasını istiyordum. Evet, karnındaki çocuğun ölmesinin

sebebi benim fakat hiçbir hâkim beni yargılayamıyor.”

لقد تخلّصنا من الانتداب الفرنسي ولن أَرْضَى يوماً بأن يصير الحكم الوطني انتداباً استبدادياً.¹³⁵

(Zeyn) “*Fransız mandasından kurtulduk ve ben ulusal yönetimin despot bir manda*

yönetimine dönüşmesine bir gün bile rıza göstermeyeceğim!”

لماذا أجده أجمل جبل في العالم وقد شاهدت في بافاريا بألمانيا قمماً تغطيها خضرة الغابات ويعانقها الغيم وهو

يهبط فوقها ويشبعها ضمماً وعناقاً؟¹³⁶

¹³² es-Semmân, 2015, s.103.

¹³³ a.g.e., s.108.

¹³⁴ a.g.e., s.123.

¹³⁵ a.g.e., s.147.

¹³⁶ a.g.e., s.152.

(Zeyn) “Ben, yeşil ormanlarla kaplı ve bulutlarla sarmalanmış zirveleri görmeme rağmen neden hala Kâsiyûn dağlarını en güzel dağlar olarak görüyorum?”

2.4. Mekân

Romandaki mekân unsuru; romanın sanatsal öğelerinden biri olması, olayların meydana geldiği ve karakterlerin eylemlerini icra ettikleri yer olması ve bazı seçkin eserlerde olay, karakterler ve karakterler arasındaki ilişkiler dâhil romancılığın tüm unsurlarını içinde barındıran bir mekâna dönüşmesi nedeniyle büyük öneme sahiptir. Romana içinde işlediği ve bakış açısını ifade ettiği atmosferi verir ve romanın kurgusunun gelişmesine yardımcı olur.¹³⁷ Gâde es-Semmân, romanın seyri üzerindeki etkisinden ilham alarak mekân unsurunu karakter ve olaylar ile ilişkilendirir. Bu romanında es-Semmân mekân unsurunu ayrıntılı bir şekilde ele alır. İbare ve sözcükler kullanarak hikâyenin dış veya iç dünyasını tasvir eder. Hikâyedeki olayların geçtiği mekânları çok titiz bir şekilde tasvir ederek okuyucunun olayları adeta kendi içlerinde yaşamasını sağlar. Böylece okuyucu romandaki olayları tutku ve şevkle takip eder.

2.4.1. Romandaki Mekânlar

2.4.1.1. Şam

Olayların büyük çoğunluğu Şam’da geçer. Romanın kahramanı Zeyn el-Ḥayyâl ile romanda yer alan birçok karakterin yaşadığı yer, bu şehirdir. Şam’da yer alan ev, mahalle ve kenar mahalleler olayların çoğuna ev sahipliği yapmıştır.

---

¹³⁷ Ahmed Ziyad Muhabbek, *Cemâliyyatu’l-Mekân fi Rivaye, Mecelletu Dîvânü’l-Arab*, 2005.

2.4.1.2. Şahıslara Ait Evler

Ev, bir insan için şüphesiz en rahat yerdir. İnsan için huzurun ve güvenin simgesidir. Romandaki önemli olayların meydana geldiği evler aşağıdaki gibidir:

Zeyn ve Vesîm'in Evi: Şam'ın er-Reîs mahallesinde yer alır.¹³⁸ er-Reîs olarak adlandırılmasının sebebi Cumhurbaşkanı Şükrü el-Kuvvetlî'nin orada oturmasıdır.¹³⁹

أنسل من السرير بهدوء، لم تتبدل نغمة شخيره الخافت. لن يدري بما سأقترفه اليوم.¹⁴⁰

“Sessizce yataktan çıkıyordum. Vesîm'in o kısık horlamasının tonu hiç değişmemişti.

Bugün ne suç işleyeceğini bilemeyecekti.”

Muţâ' er-Ribâţî'nin Evi: el-Kusûr caddesinde yer alır. (Anlatıcı) Evindeki batı tarzı mobilyaları, Yasemin sokağındaki büyük toplu konutlardaki tarzlardan oldukça farklıydı. Bu ev, Muţâ'nın nikâh gününden önce bekâretinden emin olmak ve kendisiyle evlenmeyi reddettiği için cezalandırdığı Fağîle'nin tecavüze uğradığı güne tanıklık etmiştir.¹⁴¹

Emced el-Ĥayyâl'in Evi:

حين وصلت إلى البيت لم تجد والدها. لم تجد أحداً لكنهم هربوا من المواجهة.

(Anlatıcı) Zeyn, eve geldiğinde babasını bulamadı. Sanki onunla yüzleşmekten kaçıyorlarmış gibi ortalıkta kimseyi göremedi.¹⁴²

- Cühenhe el-A'sîrî'nin Emced el-Ĥayyâl'in evini ziyaret etmesi.¹⁴³
- (Anlatıcı) Emced el-Ĥayyâl, kızı Zeyn evde olduğu için elinden geldiğince eve erken döner olmuştu. Zira Beyrut'ta çıkardığı ilk kitabı için onunla gurur

¹³⁸ es-Semmân, 2015, s.19.

¹³⁹ 1943-1949 ve 1955-1958 yılları arasında görev yapan Suriye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı ve Milliyetçi Kitlede Fransız Mandasına karşı rol alan aktif bir siyasi liderdir.

¹⁴⁰ a.g.e., s.11.

¹⁴¹ a.g.e., s.82,83.

¹⁴² a.g.e., s.79.

¹⁴³ a.g.e., s.86,87,88.

duyuyordu, diğler yandan bazı Şam gazetelerinde kendisine yapılan saldırılara karşı öfkeleniyordu.¹⁴⁴

Abdülfettah'ın Evi (el-Ḥayyâl'lerin Eski Evi): Fağîle, Yasemin sokağında büyük konutların olduğu yerdeki havuzun etrafında dönüyordu ve içinden şöyle dedi:

أبي مصمم على ذلك الزواج البائس.¹⁴⁵

‘‘Babam bu berbat evlilik için ısrar ediyor...’’

Fağîle ve Muṭâ'nın nikâhı için tarih belirlenmesi olayları Abdülfettah'ın evinde geçer.¹⁴⁶

- Yine, Fağîle Muṭâ'nın ona yaptıklarını babasına (Abdülfettah'ın evinde) söyler.¹⁴⁷

Zeyn'in babaannesi ve onun kız kardeşinin el-Meydân mahallesindeki evi:

هل أنا ذاهبة حقاً مع جدتي لزيارة شقيقتها الكبرى المحتضرة التي عاشت حتى الآن قرناً أم أنني ذاهبة شوقاً إلى حي "الميدان" حيث تقيم وثمة صوت خافت في قلبي يهمس بأنني قد أغير دمشق الحبيبة التي بدأت تصير عدوانية نحوي?¹⁴⁸

(Zeyn) ‘‘Gerçekten babaannemle birlikte, şimdiye kadar neredeyse bir asırdır yaşayan ve ölmekte olan ablasını ziyarete mi gideceğim? Yoksa yüreğimde bana düşman olmaya başlayan sevgili Şam'dan ayrılmamı fısıldayan kısık bir sesin olduğu el-Meydan mahallesini mi özliyorum? ’’

Âmir'in Evi: Ravza apartmanında yer alır.

الذي يقع في مبنى الروضة وزين بدورها بدأت تختلق عبر صفحاتها أحداث تجمعها مع عامر.¹⁴⁹

¹⁴⁴ es-Semmân, 2015, s.122.

¹⁴⁵ a.g.e., s.65.

¹⁴⁶ a.g.e., s.80,81.

¹⁴⁷ a.g.e., s.90,91,92,93.

¹⁴⁸ a.g.e., s.61.

¹⁴⁹ a.g.e., s.101.

(Anlatıcı) Zeyn, kendisine sıra geldiğinde, hayal gücünden ilham alarak Âmir ile onu bir araya getiren olayları kurgulamaya başlar.

Ruheyf el-Menâhilî'nin Evi:

ظلّ رهيّف المناهلي واقفاً أمام نافذة وقد أدار ظهره لشاشة التلفزيون باللونين الأبيض والأسود.¹⁵⁰

(Anlatıcı) ‘‘Ruheyf el-Menâhilî, pencerenin önünde dikilir halde kaldı, sırtını siyah-beyaz televizyon ekranına yaslamıştı.’’

2.4.1.3. Resmi Mekânlar

Gâde es-Semmân'ın önem verdiği diğer mekânlar resmi mekânlardır. Aşağıdakiler de dâhil olmak üzere bu mekânlarda en önemli olaylara tanık olunmuştur:

Ruheyf el-Menâhilî'nin ve eşi olan Fransız Hemşire'nin Muayenehanesi:

أدخل على المبنى. أمد يدي إلى جرس الباب ألامسه وأنا مترددة: أقرعه أم لا أقرعه؟¹⁵¹

(Zeyn) ‘‘Binaya girdim. Elimi dokunduğum kapının ziline tereddütlü bir şekilde uzattım ve şöyle dedim: Çalsam mı çalmasam mı?’’

Arnûs Kütüphanesi: Kocası Vesîm ile ilk buluşmasıydı.¹⁵²

Suriye Üniversitesi Kütüphanesi: Zeyn'in işyeridir.¹⁵³

Adalet Sarayı:

ها أنا واقفة أمام القاضي في قاعة المحكمة وقد وقف زوجي قرب باب الخروج.¹⁵⁴

(Zeyn) ‘‘İşte ben, mahkeme salonunda hâkimin önünde ayakta duruyorum, kocam da çıkış kapısının yakınında duruyor.’’

¹⁵⁰ es-Semmân, 2015, s.120.

¹⁵¹ a.g.e., s.15.

¹⁵² a.g.e., s.20.

¹⁵³ a.g.e., s.52, Suriye Üniversitesi: Günümüzde Şam Üniversitesi olarak adlandırılır. Çünkü romanın olaylarının geçtiği dönemde Suriye'de duvarlar yoktu. Suriye'nin adı o dönemde romanlarda yazıldığı gibi yazılmıştır: Suriye (سوريا).

¹⁵⁴ a.g.e., s.75.

Okul: Zeyn'in annesi Hind'in öğretmenlik mesleğini icra ettiği yeri.¹⁵⁵

Doha Düşünce Okulu: Zeyn'in İngilizce öğretmeni olarak ilk derslerini yaptığı okuldur.¹⁵⁶

Radyo Binası:

ذهبت زين إلى مبنى الإذاعة باكراً وقيل لها أن الإذاعة ستُنقل قريباً إلى مبناها الجديد في ساحة " الأمويين " الذي يكاد يتم بناؤه.¹⁵⁷

(Anlatıcı) *‘‘Zeyn erkenden radyo binasına gitmişti ve kendisine radyonun yakında yapımı neredeyse tamamlanmak üzere olan el-Emeviyyîn Meydanı'ndaki yeni binasına taşınacağı söylendi.’’*

Suriye-Lübnan sınırının Suriye tarafından *Cedidetü Yâbûs* olarak adlandırılan kısım:

حين توقفت زين بسيارتها أمام نقطة الحدود.¹⁵⁸

(Anlatıcı) *Zeyn'in arabasıyla sınır kapısının önünde durduğu esnada.*

- Babasının cesedi nakledilirken Lübnan topraklarının karşı cihetinde dururken

şöyle dedi:

أبكي على رؤوس أصابع دموعي، أغسل الحدود السورية-اللبنانية بدموعي.¹⁵⁹

‘‘Parmak uçlarımda ağlıyorum, Suriye-Lübnan sınırını gözyaşlarımla ıslatıyorum...’’

¹⁵⁵ s-Semmân, 2015, s.107.

¹⁵⁶ a.g.e., s.109.

¹⁵⁷ a.g.e., s.129.

¹⁵⁸ a.g.e., s.157.

¹⁵⁹ a.g.e., s.196.

2.4.1.4. Halka Açık Umumi Mekânlar

Ya Dimeşk Vedâ'an romanının önemli karakterlerinden bazılarının birbirleriyle tanışma sahneleri bu mekânlarda gerçekleşmiştir. En önemlileri aşağıdaki gibidir;

es-Sebkî Bahçesi: Şam'da, Ravḍa, Şe'lân ve Arnûs mahallelerine yakın bir yerde yer alan halka açık bir parktır.

أغادر المبنى إلى "جنينة السبكي" مقابله لأرتمي على أحد المقاعد ولعلي أنزف.¹⁶⁰

'es-Sebkî bahçesine gitmek için evden çıkıyordum, daha sonra banklardan birine düştüm ve kanamam vardı. '

- es-Sebkî bahçesi, Zeyn el-Ḥayyâl ile Ğazvân el-Â'id'in ilk buluşma yeridir. İlk kez bu mekânda aralarında diyalog gelişmiştir.¹⁶¹

Kubbetu's-Seyyâr'a¹⁶² bakan Antik Kahvehane: Kâsiyûn Dağının zirvelerinin birinde yer alan çok eski bir mekândır.¹⁶³

el-Ḥâvânâ Kahvehanesi:

على الرصيف الثاني وأتابع المشي حتى مقهى "الهافانا" وتفوح من طاولة على الرصيف رائحة قهوة. أريد فنجان قهوة أملك ثمنه. بهدوء جلست على مقعد أمام طاولة شاغرة.¹⁶⁴

(Zeyn) 'İkinci kaldırımda el-Berâzîl kahvehanesinin ordan geçiyordum, el-Ḥâvânâ kahvehanesine kadar yürüdüm. Kaldırımdaki bir masa kahve kokuyordu. Ücretini ödeyebileceğim bir fincan kahve istiyordum. Sessizce boş bir masanın önüne oturdum.

- Ğazvân el-Â'id ile Zeyn'in ikinci buluşmasına tanıklık eden mekândır.¹⁶⁵

¹⁶⁰ es-Semmân, 2015, s.26.

¹⁶¹ a.g.e., s.36-38.

¹⁶² Kubbetu's-Seyyâr: Kökleri, islami astronominin altın çağına kadar uzanan tarihi bir astronomik gözlemevidir. Biladü's-Şam (Levant)'da, Şam'ın kuzeyinde yer alan Kâsiyûn Dağı'nda Abbasi Halifesi Me'mun döneminde inşa edilmiştir.

¹⁶³ a.g.e., s.33.

¹⁶⁴ a.g.e., s.77.

¹⁶⁵ a.g.e., s.77,78,79.

Kâsiyûn Dağı'nın Eteğindeki Tozlu Kahvehane: Zeyn'in bebeği aldırdıktan sonra Ruheyf el-Menâhilî ile ilk defa buluştuğu mekândır.¹⁶⁶

2.4.1.5. Şam'ın Mahalleleri ve Kenar Mahalleleri

Gâde es-Semmân okuyucuyu, 60 ve 70'li yıllardaki Şam'a, onun eski mahallelerine, banliyö semtlere götürür. Mahalle ve mekânların isimlerini zikreder ve coğrafi şekilleri dikkatli bir şekilde tasvir eder. Romanda; şehrine, mahallelerine, güzel meydanlarına âşık Şamlı bir yazarın belleğinden, aşağıdaki mekânlar ele alınmıştır:

Şam Mahalleleri:

ها أنا في الشارع. صار بوسعي أن اركض من دون أن أبالي بصوت حدائي على الرصيف الصباحي. رائحة الخريف الشامي الدافئ المنعشة تسري في شرايين مدينتي وشراييني. تمتزج رائحة خريف دمشق الحنون برائحة الأرغفة الحارة الصباحية.¹⁶⁷

(Zeyn) “*İşte ben şimdi sokaktaydım. Kaldırımında ayaklarımın çıkardığı sese aldırış etmeden koşabiliyordum. Şam'daki sonbaharın hayat veren ve sıcacık kokusu şehrin ve benim damarlarımızda dolaşıyordu. Diğer yandan, Şam'ın sonbaharının sevgi dolu kokusu, sabahın sıcak ekmeklerinin kokusuyla harmanlanıyordu.*”

Arnûs Mahallesi:

ها أنا في "حي عرنوس" هنا أحببته حينما شاهدته للمرة الأولى في هذه المكتبة، وهنا أنساه وأنا أتابع دربي إلى المبنى القريب من المكتبة.¹⁶⁸

(Zeyn) “*İşte ben şimdi Arnûs mahallesindeyim. Bu kütüphanede, burada, Vesîm'i ilk gördüğüm zaman sevmiştim. Yine burada, aynı yerde, unutacağım onu. Kütüphaneye yakın bir binaya doğru yol alıyordum (Ruheyf'in muayenehanesine).*”

¹⁶⁶ es-Semmân, 2015, s.114-115.

¹⁶⁷ a.g.e., s. 13.

¹⁶⁸ a.g.e., s.15.

Arnûs Kütüphanesi: Kocası Vesîm ile ilk buluştukları yer.¹⁶⁹

Kâsiyûn Meydanı:

د. رهيف المناهلي مضى صوب قاسيون حيث توقف في الساحة وبقي جالساً في سيارته.¹⁷⁰

(Anlatıcı) ‘*Ruheyf el-Menâhilî Kâsiyûn’a doğru ilerledi ve orada meydanda durup bekledi. Daha sonra arabasında kaldı.*’

El-Muhâcirîn Meydanı: Kâsiyûn dağının eteklerinde yer alan bir meydandır. XX. yüzyılın altmışlı yıllarında bu meydanda henüz hiç bina yoktu. Bu meydan kadim ve yeni Şam’a nazırdır.

يروح د. رهيف المناهلي جيئة وذهاباً على رصيف ساحة المهاجرين ويحاول عبثاً طرد زين من شرايين

عذاباته.¹⁷¹

(Anlatıcı) ‘*Ruheyf el-Menâhilî, el-Muhâcirîn Meydanı’ndaki kaldırımında mekik dokuyordu. Zeyn’in yaşadığı azabı düşünmemek için nafîle çaba sarf ediyordu.*

الساحة المطلّة على دمشق حيث أنا الآن كما يفعل أبناء مدينتي حين يضيق صدرهم وتتلاطم المشاعر في قاعهم

مثلي أمواج البحر من الحيرة والذكريات والألم والصمت. فنحن فطرنا على الصمت حتى لحظة الانفجار.¹⁷²

(Zeyn) ‘*Meydan, Şam’a nazırdır; tıpkı benim ve şehirlilerin içleri daraldığında ve denizin dalgaları gibi şaşkınlık, hatıra, keder ve sessizlikten derinlerde bir yerlerde duyguları birbirleriyle çarpıştığına ona baktığı gibi... Bizim tabiatımızda patlama anına kadar sessiz kalmak vardır.*’

Tren Yolu: Bu tren yolu, romanın yazıldığı zamanda, el-Merceh meydanından başlayarak, eş-Şâlihiyye Yolu, el-Ebyağ Köprüsü, Şeyh Muhittin ve Nûrî Paşa menfezinden geçerek el-Muhâcirîn meydanına kadar uzanır.¹⁷³

¹⁶⁹ es-Semmân, 2015, s.20.

¹⁷⁰ a.g.e., s.29.

¹⁷¹ a.g.e., s.31.

¹⁷² a.g.e., s.31,32.

¹⁷³ a.g.e., s.33.

Ebû Rummâne Mahallesi: Geçen yüzyılın ortalarında Şam'da yer alan oldukça aristokrat bir mahalledir.¹⁷⁴

Şam'ın Kenar Mahalleleri:

غادرنا دمشق إلى إحدى ضواحيها، إلى مكان مظلم، إلى سور مقبرة. قال لي؟ إنزلي. هبطت من السيارة وسألته بهدوء: ما الذي فعله هنا؟ وشهر مسدساً وصوّبه نحوي ثم دفعني للوقوف أمام سور المقبرة كما لو كانت منصة إعدام وقال لي: هذه مقبرة حُسني الزعيم.¹⁷⁵

(Zeyn) “Şehrin kenar mahallelerinden birine, karanlık bir mekâna, bir kabristan duvarına giderken Şam'ı geride bıraktık. Vesîm bana şöyle dedi: ‘În aşağı.’ Bunun üzerine arabadan indim ve sakince şöyle sordum: ‘Bizim burada ne işimiz var?’ Bunun üzerine silahını kınından çıkardı ve bana doğrulttu. Daha sonra kabristanın duvarının önünde durmam için beni itikledi. Sanki o an idam kürsüsündeydim. Sonra bana şöyle dedi: ‘Bu kabir Hüsnü Zaim’in kabri.

- وستكون مقبرتك إذا رفضت العودة إلي.¹⁷⁶

(Vesîm) “Eğer bana dönmeyi reddedersen senin de kabrin olacak.”

Hamîdiyye Çarşısı: Faðîle ve Necm'in Bektaş Dondurmacısı'nın karşısında buluştukları yerdir. Bektaş Dondurmacısı; Hamîdiyye Çarşısı'ndaki meşhur dondurma dükkânıdır.¹⁷⁷

Cin Sokağı¹⁷⁸:

منذ اللحظة التي وصلت فيها بسيارتي الزرقاء الصغيرة إلى مدخل "زقاق الجن"، أدركت لماذا يطلقون عليه هذا الاسم.¹⁷⁹

¹⁷⁴ es-Semmân, 2015, s.63.

¹⁷⁵ 1949 yılında Suriye başbakanı ve cumhurbaşkanı olarak görev yapmış Suriyeli asker ve devlet adamı.

¹⁷⁶ es-Semmân, 2015, s.74.

¹⁷⁷ a.g.e., s.84.

¹⁷⁸ Cin Sokağı; el-Berâmke bölgesinde Şam'ın ortasında yer alan bir sanayi bölgesidir.

¹⁷⁹ a.g.e., s.110.

(Zeyn) *‘‘Küçük mavi arabamla Cin sokağının başına geldiğim an, bu sokağın neden bu şekilde isimlendirildiğini idrak ettim.’’*

Baradâ Nehrinin Etrafı: Zeyn ile Ğazvân el-Â‘id’in üçüncü kez buluştukları yerdir.¹⁸⁰

2.4.1.6. Lazkiye

Zeyn’in annesi Hind’in doğum yeri olması ve Zeyn’in merhum annesine olan bağlılığı ve onu hafızasında ölümsüzleştirmesi hasebiyle yazar Gâde es-Semman, Lazkiye şehrine romanının küçük bir bölümünde değinmiştir. Lazkiye’nin geçtiği yerler aşağıdaki gibidir:

ها أنا في مدينة أمي اللاذقية، في ندوة أدبية اجتماعية مع شاعرين وقاص.¹⁸¹

(Zeyn) *‘‘İşte ben, annemin memleketi Lazkiye’de, iki şair ve bir hikâye yazarı ile birlikte edebiyat seminerindeyim.’’*

Lazkiye Spor Kulübü:

أنا مدعوة للعشاء في النادي الرياضي.¹⁸²

(Zeyn) *‘‘Ben spor kulübünde akşam yemeğine davetliyim.’’*

- Zeyn, ilk hikâyesini edebiyat seminerinde sunduktan sonra, meslektaşları bunu kutlamak için spor kulübünde bir akşam yemeği organize etmişlerdir.

Dedesinin Evi:

عدت للنوم في بيت جدي في اللاذقية، وفي غرفة أمي بالذات.¹⁸³

(Zeyn) *‘‘Dedemin Lazkiye’deki evinde, özellikle de annemin odasında uyumak için geri döndüm.’’*

¹⁸⁰ es-Semmân, 2015, s.113-114.

¹⁸¹ a.g.e., s.117.

¹⁸² a.g.e., s.118.

¹⁸³ a.g.e., s.119.

2.4.1.7. Almanya

Zeyn, asi ve yazar kişiliği ile Şam-Beyrut seyahatleri ve Almanya'ya yaptığı seyahatler sayesinde mekân unsurunu çeşitlendirmiştir.

Münih:

حلقت الطائرة ليلاً في طريق العودة من ميونيخ إلى دمشق بعد شهرٍ حافلٍ بكل شيء في ألمانيا مع وفد الكتاب
السوريين.¹⁸⁴

(Anlatıcı) *Suriyeli yazarlardan oluşan bir heyet ile Almanya'da geçen yoğun bir ayın ardından Münih'ten Şam'a gidilen dönüş güzergâhında uçak geceleyin havalandı.*

2.4.1.8. Beyrût

O dönemde Beyrut'ta oldukça yaygınlaşmış olan edebi kahvehane ve restoranlar, yazarlar ve düşünürler için bir buluşma noktasıydı. Zira bu kiraathaneler farklı düşünce, din ve mezheplere sahip edebiyatseverleri bir sofrada toplardı. Romanda Beyrut'un bahsedildiği yerler aşağıdaki gibidir:

أنا الآن في بيروت مع نجم. سنعقد قراننا غد صباحاً.¹⁸⁵

(Fağîle) “*Şimdi ben Beyrut'ta Necm ile birlikteyim. Yarın sabah nikâhımız kıyılacak.*”

Beyrut Sokakları: Beles ve el-Hamra sokağı.

¹⁸⁴ es-Semmân, 2015, s.131.

¹⁸⁵ a.g.e., s.98.

2.4.1.9. Beyrut Restoranları

Süfün Seyiz Restoranı: Altmışlı yılların ortalarında meşhur olan, Beles sokağında yer alan ve artık kapalı olan restorandır.¹⁸⁶

Meksîm Restoranı: Bugün artık var olmayan ve geçen yüzyılın altmış ve yetmişli yıllarının başında ünlü olan bir restorandır. İsmi *Moby Dick* olarak değiştirmiştir. O zamanlar Beyrut restoranları arasında batılı isimler oldukça yaygındı.¹⁸⁷

La Grotto Obigon Restoranı: Yüksek bir noktadan, denize ve Güvercin (Raouche) Kayası'na manzarası olan bir restorandır.¹⁸⁸

2.4.1.10. Beyrut Kahvehaneleri

Ankıl Sam (*Sam Amca*) Kahvehanesi¹⁸⁹

Dubai Kahvehanesi: Ünlü Güvercin (Raouche) Kayası'na bakan ve uçurumda yer alan eski bir kahvedir.¹⁹⁰

Âzâr Kahvehanesi¹⁹¹

2.4.1.11. Beyrut Otelleri

El-Kâzîno Oteli: Lazkiye şehrinin denize bakan ilk oteliydi.¹⁹²

Lords Oteli: Bugün artık var olmayan ve bazı kısımları denize bakan küçük bir oteldi.¹⁹³

---

¹⁸⁶ es-Semmân, 2015, s.191.

¹⁸⁷ a.g.e., s.192.

¹⁸⁸ a.g.e., s.174.

¹⁸⁹ a.g.e., s.137.

¹⁹⁰ a.g.e., s.165.

¹⁹¹ a.g.e., s.172.

¹⁹² a.g.e., s.118.

¹⁹³ a.g.e., s.137.

El-Kontinental Oteli: Karşısında bulunan Kârlton oteli gibi bugün artık var olmayan ve deniz manzaralı bir oteldi. ¹⁹⁴ Ayrıca El-Kontinental Oteli Emced el-Ḥayyâl'in vefat ettiği oteldir.

على رؤوس أصابع دموعها ذهبت إلى الفندق. على رؤوس أصابع دموعها تلقت النبأ الفاجع.¹⁹⁵
(Anlatıcı) "Gözyaşları içinde sessizce otele gitti. Yine gözyaşları içinde acı haberi aldı..."

Zeyn'in Evi:

في ليلتي الأولى في شقتي الجديدة كنتُ أدور على الشرفات.¹⁹⁶

(Zeyn) "Yeni dairemdeki ilk gecemde balkonda dolanıyordum..."

Orly Sineması: O ve şehrin diğer görülmesi gereken turistik yerleri altmışlı yılların ortalarında Amerikan Üniversitesi civarındaki Beyrut'taki istasyonlardı.¹⁹⁷

er-Reyhâniyye Köyü: Yönetmen Semîr Zekrî, Gâde es-Semmân'ın "İmkânsız Roman" adlı romanı hakkında bir film çekerken, ona Suriye'de "er-Reyhâniyye" adında birkaç köy olduğunu ve hiçbirinin romanda olduğu gibi Baradâ gölünün kıyısında bulunmadığını söyledi.¹⁹⁸

Ya Dimeşk Vedâ'an romanında tasvir edilen Suriye'nin başkenti, büyük ilgi uyandırdı. Birçok sahnede Şam şehri, şehrin kenar mahalleleri ve semtleri sıklıkla tasvir edilmişti. Gâde es-Semmân aynı zamanda Beyrut'un söz konusu dönemde edebi açıdan önemine de değinmiştir. Bundan hareketle, romanın olaylarının birçoğu Lübnan'ın başkenti olan Beyrut'ta yer alan edebiyat kıraathanelerinde gerçekleşmiştir.

¹⁹⁴ es-Semmân, 2015, s.158.

¹⁹⁵ a.g.e., s.193.

¹⁹⁶ a.g.e., s.163.

¹⁹⁷ a.g.e., s.178.

¹⁹⁸ a.g.e., s.190.

2.5. Karakterler

Roman ve hikâye karakterleri; (insani) fikir, düşünce ve anlamların odak noktasıdır. Söz konusu fikir ve anlamlar, insanı ve meselelerini incelemeye odaklandığı için romanda ilk sırada yer almaktadır. Nitekim karakterler, toplumda yaşayan insanları temsil ederler.¹⁹⁹

Karakter; roman veya hikâye metninin yapısını oluşturan anlatı unsurlarından biridir. Sabit değildir, eserden esere değişiklik gösterir.²⁰⁰ Roman karakteri ile günlük hayattaki insan arasındaki fark buradadır; zira romanlardaki karakterler daha kurnaz ve entrikacıdır; Çünkü bu karakterler farklı düşünce biçimlerine sahip yüzlerce roman yazarının hayal gücünde tasarlanır.²⁰¹ Böylece romanlar sayesinde, biz okuyucuların kıvrak zekâları ile kavrayabileceği yeni bir insan cinsi ortaya çıkar.²⁰²

2.5.1. Roman Karakterlerinin İsimleri

Yazar Gâde es-Semmân, okuyucunun kafasında belirli çağrışımlar uyandırmak için karakterlerin isimlerini dikkatlice seçmeyi başarmıştır. Romanda, bu İsimlerin anlamları aşağıdaki gibidir:

Zeyn: Güzellik, zarafet, üstün huy ve yüksek makam.²⁰³

Emced: Şeref/Onur sahibi, en büyük ve en yüce.²⁰⁴

Hind: Yüz deve, bir ülke adı.²⁰⁵

---

¹⁹⁹ Muhammed Ğanîmî Helâl, *en-Nakdu'l Edebi el-Hadîs*, Mısır/Kâhire, Daru Nahda Mısır li't Tiba' ve'n Neşr ve't tevzi' 1997, s.526.

²⁰⁰ E. M. Forster, *Erkanu'l Kissa*, Terceme: Kemâl İyad Câd, Mısır/Kahire: Daru'l Kernek, 1960, s.60.

²⁰¹ Forster, 1960, s.69.

²⁰² a.g.e., s.79.

²⁰³ Hannâ Nasr el-Hattî, *Kâmûsu'l-Esmai'l-Arabiyye ve'l-Mua'rrebe ve Tefsîru Me'3ânîha*, Lübnan/ Beyrût, Daru'l Kutub el-İlmiyye, 3.Baskı, 2003, s.42.

²⁰⁴ Hannâ Nasr el-Hattî, 2003, s.23.

²⁰⁵ a.g.e., s.104.

Fağîle: İyi ve güzel bir meziyet/özellik.²⁰⁶

Cüheyne: Cühne'nin ismi taşıdığı, yani gecenin son vakitleri.²⁰⁷

Ruheyf: İyi huylu, ince, nazik.²⁰⁸

Ğazvân: Çok saldırgan.²⁰⁹

Muâ': İnsanların itaat ettiği kişi.²¹⁰

2.5.2. Karakterlerin Tanıtılması

Roman karakterleri Gâde es-Semmân tarafından toplu bir şekilde takdim edilmemiş olup, karakterlerin romandaki rollerine göre kademeli olarak sunulmuştur. Romanda bazı karakterlerin kendilerini tanıttığını, bazılarının diğer karakterler tarafından tanıtıldığını ve bazılarının ise anlatıcı tarafından takdim edildiğini görürüz.

2.5.3. Kendi Kendini Tanıtan Karakterler

Zeyn el-Ğayyâl karakteri, romanın ilk bölümünde kendisini detaylı ve uzun bir şekilde takdim etmiştir.

Zeyn el-Ğayyâl: Olayların aktif karakteri; romanın vuku bulan olayları boyunca bize eşlik eden roman kahramanıdır. Roman yazarı, Zeyn aracılığıyla romanın olaylarını okuyucuya aktarmıştır. Çoğu zaman doğrudan hitap üslubunu benimsemiş olan kahramanın sesiyle olayları kesintiye uğratar. Zira Kâsiyûn dağında kendisini okuyucuya bir kaya olarak sunmuştur.²¹¹

²⁰⁶ Hannâ Nasr el-Hattî, 2003, s.95.

²⁰⁷ a.g.e., s.79.

²⁰⁸ a.g.e., s.41.

²⁰⁹ a.g.e., s.54.

²¹⁰ a.g.e., s.61.

²¹¹ es-Semmân, 2015, s.23.

أغرق وأطفو لا لن أصرخ لن أقوم بالأنين أنا صخرة في قاسيون لا شيء يطحنني. المطر والريح
والصواعق تعبرني ولا تززع عني.²¹²

“Boğulurum ve suyun üstünde kalırım. Hayır! Yardım çığılıkları atmayacağım ve sızlanmayacağım. Kâsiyûn dağında bir kayayım ben, kimse beni yok edemez. Yağmur, rüzgâr ve şimşeklerin altında kalıyorum ama hiç sarsılmıyorum.”

Zeyn, Âl-i el-Ĥayyâl adında köklü bir ailenin kızıdır. Annesi ikinci zorlu doğumunu yapması sonucu vefat ettikten sonra Zeyn’in bakımını babaannesi Hayat üstlenir. Küçük yaşlardan itibaren, annesi Hind’in ölümünden sonra kendisine bakan babaannesini sever. Zeyn ilme adeta âşıktır, öyle ki Fransızca’yı anadil seviyesinde öğrenmiştir, ardından Arapça ve Kur’an-ı Kerim’i öğrenmiştir. Babasından Zeyn’e; gurur, özsaygı, cömertlik, özgüven, irade gücü ve cesaret gibi özellikler miras kalmıştır. Ayrıca ya yüksek sesle söyleyerek, ya da âşık olduğu yazma hobisi aracılığıyla düşüncelerini özgürce ifade etme özelliğini de babasından almıştır. Yazma yeteneğini keşfettiğinde, bu keşfi onu yazmaya teşvik eder. Kısa süreliğine yazarlık yapmasına rağmen, ünü beklentileri aşan bir yazar olur, bu da gerçek bir yeteneği gösterir. Edebiyat seminerlerine tüm gücü ve cesareti ile çalışır.

Yazar Gâde es-Semmân, bizlere 18 yaşında güzel bir kadın olan kahraman Zeyn el-Ĥayyâl’in bilgilerini içeren kimlik kartına benzer bir şey hazırlamıştır.

اليوم في عيد ميلادي الثامن عشر.²¹³

“Bugün benim on sekizinci doğum günüm.”

Belki de yazar, Zeyn’in etrafında kasıtlı olarak bir gizem havası uyandırmaktadır. Çünkü Zeyn, o dönemde Şam şehrinde var olan zıtlıkları bünyesinde barındıran kadının sembolüdür. Zeyn, hayatının en güzel dönemini yaşayan genç bir kadındır ve onun

²¹² es-Semmân, 2015, s.24.

²¹³ a.g.e., s.16.

boşanma olayı sömürgecilikten önce Şam'ın başına gelen olayları anımsatır. Fikrî, etnik ve kültürel mücadeleler ile tüm mezhepleriyle beraber çeşitli dinlere ev sahipliği yapan Şam'ın sembolik bir görüntüsü kabul edilir. Bu durum, Zeyn'in fiziksel özelliklerinin neden kasıtlı olarak belirtilmediğini açıklar. Nitekim romanda Zeyn'in göz rengi, vücut şekli, boyu veya diğer özellikleri hakkında herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.

Zeyn'in on sekiz yaşında olduğu bilgisi, sorumluluk ve karar alma yetkisini gösterdiğinden dolayı kasıtlı olarak belirtilmiştir. Zira Zeyn'in çocuk aldırma ve boşanma kararlarını kendi başına ve kendi özgür iradesiyle aldığına dair hiçbir kanıt yoktur. Romanda, Zeyn'in ağırbaşlı ve uyanık bir karaktere sahip olduğuna tanık oluruz. Nitekim Zeyn'in şöyle bir ifadesi vardır:

ثمة قرارات علينا اتخاذها بمفردنا دون الاتكاء على كتف أحد.²¹⁴

'Kimseden destek almadan kendi başımıza vermemiz gereken kararlar vardır.' Ne var ki, Şam'da yaşayan toplumun yapısına bakıldığında, İslami geleneklere göre on sekiz yaşının çocuk aldırma gibi eylemlerin kararını vermek için uygun bir yaş olmadığını ve velisinin izni dışında bu yaştaki bir kızla evlenmenin caiz olmadığını görürüz. Kısacası Zeyn okuyucuya entelektüel ve aklı başında biri olduğu izlenimini verir.

Yasemin sokağındaki sosyal durum ve erkek egemen toplumunun insanlar üzerindeki gücü göz önünde bulundurulduğunda, özgürlükleri baskılayan ve insanların kaderini gaddarca ve şiddetle manipüle eden diktatörlük yönetimi göze çarpar. Zeyn'in içinde vuku bulan fikrî mücadele, kendisini teslim olmaya çağıran tüm dış etkilere rağmen, söz konusu dönemde Şam şehrinin yaşanmış gerçekliğini bünyesinde barındıran, kendi kendine ayakta kalma çabasıyla ve sebat ile devam eder. Yazar Gâde es-Semmân'ın, eylem, fikir ve yaygın olan her şeye karşı isyanda meşruiyet kazandırarak açıkça öne çıkardığı romanın ana karakteri Zeyn'in bilincini şekillendiren içsel

---

²¹⁴ es-Semmân, 2015, s.15.

birikimlerin ışığında, tüm kültürel ve ideolojik normlarını romanı aracılığıyla okuyucuya aktardığını hissederiz.

كنت أكتشف كيف يمكن للحبيب أن يصير جلاً.²¹⁵

(Zeyn) ‘‘Bir sevgilinin nasıl olur da bir cellat olabileceğini anlamaya çalışıyordum.’’

Zeyn, zorba bir rejimin ağırlığı altında yaşadığı acı gerçeği reddeder. Özetle Zeyn, Şam şehrinin çirkin gerçekleri karşısında şaşkın ve karışık duygular ile dolup taşan bir karakterdir.

2.5.4. Başka Karakterler Tarafından Tanıtılan Karakterler

Romandaki karakterlerden bazıları başka karakter tarafından tanıtılmıştır. En öne çıkanları aşağıdaki gibidir:

Emced el-Ḥayyâl: Zeyn’in tarifine göre babası Emced el-Ḥayyâl; Şam’lı bir aileden gelme, orta sınıfa mensup, kendi kendini yetiştirmiş ve mücadeleci bir insandır. Kardeşi Abdulfettah’ın itirazlarına rağmen doktora derecesini alana kadar eğitimine Paris’te devam etmiştir. Kardeşi Abdulfettah’ın abisinin Paris’te okumasını istememe nedeni maddi durumlarının yetersiz oluşudur. Ancak Emced ona boyun eğmemiş ve eğitimine devam etmiştir. Emced tüm engellere meydan okuyarak, eğitim masraflarını karşılamak için Paris’te çalışma hususunda azim ve sebat etmiştir. Zeyn babası hakkında şu ifadeleri kullanmıştır:

أبي اليتيم كان طفلاً حين فقد والده. . عاش شبابه في الفقر والكبح والدراسة العسيرة في باريس.²¹⁶

²¹⁵ es-Semmân, 2015, s.26.

²¹⁶ a.g.e., s.19.

‘Yetim babam, babasını kaybettiğinde henüz bir çocuktum... Gençliğini Paris’te yoksulluk içinde geçirmiş, yaşamak ve meşakkatli eğitim hayatını tamamlamak için çok çalışmış.’

Romanda Emced el-Ḥayyâl’in dış görünüşü hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir. Ancak Emced el-Ḥayyâl gibi mücadeleci bir kişiliğin yalnızca içsel özelliklerine odaklanılmıştır.

Zeyn’in söz konusu dönemde Şam toplumu tarafından kabul görmeyen ciddi hatalarına rağmen, romanda vuku bulan olaylar boyunca Emced el-Ḥayyâl’in kızına karşı her zaman iyi bir baba olduğunu gözlemleriz. Beklenenin aksine Emced el-Ḥayyâl, Zeyn’e maddi ve manevi destekte bulunmuş ve özel hayatıyla ilgili aldığı kararlarda onun arkasında durmuştur.

Entelektüel düzeyde ise Emced el-Ḥayyâl seçkin, şerefli ve mücadeleci bir avukattır. Adaletin her zaman yerini bulması için, hak ve eşitliğin sağlanması adına kınanmaktan korkmayan bir avukattır. Ayrıca kızı Zeyn’e Arap dilini ve Kur’an-ı Kerim’i öğretmeye istekli olmuştur. Aynı zamanda, yazar ve şair arkadaşlarıyla birlikte edebiyat seminerlerine katılarak, çocukluğundan beri Zeyn’in edebi yönünü beslemeye çalışmıştır.

Ruheyf el-Menâhilî: Zeyn, yine başkarakterlerden biri olan Ruheyf’i okuyucuya tanıtır. Kendisinin çocuk aldırma sürecini tamamlayan bu doktorun mesleği hakkında şöyle bir yorumda bulunur:

هذا الدكتور واسمه رهيّف المناهلي أعرفه منذ صغري، ثم أنه أستاذ جامعي ومن الخير لي أن اتق بعلمه.²¹⁷

‘Adı Ruheyf el-Menâhilî olan bu doktoru çocukluğumdan beri tanıyorum, kendisi bir üniversite profesörü ve onun bilgisine güvenmek benim hayrımadır...’

---

²¹⁷ es-Semmân, 2015, s.21.

Ruheyf el-Menâhilî; şefkatli, romantik, son derece vatansever ve ölene kadar Şam'da yaşamak isteyen bir karakterdir. Ezilmeyi ve aşağılanmayı reddeden duygusal bir insandır. Ruheyf, geride yetim ve acı çeken bir çocuk bırakan, baskı uygulayan ve çocuğuna dayattığı anlamsız ve mantıksız sosyal kısıtlamalardan hiçbir suçluluk duymayan sorumsuz babalık otoritesine karşı isyankârdır.

El-Menâhilî, sevmeyi bilmeyen babalar ve sert üvey anneler yüzünden yozlaşmış olan bir sosyal çevreden muzdariptir. Babası ona öyle kötü davranırdı ki, Ruheyf onunla yüz yüz gelmek dahi istemezdi. Bu durumu Ruheyf'in şu cümleleri gözler önüne serer:

ووالدي الذي لا يحاورني حتى حين صُرتَ مراهقاً ولا ينظر إلى وجهي حين أكلمه بل و ينتظر سماع صوت
زر كهرباء الحمام حين أدخل إليه ليمضي صوب المطبخ ويتحاشى الالتقاء بي.²¹⁸

“Babam, ergenlik çağına gelene kadar benimle hiç diyalog kurmaz, onunla konuştuğumda yüzüme dahi bakmazdı. Aksine, ben lavaboya girdiğimde mutfığa doğru gider, benimle karşılaşmamak için lavabonun ışığını söndürene kadar orada beklerdi...”

Babasının Ruheyf'e kötü davranması onu yalan söylemeye itmiştir. Zira elektriği çok kullandığı için babasından azar işiten Ruheyf, Kur'an-ı Kerim okuduğunu söyleyerek babasına yalan söylemiştir. Bu hususta Ruheyf'in şu cümlesi dikkat çeker:

القرآن، كتاب الله وأحتمي بذلك إذ من يجروء على زجر ولده لأنه يقرأ القرآن ليلاً؟²¹⁹

“Kur'an, Allah'ın kitabıdır ve ben ona sığınırım. Çünkü geceleyin Kur'an okuduğu için çocuğunu azarlamaya kim cesaret edebilir?” Aslında Ruheyf geceleri hayallerini gerçekleştirmek ve hedeflerine ulaşmak için derslerine çalışırdı.

Cuheyne el-Asîrî: Babaanne Hayat, muhabbet duyduğu Cüheyne'yi okuyucuya tanıtmıştır. Ondan şöyle bahsetmiştir:

²¹⁸ es-Semmân, 2015, s.35.

²¹⁹ a.g.e., s.35.

فهي البنت الصغيرة التي أحضرتها كنتي هند معها من اللاذقية، أجل أحبها ولكن.²²⁰

‘‘Gelimin Hind’in Lazkiye'den getirdiği küçük kız, evet onu seviyorum ama...’’

Cüheyne; Avrupai bir güzelliğe sahip, ince vücutlu, uzun boylu, güçlü ve dinç bir karakterdir.

Cüheyne, babasının ona yaptığı zulümden muzdaripti. Çünkü babası Cüheyne’yi ona bakan ve kızıyla birlikte büyüten Hind’e sattı. Ev hizmetçisi olarak adeta bir köle hayatı yaşadı. Evlendiğinde bile, kendisini çok sevmesine rağmen Necva adlı kadınla evlenerek kendisine ihanet eden kocası Ubeydu el-Asîrî tarafından ağır haksızlığa uğradı.

Dokuz yaşında iken babası tarafından Zeyn’in annesine satılan Cüheyne'ye gelince; prensipleri olan iyi kalpli bir insandır ve ne kadar zor olursa olsun başkalarına yardım etmekten çekinmez. Bu özelliği, Ubeydu’nun döverek kendisine zulmettiği Necva’ya verdiği destekte açıkça görülür. Aynı şekilde, kayınpederi el-Asîrî bayılıp yere düştüğünde de ona yardım etmiştir.

Cüheyne; babaanne Hayat, Zeyn ve onlardan önce Hind'den aldığı eğitimle, hayatını daha iyi yönde değiştirmeyi başarmıştır. Kocasını hiçe sayarak evinin sahibi olana kadar; babası, kocası ve kayınpederi tarafından uzun süredir zulüm gördüğü ataerkil otoriteye karşı gelmeyi başarabilmiştir.

Avukat Necâti: Avukat Necâti romandaki yardımcı karakterlerdendir. Birbirini izleyen olaylar ve yaklaşan boşanma tarihi ile Zeyn, endişesini dile getirerek merak içinde babasının arkadaşına başvurur.

لماذا تأخر المحامي نجاتي هكذا؟ وعدني بالمرور للقائي.²²¹

(Zeyn) ‘‘Avukatım neden bu kadar gecikti? Benimle buluşacağına söz vermişti...’’

²²⁰ es-Semmân, 2015, s.86.

²²¹ a.g.e., s.71.

2.5.5. Anlatıcı Tarafından Tanıtılan Karakterler

Anlatıcı; karakterlerini onların hislerini, duygularını ve diğer karakterlerle olan ilişkilerini tasvir ederek sunar. Bu karakterler:

Ğazvân el-Â'id: Yakışıklı, güzel gözlü, güzel bir çene gamzesi ve kalın saçlarıyla taçlanmış bir yüze sahip, ince vücutlu ve orta boylu bir karakterdir.

الوسيم الوجه ذو العينان الجميلتان، وغمزة الذقن الجميلة، ذو الوجه المكمل بشعر كث، الناحل الجسد، ذو القامة المعتدلة "عينين تسيلان عسلاً وذقن لها غمزة.²²²

(Anlatıcı) ‘‘Gözlerinden bal damlıyor ve gamzeli bir çeneye sahip...’’

Ğazvân; eğitilmiş, genç, savaşçı, mülteci, vatan sevdalısı, davasına bağlı, özgürlük aşığı, romantik âşık, yufka yürekli, tutkulu ve davasına sonuna kadar inanan bir insandır.

Filistinli mülteci Ğazvân, Kuveyt'te öğretmen ve Şam Üniversitesi'nde öğrenciydi. İster fiziksel ister psikolojik olsun, Zeyn ile Ğazvan'ın en şiddetli acılarla yüzleştikleri zamanlarda aldığı kararlardaki cesurlukları onların kesişim noktasıdır ve hayatlarında birçok ortak nokta vardır.

Ğazvân, Zeyn'e yakınlaşmak için ona karşı sevgi ve şefkat dolu davranır. Nitekim Zeyn'in iznini almadan paltosunu çıkarıp Zeyn'in omzuna astığını görürüz.

كم أنت جميلة وشاحبة ومتعبة.²²³

(Ğazvân) ‘‘Ne kadar güzel, solgun ve yorgunsun.’’

Ve kendinden emin bir şekilde ismini tekrarlayarak şöyle der ‘‘Ben Ğazvân el-Â'id'im, bir gün ismimi unutmana izin vermeyeceğim. Sadece sana, seni makyajsız ve bitkin yüzünle göz kamaştırıcı derecede güzel bulduğumu söylemek istiyorum.’’²²⁴

²²² es-Semmân, 2015, s.38.

²²³ a.g.e., s.38.

²²⁴ a.g.e., s.39.

Fağîle: Babalığın gerçek anlamını bilmeyen bir baba ile olaylarla nasıl başa çıkacağını bilemeyen akılsız ve sağduyusuz bir annenin olduğu parçalanmış bir ailede büyümüştür.

Fağîle'nin etrafındaki herkes, fakir ve sorumsuz olması gerekçesiyle sevgilisi Necm ile evlenmesine engel olmaya çalışmış fakat Fağîle amacını uygulamalı olarak hayata geçirmeyi başarmıştır. İnsanların baskısına ve Mutâ ile birliktelik kurmasını isteyen annesinin ısrarlarına daha fazla dayanamayıp Mutâ ile evlenmeyi kabul eder. Evlenmeden önceki şartı ise boşanma hakkı almaktı. Mutâ ile yaptığı evliliğin başarısız olması durumunda bu hakkı kullanacaktı. Mutâ'nın evlenmeden önce Fağîle'ye tecavüz etmesi, Fağîle'nin ondan kati suretle kurtulmak istemesindeki en etkili psikolojik faktördür. Diğer taraftan, Mutâ'nın Fağîle'ye yaptığı acımasız saldırıya rağmen Fağîle'nin samimi bir şekilde onunla evlenmeyi istemesine rağmen, Necm'in sevgisi boşanma olayında Fağîle'ye destek olmuştur.

Hayatı boyunca kardeşi, babası ve hatta annesi de olmak üzere bütün aile fertlerinin hükmü altında kalmış ve bu durumdan çok çekmiştir. Bu şiddetli psikolojik baskıya maruz kalmasının sonucunda, hiçbir şeye karşı boyun eğmemeyi ve din, hukuk ve toplum tarafından güvence altına alınan hakları nasıl elde edeceğini öğrenmiştir.

Abdulfettâh: En yakınındaki insanlar dâhil başkalarının acı çekmesinden keyif duyan sadist bir karakterdir. Zira kardeşi Emced'e kasten baskı yaparak, kardeşinin karısı Hind'in ölümüne neden olmuştur. Kızları Fağîle ve Hamde'ye aşırı derecede psikolojik tacizde bulunmuş ve yoğun ataerkil eğilimlerinin bir sonucu olarak onların ruhları üzerinde oldukça kötü bir etki bırakmıştır. Öyle ki kediler bile onun eziyetlerinden kurtulamamıştır. Zeyn, amcası ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

لعل امي دفعت حياتها ثمناً له حين كرهتها الأسرة ورفض عمي احضار طبيب ذكر لها وهي تحتضر بعد

تعسر ولادتها الثانية وماتت؟²²⁵

(Zeyn) “*Belki de annem, ailesi ondan nefret ettiğinde ve amcam onun zorlu ikinci doğumu için bir (erkek) doktor getirmeyi reddettiğinde o bunun bedelini canıyla ödedi ve öldü.*” Bu cümleden de anlaşıldığı üzere, kendisi bilimin ve çalışmanın değerini bilmeyen dar kafalı bir karakterdir. Abdulfettâh’ın böyle olmasının nedeninin geçirdiği hastalık olduğu ifade edilmiştir: “Ailenin kadınlarına karşı merhametli ve yoldaş olan hatta onlarla iftihar eden Abdulfettâh’ın geçirdiği hastalıktan dolayı kişiliğinde değişikliklerin meydana geldiği görülmüştür.”²²⁶

Necm: Necm Hoca fakir bir adamdır, köylüdür ve çok samimi duygulara sahiptir. Mantıklı, dengeli ve hayatın zorluklarına katlanmasını sağlayan iyimser bir hayat görüşüne sahiptir.

Romanda Necm Hocayı, adamlığı tam anlamıyla idrak etmiş ve özgür düşünceli bir karakter olarak gözlemleriz. Ahlak sahibidir, meseleleri belki de mevcut yaşını aşan bir hikmetle ele alır. Bir insanın değerinin sahip olduklarında değil, özünde olduğunu çok iyi bilir.

Muṭâ’: Çok zengindir, yasa dışı yollardan da olsa büyük kazançlar elde eder. Başkalarına eziyet etmekten zevk alan ve psikolojik olarak yaratılıştan anormal olan bir insandır. İnsanları tıpkı bir avcı gibi gözüne kestirir, avını yakalamakta oldukça hünerlidir.

Muṭâ’ yozlaşmış düşünce yapısına sahip, yüzeysel, hiçbir değer ve ilkeye sahip olmayan ve zavallı çıkarlarını elde etmek için Şeytan’ın kendisiyle ittifak kurmaya hazır

²²⁵ es-Semmân, 2015, s.16.

²²⁶ a.g.e., s.58.

olduğu bir şahsiyettir. Muṭâ'ya göre kadın dâhil her şey satın alınabilir. Fağîle, Muṭâ' tarafından uğradığı tecavüzü şu cümleyle ifade etmiştir:

لقد اغتصبني مطاع كي لا أقول لا يوم كتب الكتاب.²²⁷

‘‘Nikâh günü, sırf ona hayır demeyeyim diye bana tecavüz etti.’’

Teğmen Nâhî: Hastalık derecesinde iktidar sevgisine sahip, yönetimi tekeline almaya çalışan, vicdansız, yalancı, yozlaşmış, rüşvetçi, sınırsız istek ve arzularına boyun eğmeyenlerle ticaret yapmaktan çekinmeyen, ahlak yoksunu bir karakterdir. Kibirli, inatçı, güvenilmez, sorumsuz, aile kavramına ve çocuklara değer vermeyen, sapkın düşünce yapısına sahip, görev ve makamını başkalarını taciz etmek ve şantaj yapmak için kullanan bir insandır. O zamanlar Şam'da hüküm süren yozlaşmış hükümeti temsil eder.

2.5.6. Romandaki Kadın Karakterler

Zeyn'in Annesi Hind: Zeyn'in annesi, *İmkânsız Roman*'ın ilk bölümünde belirtildiği üzere, kendisinden sonra hayata tutunamayan ikiz erkek çocuğu doğurduktan sonra şiddetli kanamadan vefat etmiştir. Hind, Ulusal Okul'da Fransızca hocasıydı.

Hind, fedakâr ve cefakâr bir kadındı. Her zaman kocasını memnun etmeye çalıştı. öyle ki sırf kocası erkek çocuk istiyor diye canını feda etti. Romanda Hind karakterini; okulda çocukların öğünlerini yemelerine yardım etmeye gayret eden, öğrenciler arasından İngilizce ve Fransızca öğrenmek isteyenlere yardım eden, insan sever ve son derece sosyal bir insan olarak gözlemleriz. Hind; zeki, ne istediğini bilen, bilim ve çalışmanın hayattaki değerinin son derece farkında olan bir insandır.

Babaanne Hayat: Romandaki birçok karakter üzerinde etkili olan, iyi, kararlı, sorumluluk sahibi bir karakterdir. Oğlu Emced el-Ḥayyâl'in hayalini gerçekleştirmesine

²²⁷ es-Semmân, 2015, s.84.

yardım etmiştir. Zeyni ve gelini Hind'in ölümünden sonra hizmetçi Cüheyne'yi büyütmiştir. Zekidir ve olayların arkasında yatan gerçekleri herhangi bir izahata gerek duymaksızın idrak edebilir. İçlerinde Abdulfettah gibi hata yapanlar dâhil, bütün evlatlarına karşı merhametlidir. Sorunlarla güçlü bir şekilde yüzleşir, herkese tavsiye ve destek verir. Nasihat verme hususunda oldukça güvenilirdir.

Babaannenin Zeyn'e verdiği nasihate bir örnek:

أيان كان من يسألك لماذا الطلاق بعد ذلك الحب كله، قولي لهم ببساطة: ما صار نصيب.²²⁸

“O kadar aşk yaşadıktan sonra neden boşandığını soranlara sadece şunu söyle:

Nasibim böyleymiş.”

Babaanne, sosyal ve aktif bir insandır fakat herhangi bir akademik eğitim görmemiştir. Hayat okulundan mezun olduğu söylenebilir, nitekim hayatta birçok kriz görüp geçirmiştir. Söz konusu krizlerin bilgelikle üstesinden gelmiştir. Çevresindeki insanlar onun yaptıklarından dolayı gururludur. Ayrıca, yakışıklı erkek arkadaşıyla yaşadığı krizi atlatması için torunu Zeyn'e destek oluyordu.

لا تقولي لي شيئاً. فقد أضعف وأثرثر حول ذلك.²²⁹

“Bana hiçbir şey söyleme, boşluğuma gelir ve onu etrafta söyleyebilirim.”

Fransız Hemşire Brigitte: Fransız hemşire; Ruheyf el-Menâhilî ile birbirlerine âşık olmuşlardır. Mesleğindeki becerisi ve yaratıcılığına hayran kalmış ve ona meslek hayatında bir eş olarak yoldaş olmuştur. Ruheyf ile birlikte Şam'a dönmüştür. Ayrıca Ruheyf, çocuk sahibi olmaktan korktuğundan dolayı Brigitte ile kısır olduğu için evlenmiştir.

Sadece hemşire olmasına rağmen oldukça bilgili bir insandır ve Ruheyf el-Menâhilî'nin dikkatini çekmeyi başarmıştır. Ailesi tarafından aşağılandığı ve hakir

²²⁸ es-Semmân, 2015, s.48.

²²⁹ a.g.e., s.47.

görüldüğü zamanlarda kocasına karşı şefkatli ve samimidir. Sevecen, nazik ve asil bir kişiliğe sahiptir. Nitekim Şam'dayken çocuklara ücretsiz Fransızca dersleri vermiştir.

2.5.7. Yardımcı Karakterler

Tek bir özelliğe sahip ne gelişen ne de değişen tek taraflı karakterlerdir. Ana karakterleri desteklemek ve olayların akışını hızlandırmak için romanın her yerine dağılırlar.

Vesîm: Zengin bir aileden gelir. Yüzeysel, kibirli, bencil, aşırı derecede ataerkil, aceleci ve mecnun bir insandır. Ayrıca, başkalarına eziyet etmekten zevk alır. Çevresinde olup bitenlerden habersizdir.

Vesîm, Zeyn'in entelektüel ve ilkeli bir insan olmasındaki başarısı nedeniyle karısını kıskanan, zaman zaman aşağılık ve çaresiz hissedilen bir karakterdir.

Ubeydû el-Asîrî: Yüzeysel, bilgisiz, boşboğaz, hayatta olup bitenden habersiz ve sadece zevklerine odaklanan bir karakterdir. Başarıya inanmayan, kişiliği zayıf ve şehvet düşkün bir insandır. Sorumsuzdur ve kendisini zayıf iradeli ve zayıf bir karakter yapan annesinin üzerindeki egemenliğinin kurbanı olmuştur.

Genelde kadınlara, özelde de Cüheyne ve Necvâ çiftine karşı gerici düşünceye sahip bir karakterdir. Bu düşünce yapısına sahip olmasının nedeni, çocukluğunda zalim bir anne ve ataerkil düşünceye sahip bir baba yüzünden çektiği acılardır.

2.5.8. Unvanlarıyla Birlikte Takdim Edilmiş Olan Karakterler

Gâde es-Semmân; karakterlerin bulunduğu yeri, dahil olduğu olayı, karakteristik özelliklerini ve sosyal statüsünü tam bir bağlam içinde göstermek veya romandaki olaylara doğrudan katılmayan karakterler hakkında okuyucuya tanımlayıcı bir bilgi

vermek için bazı karakterleri unvanlarıyla birlikte zikretmiştir. Unvanlarıyla birlikte zikredilmiş karakterler iki alt başlıkta incelenecektir.

2.5.9. Edebi Karakterler

Şâir Elvân: Çalışkan, dürüst, insan canlısı bir karakterdir. Tereddütsüz bütün ihtiyaç sahiplerine yardım eder. Kelimenin tam anlamıyla; onurlu, alçakgönüllü, mücadeleci, liberal ve sosyal adaleti sağlamaya çalışan bir insandır.

Yardımseverdir ve olumsuzluklara boyun eğmez. İfade özgürlüğüne inanır. Mevcut koşullar gereğince bir devrim yapılması gerekse bile, her türlü yolsuzlukla mücadele edilmesi gerektiğini savunur. Hatayı savunmayı reddeder veya hata gördüğü zaman ona göz yummaz. Zeyn'in durumunda ise, hakkı savunma yolunda sıkıntı çekmesine rağmen Zeyn'in davasına inanıyordu ve onu hep destekledi. Bunun karşılığında evsiz kaldı ve mesleğini kaybetti fakat onurunu korudu.

Yazar Sudûkî İbrâhîm: Edebi faaliyetlerle oldukça ilgiliydi. Nitekim batılı okurları Suriye edebiyatıyla tanıştırmak için ünü başka ülkelere ulaşan Şam asıllı yazar Zeyn için Batı Almanya'daki Yazarlar Birliği'ne başvuru yapan ilk kişidir. Hatta romanda Yazar Sudûkî şöyle der:

لدينا دعوة من اتحاد الكتاب في ألمانيا الغربية.²³⁰

"Batı Almanya'daki Yazarlar Birliği'nden davetiyemiz var!"

Şâir Âmir, Eleştirmen İdvâr ve Düşünür Münih Bey: Bu karakterler romandaki yardımcı karakterlerdir.

---

²³⁰ es-Semmân, 2015, s.125.

2.5.10. Gazeteci Karakterler

Vedî' Bey: *El-İntisâr* gazetesinin sahibi ve Zeyn'in makalelerinin yayımlanmasından sorumlu olan kişidir. Zeyn'in sonuna kadar destekçisi ve yardımcısı olmuştur. Zeyn'e olan desteği Vedî'nin şu cümlelerinde görülür:

كل متهم برئ ريثما تدينه محكمة عادلة، وسأظل انشر مقالاتها حتى يصدر حكم بحقها يدينها.²³¹

“*Adâletli bir mahkeme tarafından mahkûm edilinceye kadar her sanık masumdur ve ben de Zeyn mahkûm edilinceye kadar onun makalelerini yayınlamaya devam edeceğim.*”

Vedî' Bey, kınamaktan, eleştirilmekten korkmayan cesur bir gazetecidir. Entelektüel, kanaat sahibi ve özgür bir insandır. Sonucu her ne olursa olsun düşünce özgürlüğünü yaymaya çalışır, haksızlığa karşı kalemiyle direnir ve başkaldırır.

Gazeteci Marlyn: Liberaldir. Sosyal, siyasi ve edebî ortamlarda adından söz ettiren entelektüel bir gazetecidir. Beyrut aşığıdır. Farklı kültürlerle karşı açık görüşlüdür. *Edebiyatçı ve Düşünürler Meclisi*'ni çok sever. Dost canlısı ve yardımseverdir. Beyrut'ta geçirdiği süre boyunca Zeyn'e çok yardımcı olmuştur. Nitekim Zeyn ve Ğazvân'ın tekrar buluşmasına vesile olmuştur.

Gazeteci Mâzin ve Editör Mahyû: Zeyn'in makale ve öykülerini yayımlandığı dönemde tanıştığı karakterlerdir ve romanın yardımcı karakterleridirler.

Romanda çok fazla bahsedilmemiş olan diğer karakterler ise aşağıdaki gibidir:

Felek: Abdulfettah'ın karısı.

Bûrân: Emced ve Abdulfettah el-Ħayyâl'in kız kardeşi.

---

²³¹ es-Semmân, 2015, s.149.

Hamîde: Zeyn'in amcasının kızı. Aşkını savunmak için Zeyn'i örnek alan bir karakterdir.

Nevvâl: El-Ḥayyâl evinin komşusu.

Velîd: Nevvâl'in sevgilisi.

Hâkim: Boşanma davasında isimsiz olarak olaylara dahil olur.

Yaşlı Komşu: Bayan el-Kuvvetli, soylu bir kadındır.

Afâf: Zeyn'in üniversite arkadaşlarından.

Naîle: Zeyn'in kız arkadaşı.

Babaanne Hayat'ın Kız Kardeşi: İsmi belirtilmemiştir.

Zeyn'in Teyzesi: İsmi belirtilmemiştir.

Ubeydû el-Asîrî ve babası: Yasemin sokağı sâkinleri.

Necvâ: Ubeydû'nun ikinci karısıdır. Olayların gelişmesiyle birlikte Cüheyne ile eşcinsel bir ilişki yaşar.

Emel: Zeyn'in eski eşi Vesîm'in sevgilisi.

Genç İrfân: Fransa'da mühendislik alanında doktora yapmıştır. Daha sonra Şam'a döner. Zeyn'in iş aramak için gittiği okulun müdürüdür. Çocukluğundan beri Zeyn ile bir bağı vardır.

Amca Mervân: Zeyn'i sanayi şehrine gönderen komşudur.

Ebû Keûd: Mekanik bir işçi.

Kostantîn ve Fuâd: el-Ḥayyâl ailesinin dostları.

Binbaşı Semîr: Teğmen Nâhî'nin baş destekçisi.

Âdile Hanım: Doha Fikir Okulu'nun müdürü.

Vesîm'in Annesi: İsmi belirtilmemiştir.

Böylece es-Semmân, romanında bir adamın birden fazla yüzünü tasvir eder. Söz konusu yüzler; edebiyat, gazetecilik, siyaset, ticaret, istihbarat, iş ve sanat dünyası dâhil olmak üzere birçok dünyaya nüfuz eder. Romanda, kızının aldığı kararları destekleyen ve onu yoluna devam etmesi için cesaretlendiren bilinçli ve anlayışlı bir baba karakteri vardır. Adı Emced el-Ḥayyâl'dir. Bir diğer karakter, kendisinden yardım talep edenleri geri çevirmeyen Menâhili bir doktordur. Bu karakter, çocukluk travmasından muzdarip ve yetimdir. Kendisi, etrafındaki insanlarla olan ilişkilerinden gerçekçi bir tavır takınır. Ayrıca, romanda karısının hayat arkadaşı değil, evde kendisine hizmetçi olmasını isteyen ve hayal kırıklığına uğramış bir koca karakteri vardır.

3. BÖLÜM: YA DİMEŞK VEDÂ'EN ROMANINDA TEMA

Olay örgüsünü meydana getiren parçalar arasındaki çatışma veya karşılaşmanın en kısa ve kesin ifadesi temadır.²³² Roman yapıtlarında çoğu zaman gerçek hayatta vuku bulan olaylara yer verildiğine ve yaşanan acıların somutlaştırıldığına tanık olunmuştur. Belki de bir romanda veya kısa hikâyede geçen bir sahne hayatın birçok sorununu gözler önüne serer. *Ya Dimeşk Vedâ'an* adlı roman incelendiğinde ise, söz konusu romandaki ana temaların birkaç önemli konu üzerinde durduğu gözlemlenir. Aşağıda belirtilen konular birbirleriyle bağlantılı olup kesişme noktalarına sahiptir:

- Kadın Özgürlüğü
- İsyan
- Vatana Özlem (Şam)
- Göç

Bahsi geçen bu temalar, romanın ana kahramanı olan Zeyn el-Ḥayyâl tarafından temsil edilen yazar Gâde es-Semmân'ın bakış açısıyla, farklı kültürel referanslar ve çeşitli ele alış yöntemleri aracılığıyla işlenmiştir. Nitekim Zeyn el-Ḥayyâl, bu güzide edebi yolculukta, kimi zaman heyecanlandırıcı kimi zaman da sempati duyuran söz konusu temalarla ne anlatılmak istendiğini roman okuyucusuna başarıyla iletmiştir.

3.1. Kadın Özgürlüğü

Belki de bahsi geçen önemli temalardan birincisi, Zeyn'in uğruna acı çektiği ve ona ulaşmak için birçok kez savaş verdiği özgürlüktür. Nitekim insan yaşamıyla ilgili olan özgürlük kavramı, Zeyn'in tavizsiz ve katı Şam toplumunda yitirdiği özgürlükle yakından ilişkiliydi.

---

²³² Şerif Aktaş, 2013, s. 69.

Zeyn, el-Midfa' meydanındaki yeni dairesine taşındıktan sonra babası ve büyükannesiyle birlikte kurduğu yeni hayatında özgürlüğün anlamını somutlaştırmaya başlar. el-Midfa' meydanı; geçen yüzyılın altmışlı yıllarında, Yasemin Sokağı'nın yer aldığı mahallenin geleneklerinden tamamen bağımsız bir şekilde hayat sürülen Şam'ın Zeyn toplumun seçkin kesimin yaşadığı mahallelerinden biriydi.

Romanda Zeyn'in ailesini, her zaman birlikte olmayı düşlediği ve aşka düştüğü ilk kişiyle evliliğini kabul etmeye zorladığı ve onunla kavuşmak için herkese meydan okuduğuna tanık olunur. Ailesi, komşuları ve hatta tüm mahalleyi şaşkınlığa uğrattığı kocası Vesîm'den boşanma talebiyle okuyucuyu bir olaydan diğerine intikal ettirir.

Zeyn, güçlü dişil serzenişleriyle kadınları evlenmeden önce eşlerini tanımak gibi en temel haklarından mahrum eden gerici ve son derece katı gelenekler ile karşı karşıya kalmıştı. Kaldı ki, bu şekilde yapılan evlilikler kaçınılmaz bir son olan boşanma ile neticeleniyordu.

Zeyn için özgürlüğün ne kadar değerli olduğu, uzun zamandır yaptırmayı düşündüğü çocuğunu aldırmasında gözler önüne serilmiştir. Zira Zeyn, aralarındaki ilişkinin anlamsızlığını ortaya koyan bir evlilik sonucunda, her iki taraf için de dünyaya bir çocuk getirmenin gereksiz olduğu kanaatindedir ve bu konuda kesin kararlıdır. Aslında Zeyn, hedeflerini gerçekleştirerek kim olduğunu bulmaya çalışır.

Gâde es-Semmân'a göre, söz konusu özgürlüğün kazanılması için birtakım bedellerin ödenmesi ve bütün herkese karşı çıkmanın zorluğunu hesaba katarak sebatla alınan kararların arkasında durulması gerekir.

İnsanın kendini arama yolculuğunda bazı durumlarla karşılaşması, onun hayatın güzel taraflarını görmesi için her zaman bir vesiledir. Örneğin bu durum, kişinin hayal dünyasında kanatlanması için ayrıcalıklı bir alan olan yazarlık mesleğini edinmesini sağlayabilir. Nitekim özgürce yazmanın temelinde düşünce özgürlüğü yatar. İşte o zaman

insan zihinsel kısıtlamalardan önce psikolojik kısıtlamalardan kurtulur ve yaratıcılığın en yüksek mertebesine yükselir. Kendi içinin derinliklerinde hissedebileceği ve kalbi ile zihnini büyüleyebileceği şeyleri ortaya çıkarmaya çalışır. Bu sayede belki de dünyanın çehresini değiştirebilir, çaresiz ve yorgun insanların dudaklarına bir gülümseme kondurabilir.

Bu roman, bilhassa özgürlüğüne kavuşmak ve içinde yaşadığı toplumun baskısından kurtulmak için kendisini kaybolmuş bir halde bulduktan sonra, kendi çabalarıyla özgürlüğünü elde eden ve bütün dizginleri elinde tutabilen modern bir kadını tasavvur etmektedir. Böylece kendi iradesiyle izlemesi gereken yolu seçme hakkına sahip olmanın kıymetini hisseder.

Ana kahraman Zeyn kendi özgürlük kavramını kısaca şöyle ortaya koyar:

علينا ان نولد ولادتنا الثانية الأليمة المريرة ولكن بمذاقها الخاص الرائع الذي يداوي جراحنا الغابرة
والاتية.²³³

“Yeniden doğmak için önce acıyı tatmalıyız böylece ikinci kez doğduğumuzda geçmiş ve gelecekteki yaralarımızı iyileştirebiliriz.”

Çevresindeki insanların özgürlüğünü hiçbir şekilde ihlal etmediği sürece herkes istediği özgürlüğe sahiptir. Bu nedenle, kişinin özgürlüğünün başkalarına zarar vermeye başladığında sona erdiği söylenmiştir. Tüm kutsal kitaplar, dinler, anayasalar ve uluslararası yasalar insanları tüm beşeriyete eşit bir şekilde özgürlük tanınması hususunda çabalamaya teşvik ettiği için hiç kimse için mutlak bir özgürlük yoktur denebilir.

Gâde es-Semmân, romanında birçok yerde kadın özgürlüğü konusuna ışık tutmuştur. Belki de yazar, kahramanlığı ve ihtişamı uğruna bencillik ve narsistliği sadece birer unvan olarak gören erkek egemenliğinin esareti altında zorluklar yaşayan her ne

---

²³³ es-Semmân, 2015, s.16.

kadar kadın kaldıysa, onlara merhamet etmek için ataerkil topluma güçlü bir mesaj göndermeyi amaçlamıştır. Ona göre, bu tür egemenlikler artarak devam ettiği sürece, insanlar erkekliğin asıl manasını günbegün yitireceklerdir.

Öyle ki, romandaki çoğu kadın karakterin mutsuz olmasına sebebiyet veren faktörün erkek egemenliği olduğu gözlemlenir. Örneğin Hind; kocası Emced'in erkek çocuk sahibi olma arzusu için kendi canını feda ederek, söz konusu şiddetli erkek egemenliğinin kurbanı olan bir karakterdir.

Gâde es-Semmân, romanında her bir karakterin erkek egemenliği yüzünden çektiği acıları başarıyla tasvir etmiştir. Örneğin, Fağîle'nin nelere maruz kaldığını ve hem fiziksel hem de manevi olarak Muğâ'nın onun hayatına nasıl tasallut ettiğini betimlemiştir.

Söz konusu döneme hâkim olan yolsuzluğun adeta vücut bulmuş hali olan siyasi erkek egemenliğinin sembolü Teğmen Nâhî'ye gelince; kendisi otoritesini kadınlara zulmetmek, onları aşağılamak ve hatta onları kendisine boyun eğdirmek için kullanıyordu. Daha sonra Gâde es-Semmân'ın, insanları ucuz kişisel ve ticari amaçlarla takas eden yozlaşmış Teğmen Nâhî karakterine ona yaraşır bir son biçtiğine tanıklık ederiz. Öyle ki, onun akıbeti diğer insanlara hissettirdiği aynı acıyı, hayattaki tek oğlunun ölümüyle tatmış olmasıdır.

3.2. İsyân

Romanda, psikolojik rahatsızlıklara ve acılara maruz kaldıkları zamanlarda, bir tepki olarak roman karakterlerinin çoğunun hayatında somutlaşmış olan isyan teması işlenmiştir. Bahsi geçen isyan konusu romanda Fağîle'nin doğru hayat arkadaşını seçme hakkı olduğunu savunmak için evlilik aşamasında olduğu ilişkisini bitirmesiyle işlenir. Aynı zamanda, ana kahraman Zeyn'in gazetelerde kaleme aldığı yazılarda kadın

özgürlüğü ile ilgili konuları paylaşp, kadınların özgürlüğünü kısıtlayan tüm eski adet ve geleneklere karşı başkaldırması da tam olarak bir isyan konusudur.

Zeyn, toplumda hâkim olan tüm anlayışlarla tek başına geride kalması gereken yüzleşmiştir. Nitekim faaliyetleri ve konuşmaları aracılığıyla kadınları geleneksel ve gerici anlayışlardan sıyrılmaya ve onları aşk, evlilik ve çocuk sahip olma hakkını savunmaya teşvik etmiştir. Ayrıca ana kahraman Zeyn yayımladığı yazısında, özgürlük ve adalet gibi değerleri korumak için cehalet ve geri kalmışlık ile mücadele etmede erkeklerin de kadınlarla birlikte ittifak kurmalarında herhangi bir sakınca olmadığını dile getirmiştir.

Bahsedilenlere binaen, Zeyn'in birçok farklı rolü üstlenebilen ve özdeşleştiği rollerin hakkından başarıyla veren bir kadın karakteri olduğu söylenebilir. Zeyn, Suriye'nin edebiyat elçisi olmak için Batı Almanya'ya gittiği dönemde ülkesini çok iyi bir şekilde temsil etmiş ve erkeklerle kadınların eşit derecede hak ve özgürlüklere sahip olduğunu savunmuştur.

Bu durum, Zeyn'in Beyrut'a taşınması ve İngiliz edebiyatı alanında doktora yapmak için Amerikan Üniversitesi'ne kaydolmasıyla tasavvur edilen imaja ek olarak, seçkin bir toplumun en parlak yazarları, medya profesyonelleri ve yıldızlarından oluşan bir ortamın içinde yoğrulmuş, edebiyat ve medya alanında yıldızın parlamasına katkıda bulunmuştur. Nitekim Zeyn, davetlere karşılık vermeye her zaman istekliydi. Edebiyat kıraathaneleri, konferanslar, seminerler ve akşam etkinliklerinde liberal ve uygar bir görüşe sahip olduğu için dikkatleri üzerine çekti.

Ya Dimeşk Vedâ'an romanı, eğitimli ve kültürlü olsalar bile, kadınlara bağımsız olarak var olma hakkını tanımayan sosyal normların baskısından her zaman muzdarip olan Arap kadınlarının durumunu gözler önüne sermektedir. Söz konusu anlayışa göre kadınlar hiçbir şeyi dikkate almaksızın sadece erkeklere boyun eğmelidir. Boyun

eğmedikleri takdirde toplumun tüm kesimleri tarafından aşağılanmış ve dışlanmış olarak kalacaklardır.

Romanda, diğer bir karakter olan Ruheyf el-Menâhili'nin kendisine en yakın kişilerle (babası ve eşi) ters düştüğü gözlemlenir. Bahsi geçenlerin her biri, Ruheyf'in kişiliğini derinden etkileyerek onun psikolojisinde birtakım hasarların oluşmasına sebebiyet vermiştir. Bu nedenle, hayat yolculuğunda karşılaştığı tüm engellere rağmen, seçimlerini çevresindeki herkese kabul ettirerek tüm iradesiyle başkaldırışını ilan etmiştir.

Romanda Zeyn, toplumda üst tabaka veya alt tabakadan olsun istisnasız her kadına lanetlerini yağdıran Şam gerçeğine karşı başkaldırış çağının önderi olmuştur. Öyle ki romanda Zeyn'i, her kadının başarılı bir yaşam sürmesi önünde engel teşkil eden yanlış ve yozlaşmış koşullara başkaldırırken ve kadınların hayatlarını istedikleri gibi yaşamaları için onların en temel haklara sahip olmalarını talep ederken gözlemleriz.

Zeyn, duygu ve düşüncelerini kaleme aldığı yazılarında, içinde yatışmış olan isyanı dışa vurur ve yaşadığı toplumdaki cehalete ve geri kalmışlığa karşı mücadele ettiği yolculuğunu tamamlama gücünü kişiliğinden alır. Öyle ki Zeyn'in romanda; kuzenine, kocasına, babasına ve amcasına isyan ettiğini gözlemleriz. Ayrıca, yaşadığı derin acıların ve maruz kaldığı gaddarlıklar nedeniyle kaleme aldığı yazılarına devam etmiştir. Zeyn, yolsuzlukları ifşa etmek, adaletsizlik ve tehditlere boyun eğmemek veya korkmamak için dönemin siyasilerine başkaldırmıştır. Kadınların da erkeklerle aynı haklara sahip olduğunu, tıpkı erkekler gibi toplumun ayrılmaz bir parçası olduğunu, erkeklere köle ve hizmetçi olmadıklarını haykırmak için Şam kadını üzerinden bir feminizm savunması yapmıştır. Dönemin yaygın anlayışının ona göre, kadınlar varoluşun anlamını bilen ve anlayan özgür insanlardır. Onların kaderlerine başkaları yön veremez. Kadınlar, kendilerinin sadece erkeklerin bastırılmış arzu ve şehvetlerini tatmin eden varlıklardan ibaret olmadığını topluma ispat edebilirler. Diğer yandan, erkekler de kadınlara sevgi,

ilgi, şefkat ve merhametle yaklaşmalı ve kadınları Allah'tan korkup sakınmalıdır ki Allah da onlara selâmet ve rahmet nasip etsin.

3.3. Vatana Özlem (Şam)

Romanın dramatik bağlamı açısından, Gâde es-Semmân'ın vatanına olan sevgisini ve bağlılığını belirtmek için mekân olarak Şam'ı seçtiği görülür. Nitekim bu durum Gâde es-Semmân'ın sevgili vatanı Suriye'ye hitaben yazdığı armağan yazısında açıkça ifade edilmiştir:

أمطري حيث شئت فخر اباك عندي.²³⁴

‘Nereye gidersen git er ya da geç bana döneceksin.’

Ancak geçen yüzyılın altmışlı yıllarında, Baas Partisi'nin tek başına iktidara gelmesinden sonra Şam şehrinin yaşadığı acı gerçek, aidiyet meselesinin oldukça objektif ve mantıklı bir şekilde ele alınmasına katkıda bulunmuştur. Bu durumdan anlaşılan, kaçmak amacıyla değil, düzenleyici otoriteden ve iç çatışmalardan uzak bir kendini gerçekleştirme arzusundan yola çıkarak, imkânlar el verdiği sürece kişinin hayallerini gerçekleştirmek için çabalaması gerektiğidir.

Gâde es-Semmân, vicdandan doğan gerçek bir bağlılığın reddedilemez kanıtı olan cümleleri ve tasvirleri okuyucuya sunmak için ülkesi Suriye'ye olan güçlü sevgisini gösteren daha fazla yazı kaleme almaya devam eder. Bu sevgi, adeta onun varlığını ele geçirmiş ve tıpkı zulmeden sevgilisine kavuşamayan bir aşığın ağzından konuşan bir sevgidir. Yazar bu yolculuğunda Kâsiyûn tepesinden Lazkiye kıyılarına, yasemin kokulu mahallelerden geçerek, nostaljik sonbahar yapraklarının üzerinde yürüyerek, her şeyin

---

²³⁴ es-Semmân, 2015, s. 5.

özgürlük ve güzellikle karakterize olduğu güzel Beyrut'a varır, ancak Şam'a olan ilk aşkı tüm bunlardan daha güçlüdür.

Es-Semmân, aydınlık ve özgürlüğün başkenti Beyrut aracılığıyla, romanında hayat verdiği karakterlerle toplumun hapsediği esaret zincirlerini kırmayı başarmıştır. Çok geçmeden Beyrut'a da en az Şam'a olduğu kadar bağılı olduğu ortaya çıkar. Yazarın Beyrut'a duyduğu bu bağılılığı, onun altmışlı yıllardaki Beyrut'u, entelektüelliği ve bu kentin uygarlığı diğer Arap devletlerine aktaran, kurtuluşun ve özgürlüğün sembolü olarak tasvir etmesinden anlaşılıyordu.

Es-Semmân, Zeyn'in babası Emced el-Ḥayyâl'in vefatının gerçekleştiği romanın son bölümüyle, hüznün, keder ve umutsuzlukla dolu karmaşık ruh halini yansıtan yoğun çağrışımları ana kahramanı aracılığıyla okuyucuya aktarır. Öyle ki, gözyaşları içinde Suriye-Lübnan sınırını dolaşırken yürek burkan çağrılarla vatanına seslenir:

افتحي يا ماما ولا من مستجيب، افتح يا وطني، افتح يا سمس، ما هذا السور بلا نافذة وبلا باب وبلا شرفة
لحوار. 235

“Ey anne aç kapıyı (kimse cevap vermez), ey vatanım aç kapıyı, açıl susam açıl... Penceresiz, kapısız, balkonsuz bu duvarlar da neyin nesidir?” Kendisinin, atalarının kadim geçmişinden ve anne ve babasının kabirlerinden ayıran bir duvarın önünde olduğunu tahayyül eder.

Öyle ki Zeyn, aşağılandığı ve hâkir görüldüğü fakat içten içe çok sevdiği vatanında yaşamaktansa, asıl hedefi olan işleri yoluna koyma niyeti uğruna, onurlu bir şekilde vatansız kalmayı yeğlemiştir. Hedeflerini gerçekleştirirken tıpkı bir anne gibi sevinçli zamanlarında ona hep kucak açan Şam onu bu yolda motive eder. Diğer yandan, isteğini kaybetmemek için, ona karşı çıkan ve onu sindirmeye çalışan herkesin gelip geçici olduğunu ancak Şam'ın sonsuza kadar var olacağını kendisine sık sık hatırlatmıştır. Nasıl

²³⁵ es-Semmân, 2015, s.197.

ki babasından zorluklardan korkmayarak, cesur ve güçlü bir şekilde hayatta kalmayı öğrendiği gibi, bir gün bütün bu acı ve hüznüleri son bulacaktı.

3.4. Göç

Gâde es-Semmân'ın, *Ya Dimeşk Vedâ'an* adlı romanında Göç teması, olaylarının gelişim aşaması ve karakterleriyle örtüşmesi şeklinde kendisini göstermektedir. Zeyn, Beyrut'a göç etmenin önemini farkındaydı ve Beyrut'u;

بيروت عاصمة الحرية.²³⁶

“Beyrut, özgürlüğün başkenti.”

إنهم في بيروت يحبونني، أعني أوساطهم الأدبية والصحفية للأسباب ذاتها التي تجعل البعض هنا يكرهني.²³⁷

“Beyrut'ta beni seviyorlar, yani edebiyat ve gazete çevreleri, buradaki bazılarının benden nefret etmesine neden olan şeyler ile aynı. ”

أغفو وأصحو، ها أنا في نفق، أركض صوب الضوء في نهاية النفق.²³⁸

“Uyuyakalıyorum ve uyaniyorum, bir tünelin içindeyim, tünelin sonundaki ışığa doğru koşuyorum. ” gibi ifadeler, göçün önemine romanın çeşitli yerlerinde dikkat çekmiştir.

Zeyn, Şam toplumundan, ait olduğu ülkede yaşamını zorlaştıran örf ve adetlerden, kesin bir şekilde kurtulmayı başarmıştır. Beyrut'ta geleceğe doğru ilerlemeyi başaran Zeyn, dış dünyayla ve tehlikeleriyle tek başına yüzleşmek zorundaydı, bunun tek bir nedeni vardı, o da özgürlük ve tehlikeleri kabullenişiydi.

²³⁶ es-Semmân, 2015, s. 135.

²³⁷ a.g.e., s. 133.

²³⁸ a.g.e., s. 156.

4. BÖLÜM: YA DİMEŞK VEDÂ'EN ROMANININ ANLATIM ÖZELLİKLERİ

4.1. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Her yazar, ifade etmek istediği düşünceye, nakledeceği olaya ve eserine vermek istediği şekle göre anlatıcı veya anlatıcılar yaratmak zorundadır. Bunlar da kurmaca eserlerdeki diğer kahramanlar gibi kendi imkânları içerisinde yüklendikleri fonksiyonları yerine getirirler.²³⁹ Romanın yazarı, romandaki olayları okuyucuya sunarken anlatıcı bakış açısını bir kamuflej aracı olarak kullanır. Kurmaca dünyasının kurulması ve anlatılması söz konusu olunca bakış açısının önemi daha da artar.²⁴⁰ Eser denilen terkipteki farklı unsurları birleştiren, onlar arasında nakledilen, dikkatlere sunulmak üzere sezdirilmek istenilen olaya, fikre göre bir denge kuran unsur da bakış açısıdır. Sanatkâr ifade etmek istediği fikre göre bir bakış açısı seçmek zorundadır. Bu sanatkârın değil, anlatıcının bakış açısı olacaktır.²⁴¹

Anlatıcının bakış açısı, kurgulanan hikâyeyi anlatmak için kullanılan yöntemle ilgilidir. Söz konusu yöntemi seçmenin koşullarını belirleyen şey ise, yazarın anlatıcı aracılığıyla hedeflediği amaçtır. Hedeflenen bu amaç ihtiraslı olmalıdır, yani anlatı kaleme alınırken yazarın tüm kurgusal potansiyelinin ortaya çıkması gerekir. Anlatının ihtiraslı bir şekilde sunulmasının altında yatan amaç, genel olarak okuyucuları etkilemektir.²⁴²

Boris Tomashevsky, iki anlatım türü arasında şu şekilde bir ayrım yapar: Nesnel (Objektif) anlatım ve öznel (sübjektif) anlatım. Nesnel anlatım türünde yazar,

---

²³⁹ Aktaş, Şerif, 2013, s. 72.

²⁴⁰ *a.g.e.*, s. 70.

²⁴¹ *a.g.e.*, s. 71.

²⁴² Hamîd Lahmidâni, *Bunyetu'n Nassî's-Serdî- min menzûri'n nakdi'l-edebi*, Lübnan/Beyrut, et-Tıba'ti'l Ülâ, El-Merkezü's Sekâfi el-Arabî li't Tibâ' ve'n Neşr ve't Tevzi', 1991, s. 46.

kahramanların fikirleri dâhil her şeye aşınadır. Öznel anlatım türünde ise hikâye anlatıcının gözünden takip edilir.²⁴³

Gâde es-Semmân'ın *Ya Dimeşk Vedâ'an* romanda, gözlemci ve ilahi bakış açısı görülmektedir.

4.2. Öznel Anlatım/Gözlemci Bakış Açılı Anlatıcı

Burada anlatıcı birinci tekil şahıs zamirini kullanır; kahramanın gördüğünü görür, duyduğunu işitir ve romandaki olaylarda gördüklerini sunar. Bu durumda anlatıcı, söz konusu kahramanın kabiliyeti, tecrübesi ve bilgi seviyesi ile sınırlıdır. Böylece metnin yapısı ve üslubu üzerinde "kahraman-anlatıcı"nın kültür seviyesi, mizacı, dikkati ve içinde bulunduğu sosyolojik ve psikolojik şartlar etkili olur.²⁴⁴

Gâde es-Semmân, romanında büyük ölçüde kahramanı Zeyn'i anlatıcı olarak tercih etmiştir. Romandaki olayların çoğu, Zeyn'in sezgileri, duysal infialleri, mekânsal izlenimleri ve olay zamanındaki özel bakış açıları ile okuyucuya aktarılmıştır. Diğer bir deyişle, olaylar Zeyn'in nazariyesiyle okuyucuya sunulmuştur.

Romanın giriş bölümünde, Zeyn adlı karaktere has bir zaman diliminde uzun bir süre duraksandığı görülür. Yaklaşık bir yıl süren söz konusu zaman diliminde Zeyn; evlilik ve boşanma, doğum ve çocuk aldırma, eğitim ve iş hayatı, yakınlaşma ve yabancılaşma, varoluş ve bağımsızlık hususları arasında gidip gelir ve sonunda kritik kararlar alır.

---

²⁴³ Boris Tomashevsky, *Nazariyyetu'l-Menheci's-Şekli, Nusûsu' Şeklâniyyîn er-Rûs*, Terceme: İbrâhîm el-Hattâb, Lübnan/Beyrut, et-Tıba'ti'l-Ûlâ, Muessesetu'l Ebhâsi'l Arabiyye, 1982, s. 189.

²⁴⁴ Şerif Aktaş, 2013, s. 83.

Yani eser boyunca, karakterlerin zaman içinde değişerek gelişmesi anlatılabileceği gibi, önce hayatlarından belirli bir dönem nakledilir ve bazı özellikleri belirtilir. Daha sonra da çeşitli vesilelerle geçmiş dikkatlere sunar.²⁴⁵

Edith Wharton'a²⁴⁶ göre; iki farklı insan başına gelen olaylardan hiçbir zaman aynı deneyimi edinmez. Bu nedenle, hikâye anlatıcısının konuyu seçtikten sonra dikkat edeceği ilk husus, söz konusu olayın hangi karakterlerle gerçekleşeceğini belirlemektir. Çünkü bu şekilde bir olay birden fazla kişinin başına gelmez. Dolayısıyla yazarın ilk vazifesi; romanın sanatsal birliği ve bütünlüğü için bir başlangıç noktası olacak ve içindeki cevher ve hayal gücüyle olayların akışını sağlayabilecek söz konusu karakteri bulmaktır.

Gâde es-Semmân'ın Ruheyf el-Menâhilî karakterini seçmesindeki sebep, acılarla dolu hüzünlü çocukluğuna dayanan birtakım nedenlerden dolayı bebek sahibi olmaya karşı çıktığı bakış açısidir. Böylelikle, romanın önemli karakterlerinden biri olan Ruheyf karakterinin ağızından anlatı sanatına hizmet etmiştir. Bu durumda, olaylar okuyucuya sadece anlatıcının bakış açısıyla aktarılır ve anlatıcı okuyucuya dikte ettiği belirli bir yorum sunar ve okuyucunun söz konusu yorumu benimsemesi beklenir.²⁴⁷

Es-Semmân, doğulu bir babaya hayat veren Emced el-Ĥayyâl adlı karakteri, kızının karar verme özgürlüğünü ve bağımsızlığını destekleyen bir karakter olarak canlandırmıştır. Böylece, Şam sokaklarında ve özellikle el-Ĥayyâl ailesinin evinde hâkim olan erkek egemenliğini kırmıştır.

---

²⁴⁵ Şerif Aktaş, 2013, s. 83.

²⁴⁶ Edith Wharton, Amerikan yazar ve moda tasarımcısıdır. En fazla tanınan eseri "Masumiyet Çağı" (The Age of Innocence, 1920) adlı romanıdır ve 1921 yılında Pulitzer Ödülünü kazanmıştır. Ayrıca; 1927, 1928 ve 1930'da Nobel Edebiyat Ödülü'ne aday gösterilmiştir.

²⁴⁷ Hamîd Lahmidâni, 1991, s.47.

Diğer anlatıcılar arasında Abdulfettah ve Fağîle (Abdulfettah'ın Kızı) karakterleri vardır. Abdulfettah, erkek egemenliğine sahip ataerkil ve fanatik bir karakterdir. Fağîle ise sevgiyle ışıldayan ve hayatın peşinden koşan bir karakterdir.

Ya Dimeşğ Vedâ'an romanında, anlatıcı sayısının fazla olduğu gözlemlenir. Genel olarak, romanın olaylarını iç ve dış mihverler arasında nakleden hâkim bakış açısına sahip bir kadın anlatıcı vardır. Fakat bazı yerlerde diğer anlatıcılar devreye girdiği için anlatıcı ve konuşmaları birbirleriyle kesişmektedir. Birbirleriyle kesişen anlatıcılar ile konuşmaları arasındaki etkileşimlerin geçişlerinin ayırt edilmesi ve netleştirilmesi için koyu siyah parantezler kullanılarak ve yazıların renkleri değiştirilerek aralarında ayrımlar yapılmıştır. Bu sayede, anlatıcının olayları aktardığı esnada takip edilmesi, olayların seyrini kaybetmemeye yardımcı olduğu söylenebilir. Çünkü romanın okunduğu esnada şu soruya cevap verilmesi gerekir: “*Anlatıda/Romanda (şu an) kim konuşuyor?*” Ardından, ikinci bir husus olarak, hikâyenin anlatım sürecinde devreye giren anlatıcının anlatıma müdahalelerine atıfta bulunulur (yani, anlatıcıların dile getirdiği olaydan bahsedilir). Bunlar ya aynı anda roman kahramanıdır ya da hikâyeye hiçbir ilgisi olmayan ve sadece gözlemci bakış açısına sahip anlatıcılardır.²⁴⁸ es-Semmân, roman karakterlerinin bakış açılarını çoğaltmak için birden çok anlatıcı kullanma yöntemine başvurmuştur.

4.3. Hâkim Bakış Açılı Anlatıcı (İlahi Bakış Açısı)

Karakterlerden daha fazla bilgiye sahip anlatıcı, gördüklerini anlatır. Olayları ve karakterleri tarafsız bir şekilde okuyucuya sunar. Kahramanlarının gizli düşüncelerini ortaya çıkarmak için sınırsız bir yetkiye sahiptir. Söz konusu anlatıcı türü, XVIII. ve XIX. yüzyıl destan ve romanlarında tanınmıştır. Hâkim bakış açılı anlatımlarda, yazar olaylara

---

²⁴⁸ Hamîd Lahmidâni, 1991, s.48-49.

kendi bakış açısıyla değil, tam aksine anlatıcının bakış açısıyla bakmalıdır. Söz konusu bakış açısı, yazarın romanla ilgili olan veya olmayan müdahaleleriyle karakterize edilir.²⁴⁹

Hâkim bakış açılı anlatıcı tarafından, karakterin bizzat kendisinin erişmediği hiçbir bilgi veya açıklama okuyucuya aktarılmaz. Bu anlatıcı türünde, birinci veya üçüncü şahıs zamiri kullanılır. Birinci tekil şahısla başlanıp daha sonra üçüncü şahıs zamirine geçiş yapılsa da roman karakterinin anlatıcının bildiklerinden habersiz olmadığı izlenimi korunur. Aynı zamanda anlatıcı, karakterin ne bildiğinden habersiz de değildir. Söz konusu hâkim bakış açılı anlatılarda; anlatıcı ya olayların tanığıdır ya da romana katkıda bulunan bir karakterdir.²⁵⁰

Klasik anlatımlarda genellikle hâkim bakış açılı anlatıcı türü tercih edilir ve anlatıcı roman karakterlerinden daha fazla bilgiye sahiptir. Nitekim anlatıcı evlerin içerisinde neler olup bittiğini görebilir ve karakterlerin zihinlerini okuyabilir. Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere, anlatıcının otoritesi karakterlerin kendilerinin bile farkında olmadığı gizli isteklerini gerçekleştirebilmesiyle kendini göstermiş olur.²⁵¹ Romanda, Zeyn'in okuyucuya çocukluğuna gidip, anılarını anlatmasını daha sonra da güncel hayatını tasvir ettiğine tanık oluruz. An gelir, bir karar vermek için pişmanlıklarını kestirip atar, başka bir an gelir zaman ve mekân arasında gidip gelir. Bazı zamanlar ise rüyalarında acı gerçeklere çarpar ve bir sürgünden diğerine firar eder. Kısaca Zeyn; çektiği acıları, hissettiği duyguları, özgürlüğünü, mutluluğunu, başarılarını ve mücadelesini, kısaca hayatını bütün ayrıntılarıyla okuyucuya sunar.

---

²⁴⁹ Hamîd Lahmidâni, 1991, s.47.

²⁵⁰ a.g.e., s.47-48.

²⁵¹ a.g.e., s.47.

4.4. Anlatım teknikleri

4.4.1. Dil ve Üslup Özellikleri

Çoğu eleştirmen, yazarın ifadelerinin ve kaleme aldıklarını ifade etme biçiminin üslubun temel unsurları olduğu konusunda hemfikirdir. Bunun üzerine, üslubun yazarın sanatsal kişiliğine özgü bir anlatım biçimi olduğu söylenebilir.²⁵² Söz konusu anlatım biçimi; kelime dağarcığı, terkip, betimleme, kurgu, diyalog ve örnek içerir.

Dil, romanın sanatsal yapısının birincil ve en kritik unsurudur. Dil aracılığıyla bir karakter tanımlanır veya bir karakterin bir şeyi tanımlanması sağlanır. Aynı zamanda dil; olay, zaman ve mekân gibi romanın diğer unsurlarını tanımlar ve inşa eder.

Modern romanlarda kullanılan dil, tüm unsurlarıyla mantıklı ve düzenli bir şekilde seyreden geleneksel romanlarda alışlagelmiş olan dilden farklılık gösterir. Modern roman dilinin, okuyucuyu cezbetmesi ve inandırıcı olması için karakterlerin psikolojik durumlarına ve dalgalı ruh hallerine uyum sağlaması gerekir. Bunun için, es-Semmân romanında kendine özgü bir dil kullanmış ve vurgulanan olayları söz konusu faktörlere uygun bir şekilde dile getirmiştir.

Gâde es-Semmân, *Ya Dimeşk Vedâ'an* adlı romanında, olayları dile getirirken fasih (klasik) Arapça kullanmıştır. Fakat aile üyeleri arasında geçen diyaloglar gibi bazı karakterler arasında konuşma diline de yer verilmiştir. Ayrıca es-Semmân, Şam toplumunu, antik tarihte hüküm süren kültür ile sosyal durumu ve Şam'ın özlü sözlerini bizlere aktarmak için yer yer atasözleri ve deyimlerden, popüler kalıp ifadelerden ve şarkılardan alıntılar yapmıştır.

---

²⁵² İbrâhîm Fethî, *Mu'cemu'l-Mustelahâti'l-Edebiyye*, Tunûs/Safâkes, el-Muessesetu'l Arabiyye li'n-Nâşirîn el-Mutehaddîn, 1986, s.29.

4.4.2. Teknik Özellikler

4.4.2.1. Başlık

Romanla ilgili yapılan son araştırmalar, temel ve kritik bir unsur olarak kabul edilen başlığa oldukça önem verildiğini ortaya koymuştur. Hasan Muhammed Câd bu hususta şöyle demiştir: *‘‘Başlık, okuyucunun bir metinde dikkatini celbeden ilk bölümdür. Dolayısıyla başlık, doğrudan metne atıfta bulunur, çünkü devamındaki metin ile olan ilişkisini keşfetmemizi sağlayan bir göstergedir’’*.²⁵³

Başlık, anlatı metninde ima edilen tüm anlamları içerir. Bu özelliğiyle sanat eserini öne çıkarır ve okuyucuya sunar. Başlık metnin temel unsuru ve metin de onun devamı olduğundan, okuma yolculuğuna onunla başlanır. Başlık, sadece edebi bir eseri ifade eden bir isimden ibaret olmamakla birlikte, metnin içeriğiyle ilgili okuyucuya bilgi veren giriş bölümüdür. Bu yönüyle iç içe geçmiş dehlizlerin ince ve gizemli aydınlatmalarına benzediği söylenebilir. Başlık yapısı itibariyle kısa ve özdür. Bu durum, okuyucuya söz konusu başlığa gömülü olan gizli anlamı arama ve ortaya çıkarma görevini yükler.

Başlığın farklı türleri mevcuttur. En önde gelen ve yaygın kullanılan türü ana başlıktır. Ana başlıklarda yazıyı kimin yazdığı bellidir ve diğer başlıklardan kolayca ayırt edilir. Örneğin Gâde es-Semmân’ın romanının adı (başlığı) *Ya Dimeşk Vedâ’en*’dir. Bu romanın adı söylendiğin de ya da okunduğunda eserin kime ait olduğu bilinir. Aynı zamanda, okuyucunun en çok dikkatini celp eden başlık ana başlıktır. Diğer bir başlık türü alt başlıktır. Ana başlıktan sonra gelir, onu açıklığa kavuşturur ve anlamını tamamlar. Alt başlıklar küçük harflerle yazılır. Alt başlık, ana başlığın okuyucuya metnin içeriği hakkında net bir bilgi iletememesi durumunda meydana gelen boşluğu doldurur. Ayrıca,

---

²⁵³ Hasan Muhammed Câd, *Tedâhulu’n-Nusûs fi’r-Rivâyeti’l-‘Arabiyye*, Metâbi’u’l Hey’eti’l Âmme li’l kuttâb, Mısır/Kâhire, 1998, s.148.

metnin okuyucu tarafından yorumlanmasına da katkıda bulunur. Bir diğer başlık türü ise kategori başlığıdır. Bu başlık; bir kitabın, romanın, hikâyenin, şiirin veya otobiyografinin mahiyetini belirleyen kategorik bir göstergedir.

Sınıflandırma; metne erişim sağlayan okuyucunun, metnin ana fikrini benimsemesine, onunla etkileşime geçmesine, metnin olaylarına nüfuz etmesine ve sınıflandırılmış olan metni diğer metinlerle ilişkilendirmesine yardımcı olan önemli bir yöntemdir.

Yine, birkaç ciltten oluşan kitaplar vardır ve kitapların her bölümü farklı bir başlık altında sınıflandırılır. Bütün bu başlıklar koleksiyon adı altında toplanır. Gâde es-Semmân'ın incelediğimiz eserinin asıl adı *Ya Dimeşk Vedâ'en*'dir. *Fuseyfisâ' et-Temerrud* (isyen mozaigi) ise söz konusu romanın bölümlerinden birinin başlığıdır (yani alt başlıktır). Bu türün kategorik başlığı ise romandır. Bu nedenle Gâde es-Semmân, *Ya Dimeşk Vedâ'an* adlı romanını isimlendirme hususuna oldukça önem vermiştir. Öyle ki, Şam onun için çok özeldir ve aynı zamanda romanın kilit noktasıdır. Yazar romanına seçtiği başlıkta, içinde çok ama çok sevdiği güzel memleketi Şam'ın başına gelenlere duyduğu acı ve gözyaşlarıyla sanki ona seslenir ve şu ifadeleri kullanır: “Ey güzel memleketim, hoşça kal!...” Ardından, okuyucuları öncü olduğu bir başkaldırıya çağırarak için ikinci bir başlık olarak *Fuseyfisâ' et-Temerrüd* başlığını seçmiştir.

4.4.2.2. Dipnotlar

Dipnotlar; anlatı metninde yer alan bazı belirsizlerin açıklığa kavuşturulduğu ve metnin içine dahil edilemeyen bilgi ve açıklamalardır. Dipnotlar genellikle sayfanın en altında yer alır. Gâde es-Semmân, *Ya Dimeşk Vedâ'en* adlı eserinde bazı hususlar için dipnot kullanımına oldukça önem göstermiştir. Söz konusu hususlar aşağıdaki gibidir.

4.4.2.3. Lehçe unsurları

Gâde es-Semmân, romanda yer alan Şam lehçesine ait bazı kelime ve cümlelerin Klasik Arapçadaki (fusha) karşılıklarını dipnotlarda özel olarak açıklamıştır. Söz konusu kelime ve ifadeler aşağıdaki gibidir:

مطيف الأماظ : Değerli elmas bir kolye anlamına gelir. İfadenin aslı Fransızca asıllı *Pendentifs* sözcüğüdür.²⁵⁴

الهففة : Şam halkı arasında gerçek manada temiz, titiz, sağlıklı manalarına gelir. Ne var ki Şam halkı için sıradan bir temizlik kâfidir.²⁵⁵

الأكابر : Kavmin ileri gelenleri, büyükleri demektir.²⁵⁶

نصّ نصيص : Parmak ucu anlamına gelir.²⁵⁷

علبة الغندرة : Kozmetik (Makyaj) ürünleri kutusu demektir.²⁵⁸

هون حفرا و هون طمرنا : Mahremiyeti yücelten bir ifadedir. Bir sırrı (bir daha açığa çıkmayacak şekilde) gömmek anlamına gelir.²⁵⁹ Türkçedeki karşılığı ise “Burada olan, burada kalır” ifadesidir.

يذبح بطيخة : Karpuz soymak için kullanılan bir ifadedir.²⁶⁰

بالوعة العيلة : Bir aile içerisinde bulunan fakat o aileye yakışmayan, kötü ve ahlaksız gibi sıfatlara sahip kişi anlamına gelir. Türkçedeki tam karşılığı “yüz karası” ifadesidir.²⁶¹

الدندمة : Romanın geçtiği dönemde Şam lehçesinde dondurma (البوظة) anlamına gelir.²⁶²

تيتي : Anneanne, babaanne ve nine gibi anlamlara gelir.²⁶³

²⁵⁴ es-Semmân, 2015, s.12.

²⁵⁵ a.g.e., s.13.

²⁵⁶ a.g.e., s.19.

²⁵⁷ a.g.e., s.43.

²⁵⁸ a.g.e., s.45.

²⁵⁹ a.g.e., s.47.

²⁶⁰ a.g.e., s.61.

²⁶¹ a.g.e., s.67.

²⁶² a.g.e., s.84.

²⁶³ a.g.e., s.85.

ويا أرض اشتدّي وما
حدا قدي : Ey yeryüzü gücünü topla, çünkü beni taşımak zorundasın ve ben
senin bütün taşıdıklarından daha büyüğüm! Söz konusu atasözü
kibri ve böbürlenmeyi ifade eder.²⁶⁴

طبس : Aşk, sevgi ve âşık olmak gibi anlamalara gelir.²⁶⁵

يا ميت أهلين وسهلين
ومرحبتين بهالقامة
وبهالعين : Şam halkının sevdikleri bir misafiri ağırlamak için kullandıkları
ifadedir.²⁶⁶

سأكسر يده وأحمّله
إياها : Şam halkı arasında bilinen bir terkiptir. Öfke ve gerginliği ifade
eder.²⁶⁷

مثل النّص مره
المدهرنة : Yetişkin kıyafetleri giyen ve uygunsuz konuşmalarıyla yaşını
büyütmeye çalışan küçük kız çocuğunu ifade etmek kullanılan bir
deyimdir.²⁶⁸

الذهبيات : Şamlıların Şam'daki ağaç yapraklarına taktıkları isimdir.²⁶⁹

حمّة تأخذكم وداءات
مختلفة تهلكم : Şamlıların karşısındaki kişinin hasta olması ve kötülük bulmasını
dilemek için kullandığı beddua içeren ifadedir.²⁷⁰

يا تقبرني : Sevgiyi ifade etmek için kullanılır. Kişinin sevdiklerinden önce
ölmek istediği anlamına gelir.²⁷¹

يا ميت مسا : Oldukça sıcak bir akşam vaktinde kullanılan ve ‘iyi akşamlar’
anlamına gelen bir ifadedir.²⁷²

قادومية : Topraklı ve tali yolda yaya yürümek.²⁷³

قهوة مرة : Şekersiz acı kahve.²⁷⁴

الجنينة : Halka açık parklar da dâhil olmak üzere, halk arasında park ve
bahçelere verilen isimdir.²⁷⁵

²⁶⁴ es-Semmân, 2015, s.86.

²⁶⁵ a.g.e., s.87.

²⁶⁶ a.g.e., s.90.

²⁶⁷ a.g.e., s.95.

²⁶⁸ a.g.e., s.111.

²⁶⁹ a.g.e., s.115.

²⁷⁰ a.g.e., s.116.

²⁷¹ a.g.e., s.117.

²⁷² a.g.e., s.181.

²⁷³ a.g.e., s.19.

²⁷⁴ a.g.e., s.33.

²⁷⁵ a.g.e., s.43.

فالج لا تعالج : Kendisinden umut kesilen şey.²⁷⁶ Türkçedeki karşılığı umutsuz vaka ifadesidir.

ليش يا بعدي : Neden, ey kendisi için kendi ömrümden daha uzun bir yaşam temenni ettiğim insan neden?²⁷⁷

فصحنة : Çokbilmiş gibi konuşmak anlamına gelir.²⁷⁸

أقامت القيامة : Yani, bir amaca ulaşmak için yapılmayacak şeyi yapmak demektir.²⁷⁹

من أهل ذلك : Eşcinsel kimseler.²⁸⁰

الديار : Eski Şam evlerinde bulunan göletin ortasında yer alan çatısız avlu.²⁸¹

ليكو ليكو ولك ليكو : Bakın, bakın, lütfen ona bakın.²⁸²
دخلكم ليكو

النص نصيص : Cılız, sıska ve kısa anlamlarına gelir.²⁸³

وحياتك : Hayatının üzerine yemin ederim.²⁸⁴

سلحبت ورائي : Sıvışmak, gizlice sokulmak.²⁸⁵

شحو : İşte o.²⁸⁶

دخلكم : Yardım talep etmek.²⁸⁷

الملظظة : Bir kadının dikkat çekici dolgunluğa meyletmek.²⁸⁸

ابن عيلة : Tanınmış ve seçkin bir ailenin soyundan gelen kimse.²⁸⁹

عرس مطنطن : Lüks ve ihtişamlı zengin düğünü.²⁹⁰

²⁷⁶ es-Semmân, 2015, s.47.

²⁷⁷ a.g.e., s.49.

²⁷⁸ a.g.e., s.50.

²⁷⁹ a.g.e., s.51.

²⁸⁰ a.g.e., s.51.

²⁸¹ a.g.e., s.61.

²⁸² a.g.e., s.61.

²⁸³ a.g.e., s.61.

²⁸⁴ a.g.e., s.62.

²⁸⁵ a.g.e., s.62.

²⁸⁶ a.g.e., s.62.

²⁸⁷ a.g.e., s.62.

²⁸⁸ a.g.e., s.63.

²⁸⁹ a.g.e., s.65.

²⁹⁰ a.g.e., s.67.

- زورتنى : Bana surat yaptı.²⁹¹
- شايوعى : Kominist kimse.²⁹²
- متبغدة : Kibirli ve küstah kimse.²⁹³
- شوفة الحال : Kendini beğenmiş kimse.²⁹⁴
- جرسته : Onu ifşa etti.²⁹⁵
- هارون : Söz konusu dönemde Şam'daki erkek kedilere yaygın olarak verilen isim.²⁹⁶
- سنسفىل أجداده : Eski zamanlardan bu yana yaşamış olan bütün ataları.²⁹⁷
- تسدى بوزك : Kapat çeneni.²⁹⁸
- مذبولة : Küçümsemek, hor görmek.²⁹⁹
- الأرتيستات : Kabare sanatçıları demektir. Bu ifade kadınlara hakaret etmek için kullanılır.³⁰⁰
- معتر ومنتوف : Sefil, muhtaç ve yoksul.³⁰¹
- عم بتوحم : Hamilelik ve aşerme sorunlarından muzdarip.³⁰²
- حلّ عن ظهرنا : İzin verin de çalışalım.³⁰³
- عارفتك ونافتك : Seni avucumun içi gibi biliyorum.³⁰⁴
- بنت عُشرة : Aralarında eşcinsellik ilişkisi var.³⁰⁵

---

²⁹¹ es-Semmân, 2015, s.74.

²⁹² a.g.e., s.75.

²⁹³ a.g.e., s.83.

²⁹⁴ a.g.e., s.87.

²⁹⁵ a.g.e., s.88.

²⁹⁶ a.g.e., s.89.

²⁹⁷ a.g.e., s.90.

²⁹⁸ a.g.e., s.91.

²⁹⁹ a.g.e., s.91.

³⁰⁰ a.g.e., s.91.

³⁰¹ a.g.e., s.92.

³⁰² a.g.e., s.95.

³⁰³ a.g.e., s.95.

³⁰⁴ a.g.e., s.95.

³⁰⁵ a.g.e., s.96.

- ثُعْفَرْتُ السَّيَّارَةَ : Burada ifade edilmek istenen, tekerleğin hareket etmesi için krikolo ile arabanın kaldırılmasıdır. “Arabayı kaldır.”
- عَالِهْدَا وَنُونِهْ نُونِهْ : Yani sessizce ve yavaşça demektir. ³⁰⁶
- أُمُّ هَوَيْلَةَ : Felaketleri tahmin edebilen kadın, kâhin. ³⁰⁷
- كَهُولَجِيَّةٌ : Felaketleri tahmin eden ve abartan kimse. ³⁰⁸
- إِسْكَرُودَةُ : İsyankâr kimse. ³⁰⁹
- الْخَطُّ الْحَلْوُ : Şam halkının, insanların beyanatlarına göre rapor yazan istihbaratçı adamları adlandırdıkları bir sıfattır. ³¹⁰
- لَنْ يُطَلَّقَهَا إِلَّا بَعْدَ أَنْ يَمْرِمَهَا : Onu küçük düşürür. ³¹¹
- التَّرْحَابُ مِنْ رُؤُوسِ شَفَافِهَا : Samimiyetsiz, Sahte bir karşılama. ³¹²
- العَرَقُ الْمَثَلُثُ : Lübnan usulü damıtılmış ve yıllandırılmış rakı. ³¹³
- بَنْشَرَتُ : Arabanın tekerleklerinden birinin delinmesi. ³¹⁴
- كَأْسًا مَتْرَعًا بِمَاءِ النَّارِ : Geleneksel Lübnan rakısı. ³¹⁵

4.4.2.4. Atasözleri

Gâde es-Semmân romanının birçok bölümünde Şam’a ait atasözlerin kullanımına yer vermiştir. Bu atasözleri aşağıdaki gibidir:

³⁰⁶ es-Semmân, 2015, s.112.

³⁰⁷ a.g.e., s.116.

³⁰⁸ a.g.e., s.116.

³⁰⁹ a.g.e., s.124.

³¹⁰ a.g.e., s.143.

³¹¹ a.g.e., s.153.

³¹² a.g.e., s.154.

³¹³ a.g.e., s.159.

³¹⁴ a.g.e., s.161.

³¹⁵ a.g.e., s.174.

بالدوارة مثل : Evdeki yükümlülüklerini yerine getirmede ihmalkâr
الشرارة، davranan ve dışarıda aktif olan bir kadını ifade etmek için
وبالبيت مثل kullanılır.³¹⁶
الخيطة

شو بدي أتذكر : Acı ve üzüntü veren bir şey hatırladığında söylenen bir
منك يا سفرجلة ifade dir.³¹⁷
كل عضة بغصة

الهص الهص : Bir skandalın ortaya çıkacağından korkup susmak ve
العيب العيب sessizce söz konusu olay üzerine gevezelik etmeyi ifade
eden bir terkiptir.³¹⁸

الحلس الملس : Kötü emelleri gerçekleştirmek için hâlis niyetli/iyi kalpli
النفس biriymiş gibi gözükmeyi/davranmayı ifade eden
atasözüdür.³¹⁹

خليه بالقلب : Kişinin kalbine zarar vermemesi ve başkalarına sürekli
يجرح وما يطلع şikâyette bulunmaması için üzüntü yaşadığı durumlarda
لبره يفضح acısını çekmesi ve üzülmeye gerektiğini ifade eden
atasözüdür.³²⁰

ما بتعرف : Şam halkı arasında yaygın olarak kullanılan ve deneyimin
خيره لتجرب en büyük kanıt olduğunu ifade eden atasözüdür.³²¹
غيره

لا مع ستي : Her iki tarafın da kaybettiğini ifade eden atasözüdür.³²²
بخير ولا مع
سيدي بخير

يا شبحي ليش : Başka birinin sağlığı için endişelenmeyi ifade eder.³²³
وشكك اصفر

³¹⁶ es-Semmân, 2015, s.21.

³¹⁷ a.g.e., s. 49.

³¹⁸ a.g.e., s. 55.

³¹⁹ a.g.e., s. 66.

³²⁰ a.g.e., s. 130.

³²¹ a.g.e., s. 139.

³²² a.g.e., s. 172.

³²³ a.g.e., s. 192.

4.4.2.5. Alıntılar

Gâde es-Semmân, *Ya Dimeşk Vedâ'an* romanında bazı büyük şairlerin şiirlerinden, ünlü düşünür ve tiyatro yazarlarının sözlerinden ve şarkı sözlerinden alıntılara yer vermiştir. Söz konusu alıntılar aşağıdaki gibidir:

a) Şair Yannis Ritsos (ö.1990):

لقد عَبَّرْتُ مِيتَاتٍ كَثِيرَةً.³²⁴

“Ben ne çok ölümler atlattım.”

b) Şair Sâlih Cevdet (ö.1976):

هذي دمشق تناديني فأبلعها، سعياً على نغماتي لا على قدمي. دمشق يا معبد الأشواق في حلمي، يا كعبة بعد القدس والحرم.³²⁵

“ Ayaklarımın değil, nağmelerin peşinden giderek, beni çağıran Şam'a koşuyordum.

O Şam ki özlemlerin mâbedi, o Şam ki Kûdus ve Mescid-i Haram'dan sonra Benî Âdem'in kâbesi... ”

c) Asker ve Savaş Teorisyei Ferdinand Foch:

إنسان بلا ذاكرة هو إنسان ميت، وشعب لا ذاكرة هو شعب بلا مستقبل.³²⁶

“Hafızası olmayan bir insan ölü bir insandır, aynı şekilde hafızası olmayan bir toplum gelecek vaat etmez. ”

d) Şair Thomas Transtromer:

الذكريات تنتظر إلي.³²⁷

“ Anılarım, gözlerimin önünden film şeridi gibi geçiyor. ”

³²⁴ es-Semmân, 2015, s.7.

³²⁵ a.g.e., s.7.

³²⁶ a.g.e., s.7.

³²⁷ a.g.e., s.7.

e) Yazar Alberto Moravia (ö.1990):

المدارس الأدبية تموت، لكن الأدب يبقى.³²⁸

“Edebiyat okulları bir gün kapanabilir fakat edebiyat hep bâki kalacaktır.”

f) Yazar, tasarımcı, tiyatro yazarı, sanatçı ve yönetmen Jean Cocteau (ö.1963):

ما يأخذه عليك الناس فم برعايته وإنضاجه فهو ما يميزك، ولا شيء جريئاً دونما عصيان القاعدة المتعارف عليها.³²⁹

“İnsanlardan öğrendiğin/aldığın şeylere itina göster ve onları geliştir, çünkü seni farklı kılacak olan şey budur. Basmakalıp kurallara başkaldırmaksızın cesur bir adım atılmaz.”

g) Şarkıcı ve oyuncu Fayza Ahmed (ö.1983):

أنا قلبي ليك ميّال ومافيش غيرك عالبال.³³⁰

“Kalbim hep sana meyleder ve aklımda senden başkası yok.”

h) Şarkıcı Abdulhâlîm Hâfız (ö.1977):

أهواك وأتمنى لو أنساك.³³¹

“Seni seviyorum, keşke seni untabilseydim...”

i) Arap müzik camiasında derin izler bırakan ve sanatın öncülerinden

kabul edilen müzisyen, şarkıcı ve oyuncu Ferîd el-Atraş (ö.1974):

مهما بكييت لا تبيك لحد ومهما شكيت لا تشك لحد، إن صان الود أو خان العهد ما تقولش لحد.³³²

“Ne kadar ağlarsan ağla fakat başkasına belli etme, Ve her ne kadar şikâyetçi olursan ol kimseye şikâyet etme. Sevgine sadık olunsa da ihanet edilse de kimseye bir şey anlatma.”

³²⁸ es-Semmân, 2015, s.7.

³²⁹ a.g.e., s.7.

³³⁰ a.g.e., s.13.

³³¹ a.g.e., s.14.

³³² a.g.e., s.15.

j) Shakespeare:

ها أنا تحت المطر والرياح والصواعق والرعود والبروق أسمعني أردد مع الملك لير الذي يمشي إلى جانبي والذي
أدرسه لاعناً أقداره وحماقته *whit break my heart* لاعناً أقداره وحماقته.³³³

*İşte ben, yağmurlar, rüzgârlar, yıldırımlar ve şimşekler altında, sanki o an benimle
olan ve o meşhur oyununu ne zaman okusam yazgısına ve ahmaklığına lanet okuyan Kral
Lear³³⁴ gibi hissediyordum. ‘‘Kalbimi kıracak mısın?’’³³⁵*

4.4.2.6. Romanın Bölümleri

Gâde es-Semmân, *Ya Dimeşk Vedâ'an* adlı romanını sekiz bölüme ayırmıştır. Söz konusu bölümler için birden fazla başlıklar yazmış ve seçimi okuyucuya bırakmıştır. Böylece okuyucular metni okuyup kendi istedikleri başlığı seçme şansına sahip olacaklardır.

Gâde es-Semmân, son bölüme koyduğu başlıklarla (*Ey Aziz Vatanım, Neden Beni Yurtsuz Bırakıyorsun? /Sessizce, gözyaşlarım... /Şam'ın Görünmez Duvarlarının Meskûnu Değilim*) okuyucuyu derinden etkilemiştir. Nitekim romanın sonu oldukça hüznü ve dramatiktir. Babası Emced el-Ḥayyâl'in cesedinin Beyrut'tan Şam'a götürüldüğü o hudut noktasında Zeyn'in hissettikleri, belki de yurtlarından ayrılmak zorunda kalan binlerce insanın duygularına tercüman olmuştur.

Diğer bir yandan, es-Semmân romanı nihai bir son ile bitirmemiş ve bu da belki de romanın devamının olacağı ihtimalini düşündürmüştür.

³³³ es-Semmân, 2015, s.23.

³³⁴ Kral Lear; şair, oyun yazarı ve aktör William Shakespeare tarafından yazılan trajedik bir oyundur. 1605'te yazılan ve 1608'de yayımlanan oyun beş perdeden oluşur. Söz konusu oyun ilk kez 1606 yılında sahnelenmiştir.

³³⁵ William Shakespeare'in meşhur ifadelerindedir.

4.4.2.7. Monologlar

Yazar ve düşünür İbrâhîm Fethî monoloğu şu şekilde tanımlamıştır: ‘*Bir karakterin iç dünyasını (düşünce yapısını) temsil eden bir yazı türüdür. Bu yazı türü; bir bireyin sözcüklerle ifade edilemeyen ve psikolojik derinliklere nüfuz eden içsel ve duygusal deneyimini kaydeder.*’³³⁶ İngiliz romancı Edward Morgan Forster ise bu husustan şöyle bahsetmiştir: ‘*Bir romanın yazarı, karakterleri hakkında konuşabilir veya onların dilinden konuşabilir ya da onlar kendi kendilerine konuşurken onların ifadelerini bizlere aktarabilir.*’ Ve şöyle ekler: ‘*Yazar, karakterlerinin ruhlarına ulaşır ve buradan da daha derine inip bilinçaltlarına bakabilir.*’³³⁷

Romandaki monologlardan bazıları:

يجب أن أذهب بلا خوف ولا تردد، أن أتمدّد في المكان الآخر، عارية حتّى من طلاء الأظافر كما طلب مني، عارية من أي دعم معنوي من الأهل والصدقات أو الأصدقاء.³³⁸

Zeyn: ‘*Benden istenildiği şekilde tırnağımda oje bile olmaksızın, aile ve arkadaşlarımın desteği olmadan, kliniğin diğer köşesindeki ameliyat koltuğunda, korkmadan ve tereddüt etmeden uzanmam gerekiyor.*’

إقرعي الباب. . . ستندمين إذا لم تقرعي أبواب عمرك.³³⁹

Zeyn: ‘*İçimden bir ses şöyle diyor: Kapıyı çal. Çünkü eğer çalmazsan ömrün boyunca çalmadığın kapılar için pişman olacaksın.*’

إجهاضي بمفردي جنون؟ مجنونة؟ ولما لا؟ من منا ليس مجنوناً على نحو خاص؟³⁴⁰

³³⁶ İbrâhîm Fethî, 1986, s. 361.

³³⁷ Edward Morgan Forster, 1960, s.103.

³³⁸ es-Semmân,2015, s.11.

³³⁹ a.g.e., s.16.

³⁴⁰ a.g.e., s.16.

Zeyn: “Yalnız başıma çocuk aldırmaq delilik mi? Deli miyim ben? Neden olmasın ki?

Hangi birimiz deli değiliz ki?”

لا لن أحبه لن أسعى إلى حتفي بنظراتي المشغولة بهذا الوجه العسلي الوسيم، وبعينين مغارتين في قمر الأسرار لا
سأعود إلى وكر أوراقي وأقلامي حيث أجدا لأمان.³⁴¹

Zeyn: “Hayır, o güzel yüzlü ve gizemli bakışlara sahip yakışıklı için kendi ellerimle
mezarımı kazmayacağım, ben kendimi güvende hissettiğim kâğıt ve kalem dünyama geri
döneceğim.”

4.4.2.8. Diyaloglar

Karakterler arasında geçen karşılıklı konuşmalardır. Gâde es-Semmân, *Ya Dimeşk
Vedâ'an* romanında çok sayıda diyaloga yer vermiştir. Romanda yer alan diyaloglardan
bazıları:

الحوار الأول:

— أنا غزوان العائد، وأنت؟

— أنا غزوان العائد، أكرر اسمي ولن اسمح بأن تنجحي يوماً في نسيانه.

— هل أنت مثلي لاجئة فلسطينية؟

— زين: أجابت بهدوء، لأنا لاجئة محلية من اللامكان واللازمان. عرفت أنك فلسطيني من لهجتك، فأبن عمتي

فلسطيني ولاجئ أيضاً. اهلاً بك.

غزوان قال بخفة ظل: لا تقلقي. لن أقيم عندكم أو عند جيرانكم.³⁴²

Birinci Diyalog:

— Ben Ğazvân el-Â'id'im. Ya sen?

³⁴¹ es-Semmân,2015, s.78.

³⁴² a.g.e., s.38-39.

— Ben Ğazvân el-Â'id. İsmimi sürekli tekrarlayacağım ve unutmama asla izin vermeyeceğim.

— Sen de benim gibi Filistinli bir mülteci misin?

(Zeyn, şöyle cevap verir:)

— Ben, mekânsız ve zamansız bir mülteciyim. Lehçenden Filistinli olduğumu anlamıştım. Halamın oğlu da Filistinli bir mülteci. Hoş geldin.

(Ğazvan sakin bir sesle şöyle der:)

— Endişelenme. Sizde veya komşularında kalmayacağım.

الحوار الثاني

— وسيم: هيا انهضي أيتها الكسول، سنحتفل بعيد ميلادك الليلة، هل نسيت؟

— وسيم يتابع: كيف تنامين الآن؟ لقد حجزت طاولتك المفضلة للعشاء في شرفة الطابق الثاني من مطعم "كاندلز"

— زين تهمس: أنا مريضة بالإنفلونزا وتناولت الدواء وهذا الدواء مؤلم.

— وسيم: أين كنت طوال النهار؟ لم اجدك في الجامعة ولا في مقرّ عملك في المكتبة.

— زين: كنت عند الطبيب لانني مصابة بالإنفلونزا المعدية فلا تقترب مني.³⁴³

İkinci Diyalog:

— (Vesîm) Hey tembel, hadi kalk. Bu gece doğum gününü kutlayacağız, unuttun mu?

— (Vesîm devam eder:) Nasıl uyuyabiliyorsun şimdi? Akşam yemeği için Candles restoranının ikinci katındaki balkonda en sevdiğin masayı rezerve ettim.

(Zeyn mırıldanarak şöyle der:)

³⁴³ es-Semmân, 2015, s.42.

— Grip oldum, hastayım ve uyku ilacı aldım.

— (*Vesîm*) Sen bütün gün neredeydin ki? Ne üniversitede ne işyerinde ne de kütüphanede bulamadım seni.

— (*Zeyn*) Bulaşıcı grip hastalığına yakalandığım için doktordaydım, bana yaklaşma.

4.4.2.9. Anlatıcıdan Alıntılar

Anlatı tekniklerinden biridir. Bu teknik sayesinde yazar, bir karakter hakkında bilgi vermek için kurguladığı bir diğer karakterden istifade eder. Nitekim Gâde es-Semmân *Ya Dimeşk Vedâ'an* adlı romanında bir karakterini diğer bir karakter aracılığıyla okuyucuya takdim etmiştir. Söz konusu tekniğin romandaki örnekleri aşağıdaki gibidir:

Romanın ana karakteri Zeyn, babasından bahseder:

ابي اليتيم كان طفلاً حين فقد والده التاجر في الدكان خلف الجامع الاموي قرب بيتنا في زقاق الياسمين وعاش شبابه في الفقر والكبح والدراسة العسيرة في باريس لأن بعض اعمامه اغتصبوا حصته في الدكان كأوصياء واضطرت جدتي للعمل خياطة لتعليمه.³⁴⁴

“Yetim babam, *Yasemin Sokağı*'ndaki evimizin yakınındaki *Emevî Câmî'nin* arkasındaki *dükkânda tacir olarak çalışan babasını kaybetmişti. Gençliği, Paris'te, fakirlik, sıkıntı ve mücadeleler içerisinde geçmişti. Çünkü babasından kalan dükkândaki hisselerini vasisi olan amcaları gasp etmişti. Bu yüzden büyük annem ona terziliği öğretmek için terzi olarak çalışmak zorunda kalmıştı.*”

³⁴⁴ es-Semmân,2015, s.19.

4.4.2.10. Yinelemeler

Eleştirmen ve uzmanlara göre yineleme sanatı, yazarın mesajını taşıyan belirli kavramlara hizmet edecek şekilde anlatı metninde kullanılan bir yöntemdir. Anlatı metnini bu denli sanatsal ve estetik yapan da budur. Bu olgu, sanatsal eser içerisinde başka yapılar üretmek için sözlü yapının ötesine geçtiği için üslup analizinin en önemli unsurlarından biri olarak kabul edilir. *Ya Dimeşk Vedâ'an* romanında yinelenen sözcükler aşağıdaki gibidir:

"الحرية، حرة" (Özgürlük)	40 defa tekrar edilmiştir.	Tekrar edildiği sayfalar: 13,127,128,132,143,144,145,162,163,164,165,166,192
-----------------------------	----------------------------	---

في الحرية السلامة، وفي خنق الأنفاس الندامة. إن مساوى الحرية أقل من مساوى قمعها... الشعوب المتطورة تعرف ذلك.³⁴⁵

Zeyn el-Ḥayyâl ve onun özgürlük kavramına olan bakışı: “*Özgürlükte selamet vardır, esarete ise pişmanlık. Özgürlüğün dezavantajları esaretinkinden daha azdır... Gelişmiş toplumlar bu durumdan haberdardır.*”

"أنا صخرة في قاسيون" (Ben Kâsîyun'da bir kayayım)	20 defa tekrar edilmiştir.	Tekrar edildiği sayfalar: 23, 24, 25, 44, 46, 54, 132, 147, 182, 198, 199
--	----------------------------	--

“Ben Kâsîyun'da Bir Kayayım” ifadesinin yinelenmesinin amaçları arasında; romanın ana kahramanı Zeyn el-Ḥayyâl'in güçlü bir karakter olduğunun vurgulanması, onun Şam'a olan bağlılığının gözler önüne serilmesi ve Kâsîyun'un güzelliğinin yüceltilmesi yer alır.

³⁴⁵ es-Semmân,2015, s.127.

"الموت، مات"
(Ölüm)

20 defa tekrar edilmiştir.

Tekrar edildiği sayfalar:
193, 194, 195, 198, 199, 200, 201,
202

ادعيني يا دمشق، فأنا أكاد أهوي. ادعمني يا زقاق الياسمين، يا جامع الأموي، يا كنيسة القديس.³⁴⁶

Zeyn, babası Emced el-Ḥayyâl'in ölüm haberinden sonra, ölüm kelimesini çok sık kullanmıştır. Bu zor zamanında memleketi Şam'ın desteğini arar: “*Yardım et bana ey Şam, mecalim kalmadı artık. Yardım edin bana, ey Yasemin Sokağı, Emevî Câmî, el-Ḳaddis kilisesi...*”

---

³⁴⁶ es-Semmân, 2015, s.198.

SONUÇ

Modern Suriye edebiyatının en önemli kadın yazarlarından biri olarak kabul edilen Gâde es-Semmân (d. 1947), eserlerinde ağırlıklı olarak Arap kadının sorunlarını işlemiştir.

Gâde es-Semmân'ın adı sadece şiir, roman ve hikâye üretimi ile değil, aynı zamanda seyahat edebiyatıyla da anılmıştır. Es-Semmân'ı seyahat edebiyatında öne çıkaran şey, gezileri boyunca unutamadığı Arap kimliği olmuştur.

Yazar, tezimizin konusu olan “*Ya Dimeşk Vedâ'en*” romanında, yaşamı ve mevcudiyeti için özgürlüğünü şart koşan isyankâr bir Şam kadınının hayatını konu alır. Es-Semmân, isyankâr üslûbuyla her bir değişim için adeta bir tohum eker, sonrasında yitirdikleri benlikleri için bir çıkış yolu arayan, dayatma ve kısıtlamalardan uzak hayallerini gerçekleştirmek isteyen birçok kadının hikâyelerini satırlara ilmek ilmek işler.

Es-Semmân bu romanında, Şam'a olan sevgisini ve bağlılığını gözler önüne sermiş ve son on yılın altmışlı ve yetmişli yıllarındaki Şam şehrinin o kadim imajını, kadınlara olan desteğini, onların söz konusu dönemde Arap toplumundaki konumlarını ve ona yazılarında daima eşlik eden görüşlerini özgürce ifade etmek isteyen kimseler için bir sığınak olan Beyrut'u hafızalarda canlandırmıştır.

Çalışmaya konu olan bu eserin, oldukça geniş bir şahıs kadrosuna sahip olması bu kadronun daha detaylı tahlil edilmesini gerektirmiştir. Böylece romanda çeşitli karakterlere yer verildiği ve her karakter için kültürel, sosyal ve dini geçmişine uygun isimler tercih edildiği gözlemlenmiştir. Ayrıca es-Semmân karakterlerinin mesleki unvanlarını isimleriyle beraber belirtmeye önem göstermiş ve bu da romanı sanatsal yönden zenginleştirmeye katkıda bulunmuştur.

Aynı zamanda yazar, eserinin başında romanda geçen olay ve karakterlerin tamamen hayal ürünü olduğunu belirtmiştir. Ancak, yazar karakterlerinin özelliklerini belirlerken psikolojik ve entelektüel açıdan bulunduğu çevreden etkilenmiştir. Ayrıca yazar bazı karakterlerin fiziksel özelliklerinden hiç bahsetmemiştir. Nihayetinde karakterlerin suretleri okuyucunun zihninde net bir şekilde canlanmış olup anlatı metninde oynadıkları rollerden anlaşılmıştır.

Romanda okuyucuya aktarılmak istenilen mesaj ve barındırdığı çeşitli mevzular, anlatının seyrinde kesintisiz ve devamlı bir şekilde romanın tamamına pay edilmiştir. Romanda yer alan bütün karakterler, Gâde es-Semmân'ın ne pahasına olursa olsun inandığı ve savunmaktan vazgeçmediği gerçeklerin kapsamlı bir şekilde okuyucuya sunulması ve söz konusu dönemde hakları gasp edilen ve hayalleri çalınan Arap kadınının doğu toplumuna başkaldırmasını gerçekleştirmek için ustaca kullanılmıştır. Buradaki amaç, özgürlüğün baskılanması ve haksızlıklara boyun eğilmesinin meydana getireceği daha kötü sonuçların önüne geçilmek istenmesidir.

Gâde es-Semmân, romanında büyük ölçüde kahramanı Zeyn'i anlatıcı olarak tercih etmiştir. Romandaki olayların çoğu, Zeyn'in sezgileri, duyuşal infialleri, mekânsal izlenimleri ve olay zamanındaki özel bakış açıları ile okuyucuya aktarılmıştır. Diğer bir deyişle, olaylar Zeyn'in nazariyesiyle okuyucuya sunulmuştur.

Gâde es-Semmân, ele aldığımız “*Ya Dimeşğ Vedâ'en*” romanında kadın özgürlüğü, vatana özlem, isyan ve göç temalarını işlemiştir.

Kadın özgürlüğü temasını erkek egemen bir Arap toplumda kadın karakterlerin mücadelesi üzerinden okuyucuya sunar.

İsyan temasını, roman kahramanı Zeyn, Fağîle ve Ruheyf gibi yardımcı karakterlerin topluma hakim bazı gerçeklere karşı tutumlarını bir isyan teması içinde işlemiştir.

Vatan özlem teması, romanda ağırlıklı olarak işlenen temalardandır. Bu tema, Zeyn'in içinde yaşadığı toplumla çatışmalardan dolayı şamdan ayrılıp beyruta gitmesi sonucu orada şama duyduğu özlem ve babasının cenazesıyla şama dönmek istemesi fakat bu isteğini gerçekleştirememesi ile dile getirilir. Dolayısıyla, kavuşamamayla sonuçlanan bir özlem sözkonusudur.

Göç teması, Gâde es-Semmân bir çok Arap aydınının bir çare olarak gördüğü başka bir ülkeye göç edişini işlemesiyle kendini gösterir. Roman karakteri Zeyn de Şama göre daha özgür bir ortam olarak gördüğü Beyrut'a göç etmiştir. Yazar olan roman kahramanı Zeyn'in göç ettiği Beyrut aynı zamanda onun yazarlık şöhretini de kazandığı yer olur. Roman kahramanının şöhretini bir başka ülkede kazanmak durumunda kalması da bir mesaj içerir.

Es-Semmân, romanında birçok yerde olayları tasvir etmek için geri dönüş (flashback) tekniğini kullanmıştır. Ayrıca okuyucunun anlamakta güçlük çekebileceği sözcük, ifade ve deyişleri dipnotlarda açıklayarak anlatı metnini daha anlaşılır kılmıştır.

Romanda standart Arapçanın yanı sıra birçok yerde halk dili kullanılmış olup birçok deyim ve atasözünden istifade edilmiştir. Ayrıca, yer yer kolay anlaşılır ve akıcı diyaloglara yer verilmiş, romana estetik katması ve zenginlik katması amacıyla dönemin duayen isimlerinden çeşitli alıntılar yapılmıştır.

Gâde es-Semmân, söz konusu romanın her detayına önem vermiş ve okuyucuların dikkatini çekmek için romanın ön ve arka kapağında ressam tarafından özel tasarlanan resimlere yer vererek yaratıcı yanını ortaya koymuştur. Ayrıca, okuyucuların ve eleştirmenlerin ilgisini çekmek için bölümlerin ana başlıklarının yanında alt başlıklara da yer vermiştir. Söz konusu başlıklar okuyucuya romanda yer alan önemli konular hakkında genel bir fikir sunar. Yazarın romanı bölümlere ayırması, diğer eserlerinin çoğunda uyguladığı bir biçimdir ve çeşitli sanatsal amaçlara hizmet etmektedir. Nitekim romanın

okunması esnasında her bölüm başlangıcında ara verilmesi ve her bir bölüme başlığı aracılığıyla kolayca erişilmesi romanın vermek istediği mesajın kolay anlaşılmasını sağlamıştı. Nitekim Gâde es-Semmân, söz konusu vatanın ve vatandaşlarının edebiyat ve sanatla olan bağına güçlendiren ve vurgulayan, kusursuz tasvir ve tabirleriyle diğer yazarlardan ayrılan Şamlı bir yazardır. Romanın, okuyucuya Suriye ve Şam'ın başına gelen musibetlerden bir an önce kurtulması ve selamete kavuşması mesajını verdiği söylenebilir.

ÖZET

Bu çalışmada Gâde es-Semmân'ın *Ya Dimeşk Vedâ'an* adlı romanının edebi açıdan analizinin yapılması amaçlanmıştır. Söz konusu çalışmada, özellikle önde gelen yazar ve eleştirmenler olmak üzere okuyucular nezdinde önemli ve üstün bir yer edinmiştir. Bu çalışma; giriş, ardından dört bölüm ve sonuç bölümlerinden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, Suriye romanının doğuşu konusu kısa ve öz bir şekilde ele alınmıştır.

Birinci bölümde Gâde es-Semmân'ın edebi kişiliği, sonrasında ise yayımladığı roman, hikâye, şiir, makale ve kitapları ve daha sonra ise genel olarak roman ve es-Semmân hakkında yayımlanan kitap, makale ve araştırma yazıları gibi kaynaklar ele alınmıştır.

İkinci bölümde, romanın özeti, olay örgüsü, zaman, mekân ve karakterler teorik ve uygulamalı bir bakış açısıyla incelenmiştir.

Üçüncü bölüm, romana konu olan isyan, kadın özgürlüğü, ana vatana (Şam) bağlılık, özlem ve Şam toplumundaki erkek egemenlik (ataerkillik) ve göç gibi konular işlenmiştir.

Dördüncü bölümde ise; romandaki anlatıcıları, çeşitli bakış açılarını ve Gâde es-Semmân'ın *Ya Dimeşk Vedâ'an* romanına ait biçimsel özelliklere ilişkin bir incelemeyi içermektedir. Yazarın romanda kullandığı üslup ve dil özellikleri açıklanmıştır. Daha sonra, yazarın kültürel zenginliğinin vurgulanması amacıyla romanda kullandığı dil, günlük konuşma dili, halk arasında yaygın olarak kullanılan deyimler ve Arap dünyasında oldukça saygın konuma sahip yazar, düşünür ve şarkıcılardan yaptığı alıntılara değinilmiştir. Ayrıca bahsedilen bütün bu zenginliklerden diline ve edebi üslubuna uygun olarak çeşitli biçim ve amaçlarla nasıl istifade ettiği incelenmiştir. Son olarak, yazar için

önem arz etmesi hasebiyle romandaki bazı sözcük ve ifadelerin yinelenmesi üzerine bir inceleme yapılmıştır.

Sonuç bölümünde ise icra edilen çalışma sonucunda elde edilen önemli hususlar ve bazı öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Gâde es-Semmân, Ya Dimeşk Vedâ'en, Şam, Vatana Özlem, Göç

ABSTRACT

This study aims to make a literary analysis of Gâde es-Semmân's novel named *Ya Dimeşq Vedâ'en*. The study also aims to emphasize the most important features of this novel that played a role in capturing the hearts, which has an important and superior place in the eyes of the readers, especially the leading writers and critics. The research consists of an introduction, then four chapters, and a conclusion.

In the introduction, the birth of the Syrian novel is discussed briefly and concisely.

Then, in the first chapter, after mentioning the literary personality of Gâde es-Semmân, the novels, stories, poems, articles, and books she published and then the references (books, articles, research papers, etc.) published about the novel and es-Semmân, in general, were discussed.

In the second chapter, summary, plot, time, place, and characters are examined from a theoretical and practical point of view.

The third chapter, subjects such as rebellion, women's freedom, loyalty to the motherland (Damascus), and masculine authority (patriarchy) in Damascus society are discussed.

In the fourth chapter, includes the narrators in the novel, various perspectives, and an examination of the stylistic features of Gâde es-Semmân's novel titled *Ya Dimeşq Vedâ'en*. The style and basic principles used by the author in the novel are explained. Then, in order to emphasize the cultural richness of the author, the language used in the novel, the daily spoken language (el-Âmmiyyeh), the idioms commonly used among the people, and the quotes he made from writers, thinkers, and singers who have a very respected position in the Arab world are mentioned. In addition, it was examined how she benefited from all these riches in various forms and purposes in accordance with her

language and literary style. Finally, an examination has been made on the repetition of some words and expressions in the novel because of its importance for the author.

In the conclusion, the important points and some suggestions obtained as a result of the study are presented.

Keywords: Gâde es-Semmân, Ya Dimeşķ Vedâ'an (Oh Damascus Goodbye), Damascus, Longing For a Homeland, Migration

KAYNAKÇA

Kur'an-ı Kerim

Abdulazîz Şebîl, *el-Fennu'r-Rivâî 'inde Gâde es-Semman*, Tunus, Daru'l Me'arif li't-Tibâa ve'n-Neşr, 1987.

Abdullatîf el-Ernâût, *Gâde es-Semmân ve Mesîratuhâ eş-Şekâfiyye ve'l-İbdâiyye*, Lübnan, Daru'l Arabiyye li'l ulûm nâşirûn, 2013.

Abdulmuhsin Taha Bedr, *Ṭaṭavvuru'r-Rivâye'l-'Arabiyye'l-Ḥadîse fi Mısır 1870-1938*, b. 4, Daru'l Maâ'rif, 1986.

Abdurrezzâk el-Aşfar, *el-Mazâhibu'l Edebiyye Leda'l Ğarb*, Şam-Suriye, Arap Yazarlar Birliği, 1999.

Adnân b. Zerîl, *Edebu'l-Kıssa fi Sûriya*, Menşûrâtü'l Dari'l Fenni'l Hadîsi'l Âlemî, tsz.

Aḥmed Ḥasan ez-Zayyat, *Târîhu'l-Edebi'l-'A'rabi Lil-Medârisi's-Şaneviyye ve'l'ulyâ*, Kahire-Mısır, Daru'n-Nahda Mısır lit-Tab' ve'n neşr, Mısır-Kahire, 1981.

Aktaş, Şerif, *Anlatma Esasına Bağlı Edebi Metinlerin Tahlili*, Ankara, Kurgan Edebiyatı, 2013.

Ali Necîb İbrahîm, *Cemaliyyâtu'r-Rivâye*, Dirasât fi'r Rivayeti'l Vakii'yyeti's-Suriyyeti'l Mua'sıra, Suriye/Şam, Daru'l Yenâbii', 1994.

Amire Acar, *Gâde es-Semmân'in "Zemenu'l-Hubbi'l-Âhar" Adlı Eserinde Harfi Cerlerin Semantik Açıldan İncelenmesi*, yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, 2020

Boris Tomashevsky, *Nazariyyetu'l-Menheci'l ş-Şeklî, Nuşûsu's-Şeklâniyyin er-Rûs*, Tercüme: İbrâhîm el-Hatîb, Lübnan/Beyrut, et-Tab'a'tu'l Ūlâ, Muessesetu'l Ebhâsi'l Arabiyye, 1982.

Câbir Uşfur, *Zamanu'r-Rivâye*, Şam-Suriye, Daru'l Meda, 1999.

- Hamîd Lahmidânî, *Bunyetu'n-Naşşı's-Serdî-min Menzûru'n-nağdi'l-edebi*, Lübnan/Beyrut, et-Taba't'l Ülâ, El-Merkezu's Sekâfi el-Arabî li't Tibâ' ve'n Neşr ve't Tevzî', 1991.
- Hasan Ali Muhallef, *et-Turâş ve's Serd*, Katar, b. 1, Vuzâratu's Şekâfe ve'l Funûn ve't Turâş, 2010.
- Muhammed Ğanîmî Hilâl, *en-Nağdu'l Edebi el- Ğadîs*, Mısır/Kâhire, Daru Nahda Mısır li't Tiba' ve'n Neşr ve't tevzi', 1997.
- E. M. Forster, *Erkanu'l Kıssa*, Tercüme: Kemâl İyad Câd, Mısır/Kahire: Daru'l Kernek, 1960.
- Fayşal Ğâzi en-Nai'mî, *Cemâliyyâtu'l-Binâi'r-Rivâi inde Ğâde es-Semmân - Dirâse fi'z-Zamani's Serdî*, Ürdün, Daru'l Mecdelâvî li'n neşr, 2013.
- Fayşal Sammağ, *er-Rivâyetu's-Sûriye Neş'etuhâ ve Ta'avvuru Mezâhibuhâ*, 1984.
- Feyrûz es-Sâdık Zuzu, *El-Va'yu's-Serdî fi Edebi Ğâde es-Semmân*, Sûriye, Darul 'kl li-Neşr ve Dirasetu ve terceme, 2017.
- Ğâde es-Semmân, *Kevâbisu Beyrût*, Beyrût/Lübnân, Menşûrât Ğâde es-Semmân, 1976.
- *A'lentu aleyke'l Ğub*, Beyrût/Lübnân, Menşûrât Ğâde es-Semmân, 1976.
- *Aynâke Ğaderî*, Beyrût/Lübnân, Menşûrât Ğâde es-Semmân, 1962.
- *el-A'mağul-Muğtelle*, Beyrût/Lübnân, Menşûrât Ğâde es-Semmân, 1993.
- *el-Cesedu Ğakîbetu Sefer*, Beyrût/Lübnân, Menşûrât Ğâde es-Semmân, 1996.
- *el-Ğabile Testecvib el-ğatîle*, Beyrût/Lübnân, Menşûrât Ğâde es-Semmân, 1990.
- *er-Rivâyetu'l-Musteğîle*, Beyrût/Lübnân, Menşûrât Ğâde es-Semmân, 1997.
- *La Bağra Fî Beyrût*, Beyrût/Lübnân, Menşûrât Ğâde es-Semmân, 1993.
- *Leyletu'l-Milyâr*, Beyrût/Lübnân, Menşûrât Ğâde es-Semmân, 1996.
- *Ya Dimeşğ Vedâ'an*, Beyrût/Lübnân, Menşûrât Ğâde es-Semmân, 2015.
- Hanân el-Avvâd, *Ğağyâ Arabiyye fi Edebi Ğâde es-Semmân*, Lübnan, Dâru't-Talîa' li't-Tibâa ve'n-Neşr, 1989.

- Hannâ Naşr el-Ĥattî, *Ķâmûsu'l-Esmâi'l-'Arabiyye ve'l-Mua'rrabe ve Tefsîru Me'anîhâ*, Lübnan/ Beyrût, Daru'l Kutub el-İlmiyye, b. 3, 2003.
- Hasan Muhammed Câd, *Tedâhulu'n-Nuşûş fi'r-Rivâyeti'l-'Arabiyye*, Metâbi'u'l Hey'eti'l Âmme li'l kuttâb, Mısır/Kâhire, 1998.
- Ĥusam el- Ĥatîb, *er-Rivâyetu's-Suriyye fi Merĥaleti'n-Nuhûd (1958-1967)*, Şam-Suriye, 1975.
- *Rivâyât Taĥte'l Micher*, Şam-Suriye, 1983.
- İbrahim es-Seâ'fin, *Taĥavvuru'l Rivâye'l 'Arabiyye'l Ĥadîse fi Biladi's Şam 1870-1967*, b. 2, Beyrut, Daru'l Menahil, 1987.
- İbrâhîm Fethî, *Mu'cemu'l Muştelahâti'l Edebiyye*, Tunûs/Safâkes, el-Muessesetu'l Arabiyye li'n-Nâşirîn el-Mutehaddîn, 1986.
- İlhâm Ğâlî, *Gâde es-Semmân el-Ĥub ve'l-Ĥarb*, Lübnan, Dâru't-Talîa' li't-Tibâa ve'n-Neşr, 1986.
- Mâcide Ĥammûd, *Cemaliyyâtu'l-Muğamerati'r-Rivâiyye ledâ Gâde es-Semmân*, Beyrut, Daru't-Talîa' li't-Tibâa ve'n-Neşr, 2005.
- Muhammed el-Tûncî, *Mu'cemu A'lâmi'n Nisâ'*, Lübnan/Beyrut, 1.Baskı, 2001.
- Muhammed Şahin, *Âfâku'r-Rivâye (el-bunye ve'l mueşşirât)*, Şam-Suriye, Arap Yazarlar Birliğı Yayınları, 2001.
- Muĥsin Câsim el-Musevî, *er-Rivayetu'l Arabiyye en-Neş'e ve't Taĥavvul*, Beyrut-Lübnan, b. 2, Daru'l âdâb, 1988.
- Neclâ Nesîb el-İĥtiyâr, *Taĥarruru'l-Mer'a abra A'mâl Simone de Beauvoir ve Gâde es-Semmân*, Lübnan, Daru't-Talîa' li't-Tibâa ve'n-Neşr, 1991.
- Ömer ed-Daĥkaĥ, *Funûnu'l-Edebi'l-Mûa'sır*, Beyrut-Lübnan, Daru'l Şarîĥ'l A'rabi, tsz.
- Paula Di Kayou, *Et-Temerrud ve'l-İltizâm fi Edebi Gâde es-Semmân*, Lübnan, Daru't-Talîa' li't-Tibâa ve'n-Neşr, trc Nevran es-Seman, 1992.
- Roger Allen, *er-Rivâyetu'l Arabiyye*, trc. Ĥassa İbrahim al-Munîf, b. 2, 1995.

- Sâlim Mauş, *Şûratu'l Ğarb fi'r-Rivâyet'l-Arabiyye*, Beyrut-Lübnan, Müessesetu'r-Rihâbi'l Hadîse, 1998.
- Sâmîr al-Faysal, *et-Ta'avvuru'l Fennî Li'l-İtticâhi'l Vâkı' fi'r-Rivâye'l-Arabiyyeti's Sûriyye*, Beyrut-Lübnan, Daru'l Nefâis 1996.
- Seyfuddîn el-Ķantar, *el-Edebu'l Arabiyyi's Sûri Ba'de'l İstiklâl*, Şam-Suriye, Vuzâratu'l Şekâfe, 1997.
- Seyyid Hâmîd en-Nessâc, *Bânârûmâ er-Rivâye el-'Arabiyye*, Kahire-Mısır, Mektebe Garib, tsz.
- Şâkir en-Nâbulî, *Fađđ Zâkirati İmra'e*, Lübnan el-Muessesetu'l Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 1990.
- Şâkir Mustafa, *Muĥâdarât 'ni'l Kışşa fi Suriye ĥattâ Harbi'l- 'âlemiyye's Şâniye*, Kahire-Mısır, al-Risale yayınları, Arap Devletleri Üniversitesi, Uluslararası Arapça Çalışmaları, 1958.
- Vefîk Ğarîzî, *El-Cinsu fi Edebi Gâde es-Semmân*, Lübnan, en-Naşîr: Daru't-Talîa' li't-Tibâa ve'n-Neşr, 1994.

İTERNET KAYNAKLAR

- Ahmed Ziyad Muhabbek, *Cemâliyyatu'l-Mekân fi r-Rivaye, Mecelletu Dîvânu'l-Arab*, 2005.
- Avs Dâvûd Ya'kub ve Kemal Bustani, Yâsin Rifâ'iyye Ehad Ruvvât el-Kıssa el-Arabiyye el-Kasîra, *Ceride el-Arab*, 2016.
- Beşîr el-Bekr, el-Kitâbe Siret Vâi, *Ceridutu'l-Mudun*, 2020.
- Bilal Ahmed, Bedi Hakki Kâtibi'l-Mevkıf ve Kelimetu'ş-Şa'riyye, *Mecelle Sâna el-Vekâle el-Arabiyye es-Suriye lil-Enbâ*, 2020.
- Diyanet İşleri Başkanlığı, Diyanet Vakfı, Kuran Yolu Meali

Emâni Muhammed Nâsır, Fevz Nebîlu'l-Edeb ve'n-Nakd bi Câizet el-Uveys eş-Şekâfiyye, *Sahîfetu'l-Kubs*, 2021.

Enîs Mansûr, *Edebu'l Ezâfîri't-Tavîle Kaderî: En Ehyâ-bi'd-Dumû'!* (alantologia.com).

Firâs el-Hakkar, İbrahim el-Halîl Abqari'l er-Rivâye el-Mensiyye, *Mecelle Kalem Rasâs es-Sakâfiyye*, tsz.

el-Firâşe ed-Dimeşkiyyeti'l Harîfiyye, Mecelletu Cüheyne, Sekâfet İctimâiyye Şehriyye (Jouhina.com).

<http://alnoor.se/author.asp?id=991>

<https://www.arageek.com/bio/simone-de-beauvoir>

<https://www.goodreads.com/author/show/4109422>

Halîl el-Hemlu, Nâdiye Host Dimaun ve Ahlam fî Bilâdi Şam Tucessid Melâmih Ahyau'd-Dimeşk, *Ceride el-Yevm*, 2005.

Hâlîd Allûş, Hâni er-Rahîb er-Rivâi ellezi Ketebe ani'l-İnsan ellezi La Yemlik el-Hakk Sive'l-Mevt, *Ceridetu Eyyâmi Suriye*, 2021.

İbrahim ec-Cebîn, Fâdîl es-Sibâi Âhir Ruvvât el-Kıssa el-Arab yerhal fî Dimeşk, *Ceridetu'l-Arab*, 2020

Mahir Berekât, Fâris Zerzûr Edîb Sûrî Lem Yensifuhu et-Târîh, *Mecelle el-Kabâda*, 2021.

Mahmûd Mansur, Haleb Tefkîd Kâtibeha ve Âşîkheha, *Ceride Oryant Net el-Elektruniyye*, 2022.

Memdûh 'Udvân Hayatu Kâmile fî Muhavele Tarvîd el-İnsan, *Mecelle İneb Beledi*, 2021

Muhammed Alâeddin Abdu'l-Mevla, Hulasa Nakdiyye fî Edebi Abdu's-selam el-Uceyli, *Sahîfe Tilfîzyûn Suriye*, 2021.

Muhammed Süleyman, Rivâye Halim Berekat Beyne Siret Zatiyye ve İlm el-İctima', *Mecelletu Sakâfe*, 2017.

Nûr Muhammed Hatim, er-Rîf fî Rivâye el-Edîb es-Surî Ahmed Yusuf Dâvud, *Sahife el-Vahde el-Varakiyye*, tsz.

Riyad Kamîl, *Naqid ve Kitâb Filisfîni/ Divanu'l Arab* dergisindeki makale.

Rozalin el-Cindi, Nedve Nakdiyyi Havle A'mâl Haydar Haydar, *Mecelletu el-Cemel bi ma Hamel*, 2006.

Selva Abbâs, İlfet el-İdlibî 'âşıkatu Dımeşki Yasemin ve Şehrazad el-Hikaye Şamiyye ve Ummu Kısas Suriye, *Mecelle Daru'l-Ba'as*, 2021.

